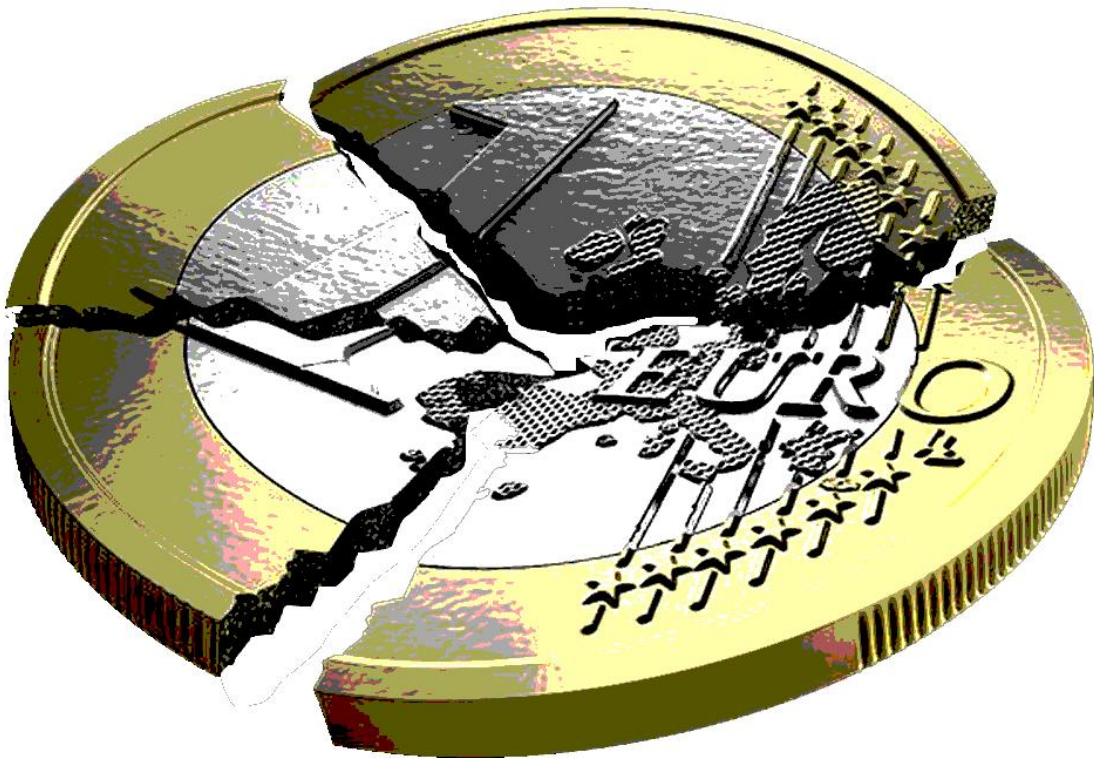

Eurobedrog

Door Marcel van Silfhout

Mei 2023

Introductie

Marcel van Silfhout (1968) is nu met zijn project Graangeluk een gelauwerde natuurboer maar was daarvoor jarenlang onderzoeksjournalist. Tussen het 'boeren' door schrijft Van Silfhout zijn journalistieke memoires, werktitel 'Uitgehold'. Vanaf 2023 is de 'boernalist' ook weer actief als commentator en Indepen-columnist.

De historische ZEMBLA-reportage 'Eurobedrog' die Van Silfhout in 2005 samen met zijn collega's Dirk Bayens en Wouter Laumans maakte, heeft in zijn nog te publiceren boek een prominente plek. Hij blikt daarin voor zijn kijk op de geschiedschrijving (1991-2023) uitgebreid terug op die reportage maar gaat aan de hand daarvan ook in op de huidige euro-actualiteit. Daarbij is het rondetafelgesprek van februari 2023 en het opvolgend debat in de Tweede kamer over de euro een maand later als kapstok gebruikt.

Van Silfhout legt uit waarom het euro-experiment nooit had mogen beginnen, dat de munt feitelijk al in 2010 is overleden en dat het een gotspe is dat onze politieke leiders op blind-maniakale wijze nog steeds met de zelfmoordmunt blijven 'doormodderen' terwijl de euro als mislukte eenheidsmunt de burgers van alle eurolanden steeds dieper de economische afgrond in sleept. En dat terwijl er al jaren goede alternatieven op tafel liggen.

Dit document is geschreven in de periode maart-mei 2023, maar is nog niet 'af', het is een voorpublicatie en nog een research-werkdocument, in progress dus. Tot in de zomer van 2024 staat het iedereen vrij om, met duidelijke verwijzing naar passages (pagina's en alinea's), inhoudelijk per e-mail (marcel@graangeluk.nl) te reageren. In de tweede helft van de zomer wordt het dan afgerond en geredigeerd, om dan opgenomen te worden in de volgens planning in het najaar van 2024 te verschijnen memoires-bundel 'Uitgehold'.

Marcel van Silfhout (1968) werkte als onderzoeksjournalist voor het Utrechts Nieuwsblad, de GPD, en bij onderzoeksjournalistieke TV-programma's als Zembla (VARA), KRO's Reporter, De Ombudsman en Uitgesproken (VARA). Hij was vier jaar bestuurslid van de Nederlands-Vlaamse Vereniging van Onderzoeksjournalisten (VVOJ).

Naast zijn reguliere journalistieke werk publiceerde Marcel van Silfhout twee non-fictie onderzoeksjournalistieke boeken: *'Uitgebeend, hoe veilig is ons voedsel nog?'* En *'De Ontsporing, het fiasco Fyra, botsende ego's en verkeerde wissels'*. Beide boeken leverden veel aandacht op in de media. In 2015 en 2016 en 2023 nodigde de Tweede Kamer Van Silfhout uit als expert in een Rondetafelgesprek over ons voedsel, onze natuur en ons landschap. Tijdens de parlementaire Fyra-enquête in 2015 deed hij dagelijks verslag voor het onderzoeksjournalistiek platform Follow The Money (FTM). In 2011 schreef hij met zijn toenmalige vrouw het nationaal en internationaal bekroonde reiskookboek *'Kookkaravaan, Smaakroute door Marokko'*.

Vanaf 2016/2017 verruilde Van Silfhout zijn oude ambacht voor de teelt van historische granen ten behoeve van een natuurrijk boerencultuurlandschap en gerevitaliseerde korte ketens van lokale bakkers, brouwers, molenaars, mouters en boeren. In zijn geliefde Gelderland verbouwt hij historische streekgranen zoals Aalter Troshaver, Grijs Brabants Zandboekweit en Veluws Kruirogge, en met deze landbouwopbrengsten produceert hij onder de naam ['Graangeluk'](#) met lokale ambachtsbedrijven onder meer speciaal-bier, streekpasta en ambachtelijk streekbrood.

Voor zijn werkzaamheden kreeg Van Silfhout niet alleen waardering maar ook de nodige onderscheidingen, zoals de Heemschut Persprijs voor reportage Nieuwe Hollandse Waterlinie (1997), *'Kookkaravaan, smaakroute door Marokko'* werd Nederlands kookboek van het jaar en 3rd Best Cookbook of the World (2011). En voor zijn agrarische en streekproduct ontwikkelings-avonturen Graangeluk ontving Marcel de gouden medaille voor het beste speciaalbier (onder de 7 procent) ter wereld bij de *Brussels Beer Challenge* (BBC, 2020), de *European Arca Deli Award* voor het herintroduceren van het uitgestorven graanras 'Veluws kruiprogge' (*Safe Foundation*, 2022) en de Gouden Mispel, de landschapsprijs van de *Vereniging Nederlands Cultuurlandschap* (2022). In 2023 prolongeerde hij het biersucces met de zilveren medaille wederom in Brussel voor zijn Veluwezoomer GraanGeluk, gebrouwen met drie bijzondere granen, korenbloem en klaproos.

Eurobedrog

Inhoudsopgave

Introductie	2
<i>1. Inleiding</i>	7
<i>2. Eurobezinning</i>	11
- Rondetafelgesprek Tweede Kamer	11
- Node gemist	12
- Dood Paard	14
- Cultuurverschillen	15
- Monetaire Welvaartoptimalisatie	16
- Zelfmoord	19
- Niet-optimaal	20
- Gewaarschuwd	23
- Garantie tot aan de deur	25
- Politieke munt	26
- Dictaat	28
- Koste wat het kost	28
- Griekse Tragedie	31
- Mee het ravijn in	32
- De Sjaak	34
- Transferunie	36
- Koopkrachtverlies!	37
- Vermogensverlies!	41
- Rijk land, arme bevolking	41
- Scheefgroei	43
- Inflatie	44
- Negatieve rente	45
- Code Rood	46
- Onhoudbaar	47
- Doormodderen	48
- Volkshuishoudkunde	49
- Kurieren am symptom	49
- Terugkijken naar 1999	51
<i>3. Eurobedrog (Zembla)</i>	52
- Mei 2005	52
- Op camera	53
- Kennismaking	56

- Telefoontje	58
- Zwijg-fatwa	59
- Indekken	60
4. Wisselverlies	63
- Klokkenuider	63
- Onderzoek	64
- Juridisch aansprakelijk	68
5. Eurocrisis	71
- Geen verrassing	71
- Matheo	71
- Ontdekt	75
- Parlement	76
- Ten Dam & Keynes	80
6. Hoe nu verder?	84
- Alternatieven	84
- Revisited?	86
- Staatscommissie	87
7. Overdenkingen	89

1. Inleiding

Maart-mei 2023 --- Zodra er weer eens, zoals recent in de Tweede kamer, gediscussieerd wordt over de houdbaarheid en toekomst van de euro dan gaan mijn gedachten altijd naar eind mei 2005 toen wij met ZEMBLA de reportage [‘Eurobedrog’](#) maakte. Toen al wist ik: zo lang de euro in de huidige ‘one-size-fits-all’ vorm bestaat, zal die discussie voortduren. De euro is een leugen. Maar dat een leugen zo lang kan duren, is onvoorstelbaar.

Zembla’s Eurobedrog was de eerste televisie-uitzending in Nederland waarin het falen van de euro voor het grote publiek aan de orde werd gesteld. De discussie ging aanvankelijk vooral over het zogeheten ‘wisselverlies.’ In april 2005 kwam de véél te lage euro-instapkoers van de gulden in 1999 in de actualiteit als gevolg van een slip-of-the-tongue van Henk Brouwer, destijds directeur bij De Nederlandse Bank (DNB)

Maar, bij nader inzien blijken wij met die uitzending toen historische ‘bijvangst’ te hebben gedaan waarvan de gevolgen in 2005 nog niet goed waren te overzien. Want de onhoudbaarheid en de onmogelijkheid van de euro zelf, zou pas vijf (!) jaar later een feit blijken te zijn. Want pas toen, bij het uitbreken van de eurocrisis in 2010, kwam de euro volop in de kritische spotlights te staan. Sindsdien is de euro de actualiteit in de financiële wereld blijven domineren.

Mijn persoonlijke vrees – maar daar gaat dit document (*nog*) niet over, Arno Wellens is hier al goed mee bezig – is dat de Centrale Bank Digital Currency, de CBDC ofwel ‘de digitale euro’ bewust wordt opgetuigd als een vlucht naar voren om de mislukte euro voorgoed te doen vergeten. Dit onderdeel parkeer ik voor later in de bundel vandaar ook de titel ‘research-werkdocument’.

Feitelijk zijn er in ieder geval twee problemen voor Nederland. Enerzijds hebben we door de te lage euro-instapkoers van de gulden in 1999 een groot deel van onze welvaart in één klap doen verdampen, een hair cut van circa vijftien procent. En anderzijds zijn we toen in een onmogelijke catch22-muntunie gestapt alsof ‘one size fits us all.’

De Europese economieën in met name de zuidelijke Latijnse landen zoals Griekenland, Spanje en Italië maar ook Frankrijk hangen binnen de muntunie totaal uit het lood, zij kunnen de veel concurrerender noordelijke landen zoals Duitsland en Nederland niet bijbenen, terwijl met de invoering van de muntunie de monetaire instrumenten van onderlinge devaluatie/revaluatie en rentedifferentiatie overboord zijn gegooid. ‘One size fits all’ monetaire economie, de eerste kledingwinkel die dat lukt, is nog steeds niet uitgevonden.

De centrale bankiers in alle individuele Eurolanden hebben geen enkele knop meer om aan te draaien. Er kunnen alleen nog maar 'bankbiljetten bijgedrukt' worden, om de pijn in Zuid-Europa te verzachten, en er is er nog maar één die dat voor alle Eurolanden kan doen en dat is de Europese Centrale Bank (ECB).

Ja, de euro, zo is nu wel afdoende duidelijk geworden, is een destructief monetair experiment van de aan ernstige tunnelvisie-lijdende globalistisch-ideologisch gedreven machtselite waarin ook het overgrote deel van het economen- en journalistengilde zich sinds begin jaren 90 van de vorige eeuw als lakeien van de macht heeft laten meeslepen.

Als ik aan onze Eurobedrog-reportage denk dan gaan mijn gedachten ook altijd uit naar de drie grootste Nederlandse euro-experts van mijn journalistieke tijd.

Naar de aimabele, altijd voorzichtig formulerende maar vlijmscherpe, toen in 2005 gepensioneerde oud-DNB-directeur en inmiddels wijlen [André Szász](#) (1932-2017).

André Szász (zittend rechts) op een DNB-statieportret in de jaren 90 met onder meer **Wim Duisenberg** (zittend links) en **Nout Wellink** (staand midden).

In de jaren 70, 80 en 90 was Szász bij de De Nederlandsche Bank (DNB) het ‘monetaire brein’, in de luwte, eerst achter DNB-president Jelle Zijlstra en vervolgens achter diens opvolger Wim Duisenberg. In die jaren ontwikkelde Szász bij DNB het voor Nederland welvaart en koopkracht verhogende ‘harde muntbeleid’ van de gulden. Szász was begin jaren 70 tevens de architect van de succesvolle ‘koppeling’ van de gulden aan de Duitse mark. De altijd bescheiden gebleven en klein van stuk zijnde centrale bankier werd alom geprezen en door insiders getypeerd als het grootste monetaire genie dat ooit bij De Nederlandsche Bank heeft rondgelopen. En André Szász was ook de regeringsadviseur in de aanloop naar de invoering van de euro in de jaren 90.

Wat Szász in onze reportage zei, was even ontluisterend als helder. Op deze manier was de euro als het aan hem had gelegen nooit ingevoerd. Sterker, hij had er altijd al tegen gewaarschuwd. *“Wisten de heren politici wel waarmee ze bezig waren?”* vroeg Szász als regeringsadviseur, volgens zijn zeggen, in de aanloop naar het Verdrag van Maastricht (1992) tijdens een voor Szász verontrustend overleg in de Trêveszaal met de politieke top over het besluit van de regeringsleiders dat de euro ingevoerd zou gaan worden én dat ook Nederland mee zou doen. Volgens Szász hadden ze *“geen idee”*. Maar er werd niet naar hem geluisterd!

Na onze uitzending hebben wij de stellige indruk gekregen (hier zijn ook aanwijzingen voor) dat Szász van hogerhand op grond van ‘geheimhoudingsplicht’ het zwijgen werd opgelegd over het ‘Wisselverlies’ en de desastreuze gevolgen van de véél te lage euro-instapkoers van de gulden in 1999. Maar gelukkig heeft hij in paar jaar voor zijn dood in januari 2017 (84 jaar) nog wel op camera van AVRO/TROS publiekelijk uitgesproken [‘Waarom de euro niet zo’n goed idee is geweest’](#) (EenVandaag, 2015) en wat meer in zijn algemeen [‘De prijs van de euro’](#) is (Radar, 2016).

Eén van onze belangrijkste sprekers in de Eurobedrog-uitzending was hoogleraar [Arjo Klamer](#). Direct al direct bij het Verdrag van Maastricht, begin jaren 90, waarschuwde Klamer tegen de invoering van de euro, en vervolgens organiseerde hij het verzet tegen de vanaf die jaren heersende ‘Euroforie’. Dat verzet dat onder meer uitmondde in een in 1997 door honderd economen ondertekende open brief met de titel [‘Met deze EMU kiest Europa verkeerde weg’](#). Vanwege zijn kritische ‘Eurovisie’ werd Arjo Klamer geridiculiseerd en zelfs gecancelled. Nadat hij de onderwaardering van de gulden bij de invoering van de euro had bevestigd zette hij vervolgens in onze reportage ook voor een groter publiek op camera de bezwaren tegen de euro in zijn algemeenheid duidelijk uiteen.

En ‘last but not least’ gaan mijn gedachten altijd meteen uit naar de wonderbaarlijke en niet in een hokje te plaatsen personage [André ten Dam](#). Ten Dam (van huis uit jurist en ingenieur) haalde in 2005 onze uitzending weliswaar niet, maar hij ontwikkelde zich vanaf die tijd tot ‘klokkenluider’ en gaandeweg zelfs tot een van de weinige eminente monetair experts op een uitzonderlijk en zelfs internationaal niveau. Hoewel hij zelden tot nooit in de gevestigde Nederlandse financiële media en economische academiën is gevraagd – hij wordt voornamelijk als lastige outsider genegeerd – wordt Ten Dam door binnen- en buitenlandse

euro-experts regelmatig geciteerd en is hij sinds 2012 zowel door de Tweede als de Eerste Kamer een aantal keren uitgenodigd om zijn visie op de europroblematiek te geven.

André ten Dam heb ik voor de totstandkoming van dit document meermaals uitgebreid gesproken en met zijn kennis en inzichten heeft hij mij van veel waardevolle inzichten en verdiepende informatie voorzien.

2. Euro-bezinning

Rondetafelgesprek Tweede Kamer

Op 13 februari 2023 was het zover, het door Pieter Omtzigt geïnitieerde [rondetafelgesprek](#) in de Tweede Kamer van de Commissie Financiën over de toekomst en houdbaarheid van de euro. Ondanks het op 'eurokritiek' almaar rustende politieke taboe zijn de zorgen over de euro inmiddels van dusdanig grote en structurele aard dat de Kamer, op voorspraak van Omtzigt dus, dit thema had geagendeerd.

Volksvertegenwoordiger **Pieter Omtzigt**, de initiatiefnemer van het parlementaire rondetafelgesprek in februari 2023 over de toekomst en houdbaarheid van de euro (Foto: PieterOmtzigt.nl)

Nadat André ten Dam al direct sinds het uitbreken van de eurocrisis begin 2010 oproept tot reflectie over de euro en zelfs tot het staken van het Euro-experiment in de huidige 'one-size-fits-all' vorm, schreef hij later in 2018 nog eens op EW-magazine een kort maar duidelijk opinieartikel met de titel ['Regering en parlement, wees eerlijk over de euro!'](#).

Omdat Ten Dam kennelijk toen nog steeds veel te ver voor de troepen uitliep, kwam daarop nog geen parlementaire bezinning of reactie. Die bezinning en reactie is nu, vijf jaar later, op initiatief van Omtzigt wel op gang gekomen. Dat naar aanleiding van het opinieartikel ['Vertrek uit de eurozone mag geen taboe zijn'](#) door oud-minister van Financiën Hans Hoogervorst, van begin 2022, eveneens op EW-magazine.

Oud-minister van Financiën **Hans Hoogervorst** maakt zich ernstige zorgen over de schade die de euro aanricht

Op die maandagmiddag daar in de Thorbeckezaal van de Tweede Kamer der Staten Generaal, waren de nodige experts en zwaargewichten, (voormalig) gezagsdragers samengekomen of via een livestream aanwezig. Van voormalig DNB-president Nout Wellink tot oud-ministers van Financiën Hans Hoogervorst en Jeroen Dijsselbloem, en van huidige DNB-president Klaas Knot tot huidige CPB-directeur Pieter Hasekamp. De meesten lieten, weliswaar met ‘meel in de mond’, hun [zorgelijke licht](#) schijnen over de toekomst en houdbaarheid van de euro.

Naar aanleiding van het rondetafelgesprek volgde daarna, op 9 maart 2023 in de Kamer nog een plenair Eurodebat plaats waarbij, namens de regering, minister van Financiën Sigrid Kaag aanwezig was.

Node gemist

Op het lijstje genodigde deskundigen voor het rondetafelgesprek misten we drie namen.

Zo had André Szász toch een postume bijdrage kunnen leveren. Wanneer de Commissievoorzitter enige relevante passages uit het NRC-interview [‘We bouwen op drijfzand’](#) van 1998 met hem zou hebben voorgelezen, en op camera Szász’ uitleg (samen met voormalig thesaurier-generaal [Cees Maas](#)) bij Eenvandaag uit 2015 [‘Waarom de euro niet zo’n goed idee is geweest’](#) alsook diens door AVRO/TROS-Radar vastgelegde [‘De prijs van de euro’](#) uit 2016 integraal zou hebben vertoond. Daarin wordt haarfijn uitgelegd dat voor een succesvolle euro niet alleen een politieke unie maar eerst en vooral ook de tussen de eurolanden onderlinge economische convergentie noodzakelijk is, maar dat van geen van beide sprake is. Dit Euro-testament van André Szász kreeg ik pas recent onder ogen. Wat was dat ongekend goed en moedig van hem.

En ook Arjo Klamer had de Kamerleden én de nodige andere experts toch kunnen komen uitleggen waarom de euro geen verstandig idee is geweest en alleen maar ellende heeft veroorzaakt, zoals hij ruim een jaar geleden (2022) al uiteenzette in het interview [‘Euroforie: de introductie van de euro’](#) bij de wél wakkere en stevig aan de weg timmerende financieel-interviewer Paul Buitink. Daarin legt Klamer bijvoorbeeld uit waarom er ‘cultureel gezien’ geen democratisch draagvlak is of zal komen voor een Europese politieke unie. Terwijl dat de ultieme fundamentele basis is voor de euro: eerst een politieke unie en dan pas de monetaire unie. Nooit andersom, zoals Szász ons al doceerde en ook in de Zembla Eurobedrog van 2005 hardop zei.

Tot slot misten we natuurlijk André ten Dam, die in de Tweede Kamer niet als genodigde maar slechts als geïnteresseerd publiek aanwezig was. Op dat moment besloot ik om Ten Dam te vragen om voor mij als klankbord te fungeren voor dit research-werkdocument. Ten Dam vertelde mij dat als hij voor het rondetafelgesprek zou zijn uitgenodigd, hij dan zijn inmiddels nog meer dan toen actuele position paper [‘De Gordiaanse Euroknoop’](#) van 2018 onder het kopieerapparaat zou hebben gelegd en dan voorzien van een 2023-stempel naar Tweede Kamer zou hebben meegenomen. Dit position paper is op het moment van deze nieuwe hoorzitting alweer vijf jaar oud. Ten Dam had dit paper geschreven, toen tevergeefs, voor een vergelijkbare [deskundigenbijeenkomst](#) over de euro in de Eerste Kamer.

Ten Dam is al jaren en nog steeds een roepende in de woestijn. Bij het leeuwendeel van de experts politieke machtselite lijkt er in oppervlakkige zin nog geen spoor van twijfel te zijn over de toekomst en houdbaarheid van de euro, maar onderhuids broeit en gist het inmiddels wel degelijk van de fundamentele euro-zorgen. Ten Dam had nu nogmaals voor wellicht meer aandachtige oren kunnen uitleggen dat juist door de euro de onderlinge economische scheefgroei tussen de eurolanden plaats heeft gehad en zal blijven. Die scheefgroei tussen de noordelijke en de zuidelijke landen wordt alleen maar groter. En dat terwijl er wel degelijk goede alternatieven zijn, uitwegen uit de almaar toenemende euro-ellende.

André ten Dam (links) in 2013 in gesprek met **Arjo Klamer** (rechts) tijdens een euro-evenement in De Balie in Amsterdam.

Met de inbreng postuum door Szász en in levende lijve door Klamer en Ten Dam bij de bijeenkomst zou wellicht niet alleen die deskundigenbijeenkomst maar ook het opvolgende [plenaire Kamerdebat](#) – met namens de regering minister van Financiën Sigrid Kaag – van 9 maart 2023 ongetwijfeld heel anders zijn verlopen.

Dood paard

We zeiden het al eerder. De euro is al begin 2010, bij het uitbreken van de eurocrisis, overleden. Morsdood. Maar nog steeds niet begraven. Sindsdien, nu dus inmiddels al 13 jaar(!), trekken we met zijn allen verder aan het dode paard.

Regering en parlement, wees eerlijk over de euro!

GASTAUTEUR

16 december 2018 Leesduur: 4 minuten

Rutte Bij Het Europees Parlement In Straatsburg. Foto: AFP

De ontwikkelingen in Frankrijk en Italië bevestigen dat het euro-experiment is mislukt. Daarover moeten regering en parlement nu eindelijk eens eerlijk zijn. In plaats van maar te blijven trekken aan een dood paard, kunnen we beter gaan nadenken over de op tafel liggende alternatieven, zo betoogt **André ten Dam**.

EW-Magazine 16 december 2018

In zijn opinie-artikel op EW-Magazine (2018) [omschreef](#) André ten Dam dat als volgt:

“....Het euro-experiment is dus mislukt. De facto is de munt sinds 2010 hersendood en wordt hij sindsdien met peperdure lapmiddelen kunstmatig in leven gehouden. Het zou van eerlijkheid getuigen als regering en parlement dit allemaal nu eindelijk eens onder ogen zouden zien.”

Cultuurverschillen

Het voormalig Europese monetaire stelsel van nationale munten was gebouwd rondom de D-mark, de nationale munt van de Europese economische grootmacht Duitsland. Dat monetaire stelsel werd ook wel getypeerd als ‘The Sun & The Solar System’, waarbij de D-mark ‘The Sun’ was en de overige Europese nationale munten daaromheen cirkelden. Van belang hierbij is dat de wisselkoersen van die overige nationale munten, wanneer dat noodzakelijk was, konden worden aangepast, gedevalueerd of gerevalueerd ten opzichte van de D-mark.

Net als Duitsland voerde Nederland vanaf de jaren 60 – en Nederland dus op initiatief van André Szász – het zogenoemde ‘sterke muntbeleid’. Deze monetaire cultuur was gebaseerd enerzijds op gematigde loonontwikkeling en anderzijds op het bewerkstelligen van een deugdelijk economisch kader waarbinnen er door de Nederlandse industriële, agrarische en andere nijverheidsbedrijven in een continu proces hoogkwalitatief en innovatief en daardoor meer productief en concurrerend werd gewerkt dan in de andere, met name Zuid-Europese landen.

Arjo Klamer ....en de euro

De voor ons, Nederland (en Duitsland), prettige gevolgen daarvan waren veel werkgelegenheid en dus voor de overheid hoge winst- en inkomstenbelastingopbrengsten met lage werkloosheidsuitgaven, en dus financieel-degelijke staatsfinanciën. En ‘monetair’ gezien bracht dat een lage inflatie (prijsstabiliteit) en een lager renteniveau met zich mee maar ook, als gevolg van de steeds revaluerende gulden en D-mark, een steeds sterkere wisselkoers van de gulden ten opzichte van de munten van de andere landen. En als gevolg van die steeds sterker wordende wisselkoers steeg de koopkracht van de gulden en de D-mark voor alles dat uit het buitenland geïmporteerd werd of in het buitenland werd besteed, en daarmee nam de welvaart in Nederland en Duitsland gestaag toe.

In de andere met name Zuid-Europese landen was de loonontwikkeling meer uitbundig en kon men de hoogkwalitatieve en innovatieve bedrijven in Noordwest Europa ook niet bijbenen. De hogere werkloosheid, minder houdbare staatsfinanciën én hogere inflatie aldaar brachten voor die landen dan steeds een ten opzichte van Duitsland en Nederland hoger renteniveau en een afnemende kracht van hun munten met zich mee.

Om de onderlinge uit het lood geslagen concurrentieposities weer in evenwicht te brengen vonden er dan van tijd tot tijd dus onderlinge wisselkoersaanpassingen plaats. Hoewel er altijd wordt gezegd dat binnen het voormalige Europese monetair stelsel de Zuid-Europese munten ten opzichte van de D-mark en de gulden devalueerden, was het eigenlijk zo – alles is ook relatief – dat de D-mark en de gulden ten opzichte van die munten juist revalueerden.

Terzijde, Arjo Klamer heeft Pieter Omtzigt er nota bene zelf en nog niet zo heel lang geleden op [gewezen](#), in november 2020 in ‘Buitenhof’, dat het monetaire cultuurverschil tussen Noord- en Zuid-Europa slechts één van de vele culturele verschillen tussen de diverse EU-landen is, met name tussen de Noord-Europese en de Zuid-Europese.

Monetaire welvaartoptimalisatie

Dat het van groot belang is dat ieder land een munt heeft met een evenwichtige wisselkoers ten opzichte van de munten van landen waarmee gezamenlijk handel wordt gedreven en een bij diens economie passend renteniveau heeft André ten Dam, met verwijzing naar Keynes, ook in diens [position paper](#) (2018) voor de euro-bijeenkomst toen in de Eerste Kamer uiteengezet:

“John Maynard Keynes (1883 - 1946), leerde ons vorige eeuw dat nationale economieën het beste kunnen functioneren in een situatie van ‘economisch evenwicht’. Een belangrijk element daarvan is ‘onderling evenwichtige wisselkoersen tussen landen die gezamenlijk een grensoverschrijdende handelsmarkt vormen’. Een evenwichtige wisselkoers met het relevante buitenland is ook van groot belang voor een dienstbaar evenwicht tussen het export-gerelateerde deel en het binnenland-gerelateerde deel van de economie van ieder individueel land. Tussen landen met

ongelijke economieën is de mogelijkheid van onderlinge wisselkoersaanpassingen en rentedifferentiatie dus essentieel. Kort gezegd wordt bij de situatie van onderling evenwichtige wisselkoersen in ieder land en met nationaal-gericht rentebeleid het volledige potentieel van iedere nationale economie (de ‘symbiose’ van het export-gerelateerde deel en het binnenland-gerelateerde deel) optimaal benut. Dit betekent dan tegelijkertijd dat een te hoge of te lage wisselkoers dus (per definitie) schadelijk is voor de algehele economie van ieder land.”

André ten Dam (rechts) in het deskundigenpanel met naast hem (van rechts naar links) **Laura van Geest** (directeur CPB), **Bastiaan van Apeldoorn** (Commissievoorzitter-senator), **Hans Vijlbrief** (Ambtelijk Voorzitter Eurogroep) en **Carlo Trojan** (Adviesraad voor Internationale Vraagstukken) tijdens de [deskundigenbijeenkomst ‘Toekomst EMU/euro’](#) van de Commissies Financiën en Europese Zaken van de Eerste Kamer der Staten Generaal d.d. 13 februari 2018 (Foto: Eerste Kamer der Staten Generaal).

Met dit door Ten Dam omschreven steeds bewerkstelligen van het optimale monetaire kader (passende wisselkoers en passend renteniveau) waarbinnen ieder land, met een degelijk economisch beleid, optimaal kan presteren wordt de welvaart van en dus de koopkracht in dat land optimaal gediend.

Euro-analytisch ingenieur Theo Wolters heeft dit later ‘Monetaire welvaartoptimalisatie’ genoemd. In een [bijzonder verhelderend gesprek](#) (Kijktip!) met de eerder genoemde financieel-interviewer Paul Buitink heeft Wolters dat nader toegelicht.

Helaas is vanaf de aanloop naar de invoering van de euro in de jaren 90 [de elementaire economische les](#), dat een wisselkoers van een munt zich ‘bottom-up’ behoort aan te passen aan de economie van het desbetreffende land in plaats van dat een economie zich ‘top-

down' zal aanpassen aan de wisselkoers van de munt van dat land, bij de meeste Europese economen echter uit zicht geraakt. Met alle gevolgen van dien.

Vanzelfsprekend dienen noodzakelijke economische en institutionele hervormingen te allen tijde doorgevoerd te worden. Maar een wisselkoers van een munt van een land kan vanzelfsprekend pas sterker worden nadat de economie van dat land sterker is geworden. En niet omgekeerd, dan prijst een land zich uit de markt en gaat het natuurlijk mis.

Theo Wolters (rechts) in gesprek met **Paul Buitink** (links), april 2023 (Foto Holland Gold)

Terzijde, het eerste euro-artikel (blog) van 18 augustus 2011 van voornoemde ingenieur Theo Wolters had de veelzeggende titel '[Welke ingenieur redt onze euro?](#)'. Daarin lezen we het volgende:

*“De ontwikkelingen rond de EU dreigen vandaag een voor Nederland dramatische wending te nemen: voor een volstrekt vermijdbare crisis wordt een oplossing gekozen die véél erger is dan de kwaal. ....De politici hebben een crisis veroorzaakt, krijgen die nu op hun bord, en kiezen, als blinde lemmingen, voor een politieke “oplossing”, en nog wel de aller, aller slechtste. ....Economen zouden ook in mechanismen moeten kunnen denken, maar systeemeconomen hebben vooral te maken met mensen die aan economische touwtjes trekken, dus denken ze ook in termen van reguleren, het scheppen van een ideale wereld en het straffen van wie roet in het eten gooit. Het feit dat ze vandaag niet allemaal massaal overeind sprongen en keihard de noodklok luidden, zegt genoeg: ook economen, daar hebben we niks aan bij het oplossen van de huidige crisis. Als de politici en de economen niet in staat zijn om de politiek-economische crisis te bezweren, wie kan ons dán redden? **De ingenieur!** De oplossing had u al in de blogtitel gelezen: mechanismen zijn bij uitstek het terrein van de ingenieur. Nou denk ik niet dat er veel ingenieurs zijn die voldoende kennis hebben over politieke structuren en economische wetmatigheden om zelf tot in detail een mechanisme te kunnen ontwerpen dat de oplossing voor deze crisis is. Maar er moet beslist een ingenieur zitten in het team dat de oplossing gaat beoordelen, om erop toe te zien dat er een degelijk en betrouwbaar mechanisme in is opgenomen waar de Europese burgers hun toekomst aan*

kunnen toevertrouwen. ....Ik roep de economen en ingenieurs onder de lezers op om dit te bedenken. Het ziet er naar uit dat als wij het niet doen, niemand het doet. En dat zou ik een desastreuze ontwikkeling vinden.”

Ingenieur (en jurist) André ten Dam was de enige die op Wolters' blog reageerde en zo kwam hij erachter dat de door hem gezochte ingenieur al begin 2010 bleek te zijn opgestaan.

Zelfmoord

Dat een muntunie voordelen heeft is bekend. Voor de grensoverschrijdende handel is er bijvoorbeeld geen wisselkoersrisico als er de nodige tijd zit tussen het moment van contracteren en het moment van betalen. Zo'n wisselkoersrisico kan wel worden afgedekt maar dat kost een beetje geld. Verder geeft de euro ons 'prijstransparantie' als we in andere eurolanden zijn. We kunnen dan direct zien en begrijpen wat iets echt kost. En als we in een ander euroland met vakantie gaan hoeven we ook geen geld meer te wisselen en dat bespaart ons wisseltransactiekosten.

Zoals André Szász in 2005 bij ons in de uitzending zei is dat allemaal wel waar maar dat is natuurlijk geen reden om alle voormalige nationale munten maar op één hoop te gooien.

Het grote probleem van de euro is immers de véél en véél ingrijpender monetaire 'one-size-fits-all' structuur daarvan die onderlinge wisselkoersaanpassingen en rentedifferentiatie onmogelijk maakt. Daardoor kan het door Ten Dam en Wolters genoemde gewenste en noodzakelijke optimale monetaire kader voor geen enkel euroland worden gecreëerd. Het tegendeel is juist het geval. En exact dat is dus economisch, sociaal en financieel ontwrichtend en zéér schadelijk voor ieder euroland.

Dus helemaal geen economische voorspoed, zoals ons bij de invoering van de euro door onze politieke leiders toch zo plechtig beloofd, maar een onnoemelijke economische, financiële en sociale ontwrichting, ellende, schade en ravage.

In zijn opinie-artikel op EW-magazine (2018) [omschreef](#) Ten Dam dat als volgt:

“Van de ervaringen met de euro zouden politici toch iets moeten hebben geleerd?! Bijvoorbeeld dat een one-size-fits-all-muntunie, bij gebreke van onderlinge wisselkoersen en rentedifferentiatie, niet kan bestaan zónder gemeenschappelijke supranationale instituties, een gezamenlijk budget en een herverdelingsmechanisme. Maar zeker ook dat zo'n monetaire unie ontaardt in een uiteindelijk onhoudbare structurele transferunie. Omdat de economieën van de daaraan deelnemende landen qua karakter, economische cycli en vooral qua kracht en ontwikkeling onderling te veel verschillen. Niet eens zo heel gechargeerd gezegd, betekent dit in de Europese praktijk dat de economisch sterkere Nederlandse en Duitse regio's niet alleen de zwakkere regio's in eigen land op de schouders hebben, maar daar heel Zuid-Europa

nog eens bij krijgen. Een kind begrijpt dat dit niet kan. Zo trekken de achterblijvende eurolanden de initieel sterkere landen mee het ravijn in.”

Dus in plaats van ‘one-size-fits-all’ hebben we binnen de eurozone een ‘one-size-fits-none’ monetair beleid. En juist dat maakt de EMU dus een zelfmoord-munt voor de Europese Unie.

Niet-optimaal

Dat het de muntunie zo desastreus is vergaan, is overigens ook geen verrassing.

Volgens de, juist door het Euro-experiment nog volop in ontwikkeling zijnde (!), economische theorie van ‘optimale muntgebieden’ kan een, wat betreft onderlinge wisselkoers en renteniveau, ‘one-size-fits-all’ muntunie tussen landen immers uitsluitend effectief functioneren en slagen als er aan een aantal voorwaarden wordt voldaan.

Naast de voorwaarden van ‘arbeidsmobiliteit’ en ‘vrij kapitaalverkeer’ binnen het gebied van de muntunie en een bepaalde mate van ‘politieke integratie’, is de voorwaarde van onderlinge ‘economische convergentie’ véruit de belangrijkste voorwaarde waaraan landen die samen een muntunie willen vormen dienen te voldoen.

Dit betekent dat economieën van muntunielanden bóven alles een gelijkwaardige economische kracht en ontwikkeling dienen te hebben. En als het even kan ook synchroon lopende economische cycli. Er moet sprake zijn van onderlinge ‘economische convergentie’ zoals economen dat noemen. Bovendien is ook institutionele en monetair-culturele gelijkgestemdheid vereist. En wat de diverse eurolanden betreft, is daarvan allemaal dus nooit sprake van geweest. Juist het tegendeel.

Als er alleen al van synchroon lopende economische cycli geen sprake is ontstaat er al direct een probleem. Een land in een hoogconjunctuur heeft nu eenmaal een ander, tegengesteld rentebeleid nodig dan een land in laagconjunctuur. En met de door de ECB vast te stellen gelijklopende rente voor alle eurolanden loopt het dan al gelijk mis en wordt er economische schade toegebracht.

Maar nog véél schadelijker is dat er, als gevolg van het traditionele en sinds de invoering van de euro ook voortgezette verschillen in economische kracht en ontwikkeling tussen met name de Noordelijke en Zuidelijke eurolanden, grote ‘macro-economische onevenwichtigheden’ ontstaan, zoals economen dat noemen. Met name het verschil in internationale concurrentiekracht dat sinds de invoering van de euro niet meer rechtgetrokken kan worden door onderlinge wisselkoersaanpassingen.

Dus uitsluitend al vanwege het ontbreken van deze belangrijkste voorwaarde voor een succesvolle monetaire unie had nooit met de euro begonnen mogen worden, en had, direct

bij het uitbreken van de eurocrisis in 2010, ter voorkoming van verdere schade en ellende ook direct de stekker uit het Euro-experiment getrokken moeten worden!

Zoals André ten Dam mij heeft uitgelegd, is uit de praktijk van het Euro-experiment bovendien gebleken dat het voldoen aan de overige voorwaarden voor een succesvolle muntunie de zaak dan niet beter maar juist nog véél slechter maakt.

De tweede belangrijke voorwaarde voor een succesvolle muntunie is immers dat de muntunielanden dan niet alleen monetair en economisch moeten integreren én dus convergeren, maar dat er dan ook sprake dient te zijn van een politieke unie, met een voor een substantieel deel gezamenlijke begroting en dus met substantiële gezamenlijke belastingen en een fiscaal-financieel herverdelingsmechanisme. Economieën met een gelijke kracht en ontwikkeling maar met verschillende, niet-synchrone economische cycli kunnen elkaar dan met financiële transfers door een periode van laagconjunctuur helpen. Dat betekent dan dat op het ene ogenblik het ene land financiële ondersteuning van het andere land nodig heeft, en op het andere ogenblik omgekeerd. Maar daarvoor is dan vanzelfsprekend wel draagvlak onder en vanuit de bevolkingen van de landen van de muntunie noodzakelijk. Ja, onvoorwaardelijke onderlinge verbondenheid, solidariteit én culturele gelijkgestemdheid. Arjo Klamer heeft echter al zo vaak uitgelegd dat, hoewel we Europees en internationaal georiënteerd kunnen zijn (en dat zijn we ook), Europa nu eenmaal niet één volk is, geen 'demos' heeft, maar is samengesteld uit onder meer qua taal en cultuur van elkaar verschillende volken, die zeker goede burens (kunnen) zijn maar niet aan elkaar de portemonnee willen uitlenen.

Elco Heinen, woordvoerder Financiën VVD, is volgens zijn zeggen afgestudeerd op 'optimale muntgebieden'.

En zoals Pieter Omtzigt (zie hierna), volkomen begrijpelijk, niet voor de hypotheekbetalingen van zijn collega's Steven van Weyenberg (D66) en Thierry Baudet (FvD) wil opdraaien, of die van Eelco Heinen (VVD), is het ook zo dat Nederlanders dat ook niet willen voor de Italianen en Fransen (of omgekeerd). En natuurlijk al helemaal niet als dat dan ook nog eens een van structurele aard éénrichtingsverkeer blijkt te zijn. Juist dan ontstaat er wrijving en drijft zo'n Europese politieke unie de lidstaten daarvan juist uiteen.

Gesproken over Eelco Heinen, de woordvoerder Financiën van de VVD, die zou dat toch als geen ander behoren te weten. Tijdens het plenaire Kamerdebat over de euro vertelde hij immers dat hij op het onderwerp 'optimale muntgebieden' is afgestudeerd. Gelet op de inhoud van zijn bijdrage tijdens het Kamerdebat van 9 maart 2023 kan echter de vraag gesteld worden of dat met hakken over de sloot gepaard is gegaan.

In de euro-praktijk vanaf 2010 wordt het gebrek aan een politieke unie, met een voor een substantieel deel gezamenlijke begroting en dus met substantiële gezamenlijke belastingen en een fiscaal-financieel herverdelingsmechanisme, overigens opgevangen door gezamenlijke tijdelijke en permanente noodfondsen, feitelijk op kosten en voor risico van de sterkere Noordelijke eurolanden (zoals Nederland), maar vooral middels het, buiten het zicht van de burgers om, door de ECB opkopen van staatsobligaties, dus 'monetair financieren' van de zwakkere eurolanden.

Zoals André ten Dam heeft uitgelegd, is het punt (probleem) hierbij dat door het voortdurende gebrek aan een optimaal monetair kader in alle eurolanden uitsluitend de hoogste nood in de zwakkere Zuidelijke eurolanden kan worden geledigd, waardoor het doorvoeren van noodzakelijke hervormingen aldaar 'politiek' op de lange baan geschoven blijft worden (moral hazard!), terwijl de zwakkere zuidelijke eurolanden daarmee de – vooral sinds het imploderen van de internationale wisselkoers van de euro (zie hierna) – toch al door de euro economisch zeer ernstig aangetaste sterkere noordelijke eurolanden steeds verder mee het ravijn in sleuren.

En dat ook de resterende twee voorwaarden 'arbeidsmobiliteit' en 'vrij kapitaalverkeer' binnen de euromuntunie bij het ontbreken van onderlinge economische convergentie juist averechts blijken te werken hebben we ook kunnen zien.

Zo werkt ook de muntunievoorwaarde van 'vrij verkeer van arbeid' (arbeidsmobiliteit) desastreus uit wanneer de nationale economieën onderling niet convergeren. Binnen de eurozone hebben we immers kunnen zien dat dan juist de goed opgeleide jongere generatie van de Zuid-Europese eurolanden naar de economische sterkere eurolanden migreert. Door deze 'braindrain' in Zuid-Europa wordt de structurele economische divergentie binnen de eurozone dus ook nog eens versterkt. En, zoals we in Griekenland, Cyprus en Italië hebben gezien, raakt een in ernstige problemen gekomen euroland door 'vrij kapitaalverkeer' nog veel verder van huis, omdat liquiditeiten ook in die situaties zonder belemmeringen naar het buitenland kunnen worden gesluisd.

Voor de politici in zijn algemeenheid en voor de heer Eelco Heinen in het bijzonder, kunnen we dus concluderen dat het Euro-experiment ons heeft geleerd niet alleen 1.) dat indien er in een muntunie niet wordt voldaan aan de voorwaarde 'economische convergentie' de muntunie voor de daaraan deelnemende landen destructief is, maar ook 2.) dat in dat geval de overige drie voorwaarden voor een muntunie (politieke unie, arbeidsmobiliteit en vrij kapitaalverkeer) dus juist averechts werken en de schade daardoor alleen maar groter wordt.

Gewaarschuwd

Het is dus een eufemisme dat het voor Nederland en de Nederlanders niet zo'n lumineus idee is geweest dat wij in 1999 door onze voormalige politieke leiders (Lubbers/Kok/Zalm) dit Euro-experiment in zijn geloofde en dat wij door de huidige politieke leiders (Rutte/De Jager/Dijsselbloem/Hoekstra/Kaag) vanaf 2010 almaar met deze massavernietigingsmunt blijven doormodderen. Het is een schandaal van ongekende proporties.

Deze conclusie is overigens geen wijsheid achteraf. Zowel André Szász als Arjo Klamer hebben voor deze desastreuze gang van zaken al in de jaren 90, vóór de invoering van de euro immers uitdrukkelijk gewaarschuwd.

In het eerder genoemde NRC-interview [‘We bouwen op drijfzand’](#) van 1998 door Paul Scheffer zei bijvoorbeeld André Szász al het volgende:

”....Zo hebben we het nooit bedoeld. ...Italië voldoet niet aan de criteria van het Verdrag. ....Deelname van Italië maakt de club duidelijk heterogener, er zullen grotere belangentegenstellingen zijn, die ook in de Europese Centrale Bank tot uiting komen. Dat betekent een verdeelde centrale bank en dat is een zwakke centrale bank. Een

zwakke munt kan het gevolg zijn. ....Italië maakt een groot verschil, gezien de tegenstellingen die er toch al zijn. Hun deelname betekent een kwalitatieve omslag. ....Het is de optelsom van pogingen om het verdrag op te rekken die omineus is. Als je zo begint, is er een goede kans dat je zo doorgaat. ....de Nederlandse en de Duitse regering krijgen een probleem met hun geloofwaardigheid tegenover het eigen publiek als ze akkoord gaan met Italië. Terwijl geloofwaardigheid toch nergens belangrijker is dan waar het gaat om de munt. Zo bouwen we op drijfzand."

Tsja, en voor een goed begrip, deelname aan de euro van Griekenland was in 1998 nog helemaal niet aan de orde. Griekenland trad pas later toe, in 2001. Niet alleen Szász, en ook Zalm schrok zich rot van deze euro-deelname door het armste en zwakste land in de unie. Maar het leed geschiedde. En sinds 2010 weten we waartoe dat allemaal heeft geleid.

En in de door Arjo Klamer in 1997 geschreven en door honderd economen ondertekende open brief met de titel [‘Met deze EMU kiest Europa verkeerde weg’](#) lezen we terug:

“...De economische winst van de EMU is omstreden. Een wetenschappelijk verantwoorde economische onderbouwing van de EMU ontbreekt.... en de nieuwe - in het Verdrag van Maastricht vastgelegde - koers en positie van de ECB is onder economen niet onomstreden. ...De EMU-eisen zijn arbitrair ...en vormen geen garantie voor een reële convergentie. “...De EMU-criteria en stabiliteitspact-verordeningen werken de facto juist een Europees procyclisch beleid in de hand. Daardoor loopt met name de ontwikkeling van de werkgelegenheid gevaar..... Landen die straks aan de gemeenschappelijke munt gaan meedoen, verliezen belangrijke instrumenten voor macro-economisch beleid. Binnen de Unie geldt dat uiteraard voor wisselkoersaanpassingen, die immers verdwijnen bij de komst van de euro. En omdat de rente straks overal gelijk zal zijn, de grensoverschrijdende mobiliteit van arbeidskrachten (nog) gering is, en in financiële transfers niet is voorzien, zouden de EMU-landen straks nog maar over één instrument beschikken om economische schokken op te vangen: de overheidsbestedingen. En dat laatste instrument wordt geblokkeerd door het reeds genoemde stabiliteitspact. Dit betekent dat de factor arbeid de rekening van genoemde economische schokken gepresenteerd zal krijgen: in de vorm van werkloosheid en loondaling. ...We concluderen dat de huidige EMU-agenda ongeschikt is voor het Europa van de toekomst. ...De voormalige EG-commissaris Ralf Dahrendorf betitelde (NRC Handelsblad, december 1995) de EMU-agenda al als ondeugdelijk: 'De prijs die voor de EMU betaald moet worden is zeer hoog.' Hij dreigt meer dan gelijk te krijgen.”

Helaas waren de waarschuwingen van André Szász en Arjo Klamer aan dovemans oren gericht.

Maar niet alleen in Nederland werd er gewaarschuwd. Dat gebeurde ook Europees. Al in de jaren 70 werd op verzoek van de toenmalige Europese Commissie door een aantal Europese economen een advies uitgebracht: het zogenoemde [OPTICA-rapport](#). In dat advies werd,

juist gelet op de onderlinge economische verschillen tussen de diverse Europese landen (en dus ter voorkoming van economische en sociale ellende), er op gewezen dat, wanneer de Europese politieke leiders zouden besluiten een Europese gemeenschapsmunt in te gaan voeren, zo'n gemeenschapsmunt níét in de plaats van maar náást de toenmalige nationale munten geplaatst zou moeten worden. De toenmalige Engelse regering van Margaret Thatcher kwam in de aanloop naar het Verdrag van Maastricht (1992) met het zogenoemde [Hard ECU-Plan](#) tot diezelfde conclusie.

In plaats van de Europese verscheidenheid en de kracht daarvan te koesteren – 'In Varietate Concordia' (Verenigd in Verscheidenheid) was toch ook het motto van de Europese samenwerking – heeft de Europese machtselite echter willens en wetens gekozen voor een 'one-size-fits-all' of beter gezegd een 'one-size-fits-none' structuur voor de euro. Een experiment dat niet goed af kón lopen.

Garantie tot aan de deur

Eerst Ruud Lubbers en vervolgens Wim Kok en Gerrit Zalm hebben dit Europese monetaire experiment desalniettemin in de jaren 90 doorgedrukt en daarbij aan de Nederlandse belastingbetaler 'verkocht' met de garantie dat de euro net zo sterk zou worden en blijven als de gulden. Als ook dat Nederland en dus de Nederlandse belastingbetaler, rechtstreeks of via de Europese Centrale bank (ECB), nooit zou behoeven op te draaien voor de schulden van de andere, met name Zuid-Europese eurolanden. Daartoe waren in het EU-verdrag en in de statuten van de ECB immers ['in marmmer gebeitelde afspraken'](#) gemaakt.

Deze 'afspraken' – die onze Minister van Financiën de bijnaam 'Il Duro' (de harde) opleverde maar in de praktijk boterzacht bleken – betreffen enerzijds het zogenoemde Stabiliteits- en Groeipact dat aan alle eurolanden 'regels' voorschrijft over nationale begrotingstekorten [maximaal 3% van het bruto-binnenlandsproduct (bbp)] en nationale staatsschulden maximaal 60% van het bbp]. En anderzijds de zogenoemde 'No-bail-out bepalingen', inhoudende dat het ene euroland nooit voor de schulden van een ander euroland garant zou komen te staan of daarvoor zou moeten opdraaien of betalen. Alsook dat de ECB nooit de staatsschulden van een euroland 'monetair' zou gaan financieren door staatsobligaties van dat land op te kopen.

Dat zou allemaal nooit gebeuren omdat de zuidelijke eurolanden zich wel snel de Duits-Nederlandse economische en monetaire cultuur eigen zouden gaan maken. De Zuid-Europese economieën zouden wel naar die van Duitsland en Nederland toegroeien, zo werd ons beloofd.

Minister-President **Wim Kok** met zijn minister van Financiën **Gerrit Zalm** (Foto EenVandaag)

Van al die beloftes is dus helaas en zoals voorspeld niets maar ook echt helemaal niets terecht gekomen.

Met andere woorden: de door Ruud Lubbers, Wim Kok en Gerrit Zalm aan ons gegeven 'Eurogarantie', die heeft dus gegolden tot aan de deur.....

Politieke munt

Dat de euro is ingevoerd, is dom, onrechtmatig en funest geweest. Een politieke beslissing die volkomen buiten de orde van experts en realiteit plaats vond. En datzelfde geldt ook minstens zoveel voor het redden van de euro, bij het crashen daarvan in 2010, maar zeker en nog véél meer voor het sindsdien almaar continueren van de Europese zelfmoordmunt.

....In gesprek met Eurogroep-voorzitter **Jeroen Dijsselbloem** (2017)

Waarom dat allemaal gebeurt? Dat legde oud-minister van Financiën én voormalig Eurogroep-voorzitter Jeroen Dijsselbloem tijdens het rondetafelgesprek in de Tweede Kamer fijntjes uit en zonder daar ook maar doekjes om te winden:

“De euro is ingevoerd en gered, en zal ook gecontinueerd worden uitsluitend om politieke redenen.”

Opdat iedereen dat maar goed in zijn en haar oren zou knopen, zag je Dijsselbloem bijna hardop denken. In het Pieter Baancentrum worden mensen voor dergelijk gedrag behandeld. Hadden de aanwezige Kamerleden wel goed gehoord én begrepen wat Dijsselbloem daar nu precies had gezegd?

Angela Merkel in de Duitse Bondsdag (mei 2010): *Scheitert der Euro, dann scheitert Europa*

Feitelijk zei Dijsselbloem nu in 2023 overigens niets anders als dat de nog steeds door oorlogsschuldgevoel benevelde voormalig Bondskanselier Angela Merkel op 19 mei 2010 in de Bondsdag [proclameerde](#), ter rechtvaardiging van het eerste Europese financiële steunpakket voor Griekenland maar vooral om de euro te redden bij de toen eerder dat jaar uitgebroken existentiële eurocrisis:

“Scheitert der Euro, dann Scheitert Europa.”

Toen ze dat zei, moest ik natuurlijk meteen weer denken aan André Szász die in 2005 bij ons in de Zembla-reportage *on camera* al vertelde dat de machtselite in de jaren 90 er altijd vaag over is geweest wat de precieze redenen voor het invoeren van de euro waren. Vanaf 2010

is de vaagheid over de redenen van de invoering euro – en het sindsdien almaar redden en continueren daarvan – echter volledig verdwenen.

Inderdaad en zoals Arjo Klamer al decennia geleden [uitlegde](#) (leestip!) is het antwoord eenvoudig: de euro is het kroonjuweel van de Europese samenwerking maar tegelijkertijd en vooral het breekijzer dat stap-voor-stap de weg baant voor de steeds verdergaande Europese politieke integratie die in de ogen van de machtselite zo spoedig als mogelijk zou moeten uitmonden in de heuse Verenigde Staten van Europa.

Dus beste landgenoten, dat u zich dat even goed realiseert, wij zijn, tezamen met de burgers van alle andere Europese landen, in de euro-ellende gestort voor een megalomane droom van de globalistisch-ideologisch gedreven maniakale Europese machtselite over een groot Europees Rijk.

Dictaat

En exact daarom, dus de euro als breekijzer voor de totstandbrenging van het Groot Europese Rijk, moeten ook álle Europese landen hun nationale munten opgeven en de euro invoeren, of dat nu monetair, economisch, financieel en sociaal verantwoord is of niet. En wordt het Euro-experiment door de machtselite dus ook als [‘onomkeerbaar’](#) betiteld.

Toenmalig ECB-president Mario Draghi [herhaalde](#) dat in 2012 nog maar eens voor diegene die dat niet goed gehoord mochten hebben: onomkeerbaar!

Dit politieke ‘top down’ dictaat is dus tevens de reden dat bijvoorbeeld in 1999 Italië, in 2001 zelfs Griekenland en dit jaar (2023) ook Kroatië de euro in gerommeld zijn geworden, terwijl, zoals André Szász en Arjo Klamer al in de jaren 90 voorspelden, juist landen als Italië economisch en monetair gezien de fundamenteën onder een stabiele muntunie al bij voorbaat zouden wegslaan en waarvan álle burgers van de eurolanden zeer ernstig de dupe zouden worden. En dat hebben we ook gezien.

En toen de pleuris eenmaal was uitgebroken in Griekenland in 2010 en in Italië in de jaren vanaf 2012 en deze landen smachten naar een eigen nationale munt moest en moet er vervolgens dus álles uit de kast getrokken worden om deze landen binnen de muntunie te houden.

Koste wat het kost

Het is verbazingwekkend dat er geen enkel Kamerlid zijn vinger op of uitstak in de richting van Jeroen Dijsselbloem en zijn ‘politieke redenen.’ Bijvoorbeeld met de vraag of het ‘economisch gezien’ dan misschien niet zo’n goed idee was geweest om de euro in 1999 in te voeren en de munt vanaf het uitbreken van de eurocrisis in 2010 almaar steeds te redden

en te blijven continueren? En of het misschien, hoe ‘politiek gevoelig’ dan ook, alles bij elkaar niet veel beter is om juist met de euro te stoppen? En welke alternatieven er dan zijn?

De [woorden](#) van toenmalig ECB-president Mario Draghi van 26 juli 2012 resoneerden overigens enorm met die van Dijsselbloem:

“The ECB is ready to do whatever it takes to preserve the euro!”

Dus ‘koste wat het kost’, ‘whatever it takes!’

Mario ‘Whatever it takes’ Draghi

Die woorden zijn dus van dezelfde Mario Draghi, die eerder in de jaren 2002-2005 bij Goldman Sachs [op schimmige wijze](#) het toen al failliete Griekenland voorzag van leningen die nooit terugbetaald konden worden – hetgeen heel Europa vervolgens in 2010 in een grote crisis stortte. In plaats van levenslange gevangenisstraf kreeg Draghi een jaar later, in 2011, als beloning het ECB-presidentschap toebedeeld.

Deze gang van zaken is overigens ‘common practice’ in de ‘wondere wereld’ van de euro. Zo is de parallel naar Christine Lagarde ook snel gelegd. Lagarde – die in 2016, in een zaak van financiële malversaties [strafrechtelijk werd veroordeeld](#) – had daarmee dus de juiste ‘credentials’ om Draghi in 2019 als ECB-president op te mogen volgen.

En in de traditie van Draghi (2012) zwoor ook Lagarde (2020) als ECB-president natuurlijk haar [onvoorwaardelijke trouw](#) aan de euro:

“There are no limits to our commitment to the euro.”

Voor de helderheid beste Nederlandse (en Duitse) burger: dit gebeurt dan dus allemaal uiteindelijk op uw kosten, met uw belastinggeld en met gevolgen voor uw inkomen en koopkracht, terwijl ook de burgers in de zuidelijke eurolanden hier uiteindelijk niet mee zijn geholpen. Integendeel.

In zijn opinie-artikel op EW-magazine (2018) [omschreef](#) André ten Dam dat zo:

“De toch ‘in marmer gebeitelde’ no-bail-out-regels van Maastricht zijn terzijde geschoven, duizenden miljarden euro’s gependeed. Bilaterale leningen kwamen er, noodfondsen, bankensteun, ECB-beleid en oplopende Target2-vorderingen. Op kosten en voor risico van vooral de burgers van de noordelijke eurolanden. Uitmondend in een door Nederland toch zo verafschuwde transferunie. Desondanks staan de zuidelijke eurolanden er slechter voor. Deze landen raken verder achterop.”

Dat bij dat door de ECB almaar redden van de euro in strijd is en wordt gehandeld met haar statuten en het EU-Verdrag, een kniesoor die daar op let. De ECB heeft volgens haar statuten en het EU-Verdrag immers feitelijk maar één taak, en dat is het zorgen voor ‘prijsstabiliteit’, dus inflatiebeheersing. Bijzonder merkwaardig is overigens dat de ECB in de praktijk helemaal niet streeft naar prijsstabiliteit maar juist naar inflatie, in de buurt van jaarlijks 2%. Dat hebben ze er zelf maar van gemaakt, en geen haan die daar naar kraait. Bovendien zijn invoering van of uittreding uit de euro alsook het redden van de euro dus geen monetaire beslissingen maar politieke beslissingen die voorbehouden zijn aan de EU en de individuele lidstaten. En monetaire financiering door de ECB van eurolanden is zowel statutair als Verdragsrechtelijk uitdrukkelijk verbonden.

Economisch onderzoeker **Harry Geels**: ‘het door de ECB gevoerde beleid is onwettig’ (Foto: Financial Investigator)

Desalniettemin heeft de ECB, in strijd met haar statuten en het Verdrag, vanaf het Whatever-it-takes moment van Draghi in 2012 maar vooral sinds de massale en nog steeds voortdurende ECB-opkoopprogramma’s en het lage en zelfs negatieve rentebeleid sinds 2015 gemeend zich vol in te zetten voor het, middels monetaire financiering, overeind

houden van met staatsschulden overladen zwakkere Zuidelijke eurolanden en daarmee voor het redden van de euro. De rechtvaardiging van dat beleid, zo heeft de ECB daarbij steeds gesteld is dat dat beleid de in die jaren nog lage inflatie zou opschroeven tot voornoemde 2%. De Nederlandse econoom Harry Geels heeft in 2021 op economisch-wetenschappelijke gronden aangetoond dat die argumentatie van de ECB niet deugd, en dat de ECB dus ook jaren 'ultra vires' (buiten haar bevoegdheid dus onwettig) handelt.

Griekse tragedie

De internationale monetaire geschiedenis heeft ons geleerd dat als een land als gevolg van de combinatie van wanbeleid met een te duur geworden (in de regel aan de Amerikaanse dollar vastgeklonken) munt in economische moeilijkheden was beland en niet meer aan diens betalingsverplichtingen kon voldoen altijd het Internationale Monetaire Fonds (IMF) werd ingevlogen. Te denken valt aan Mexico (1994), Thailand (1997), Zuid-Korea (1997) en Brazilië (1999).

De **Griekse Tragedie** dat Griekenland is vermorzeld door de euro

Alsdan werd het in de praktijk beproefde IMF-programma toegepast van IMF-overbruggingsleningen met verplichte economische en institutionele hervormingen en bezuinigingen. Het IMF-programma werd altijd vervolmaakt met, waar nodig, afboeking van staatsschulden tot een houdbaar niveau én vooral devaluatie van de nationale munt tot een passend wisselkoersniveau. Op deze wijze kwamen de landen er altijd weer snel, meestal na een jaar of 2, weer bovenop.

Zo niet in Griekenland dat door wanbeleid én de euro begin 2010 economisch en financieel was geruïneerd. Niet het IMF kreeg daar de vrije hand maar, middels de zogenoemde Trojka, de Europese politiek, omdat Griekenland om Europees-politieke redenen dus koste wat het koste binnen de euro gehouden moest worden.

Ondanks de nog steeds halsstarrig euro-enthousiaste toon daarvan zagen we recent, op 10 april 2023, in een [‘Nieuwsuur-reportage’](#) dat Griekenland, ondanks alle daar doorgevoerde hervormingen, inmiddels al bijna 15 jaar(!) na dato nog steeds niet is hersteld van die crisis. En veel Grieken kunnen nog steeds de rekeningen niet betalen. Terwijl de ook nog steeds door de euro benevelde NPO-econoom Mathijs Bouman uiteindelijk toch schoorvoetend moest erkennen dat voor de Grieken de staatsschuld nog steeds véél te hoog is én de euro véél te duur.

In zijn [position paper](#) voor de Eerste Kamer in 2018 omschreef André ten Dam de Griekse Euro-tragedie als volgt:

“...Hervormingen in de zwakkere landen, zelfs indien deze overal adequaat doorgevoerd zouden zijn, kunnen de economische kloof met de sterkere landen niet overbruggen. Daarvoor zijn de onderlinge verschillen nu eenmaal véél te groot. En indachtig voornoemde lessen van Keynes is de sinds 2010 toegepaste eurocrisis-aanpak van de zwakste eurolanden, Griekenland bij uitstek, dan als ‘zwemles met een betonblok (in casu een veel te dure wisselkoers) aan de benen’....”

Mee het ravijn in

Maar het is dus nog steeds ‘whatever it takes’ of ‘koste wat het kost’ om de euro te redden, en inderdaad is de rekening daarvan nogal opgelopen, zeker voor Nederland, mee het ravijn in.

Een maand na het rondetafelgesprek, tijdens het plenaire eurodebat van 9 maart 2023 in de Tweede Kamer, [formuleerde](#) (video, kijktip!) de toen nog véél meer gealarmeerde Pieter Omtzigt het zo:

“De gemiddelde individuele staatsschuld in de eurolanden zijn sinds de invoering van de euro opgelopen tot 100% van het bruto-binnenlandsproduct. En er zijn inmiddels ook gemeenschappelijke schulden die daar nog boven opgeteld moeten worden. En de centrale banken hebben het grootste deel van de staatsschulden opgekocht. Dat was op een gegeven moment € 8.000 miljard, en dat is € 100.000, ja € 100.000 voor elk gezin in de eurozone (!), of ze nou in Italië of Nederland wonen. ....En wij, Nederland, staan daarvoor garant. ...Het was de bedoeling om juist niet voor elkaar garant te staan (MvS: volgens het EU-Verdrag en de statuten van de ECB is dat ook juist verboden) en dus niet meegesleept te kunnen worden. ....Het plan (MvS: dus het EU-Verdrag en de ECB-statuten) was dat ieder land verantwoordelijk zou zijn voor zijn eigen sores maar we zijn dus erg ver afgedwaald. ...En dat is gek: ik (Omtzigt) sta ook niet garant voor de hypotheek voor de heer Steven van Weyenberg (Kamerlid D66) of de heer Thierry Baudet (Kamerlid FvD). Maar als Nederland staan we inmiddels (MvS: dus tégen de afspraken in) wel garant voor de schulden van andere eurolanden, en dat kan heel naar eindigen. ...Nederland staat nu garant via Target-2, via een

heleboel programma's van de ECB, via permanente noodfondsen. Het woord alleen al, voorzitter, 'permanente noodfondsen'. ...En al die bedragen lopen alleen maar op. ....Om uit deze doomloop te komen worden bestaande en nieuwe afspraken steeds weer geschonden. ...Op deze manier schuiven we een heel dure rekening door naar onze kinderen."

En of minister Kaag van Financiën – ik ben reuze benieuwd – graag Omtzigt's volgende vragen wil beantwoorden:

- 1. Kan de Regering aangeven wat de totale kosten zijn voor Nederland bij het uiteenvallen van de euro?*
- 2. Voor hoeveel staat Nederland dan garant? Hoeveel honderden miljarden verdampen als dat dan gebeurt?*
- 3. En hoe groot was dat bedrag 10 jaar geleden en waar komen we over 10 jaar uit?*
- 4. Mijn vragen aan de minister hier zijn ook : welke schuld is houdbaar voor bijvoorbeeld Italië, België en Griekenland?*
- 5. En acht u het (MvS: door de ECB) selectief opkopen van staatsschulden niet gewoon in strijd met het EU-Verdrag?*

En inderdaad de ECB heeft sinds het uitbreken van de eurocrisis in 2010, om de zwakkere eurolanden overeind te houden en daarmee de euro te redden, haar balans met 350 procent(!) [opgeblazen](#), van € 2.000 miljard tot bijna € 9.000 miljard.

En ja, daarbovenop komen inderdaad ook nog de diverse Europese politieke steunfondsen en verkapte 'eurobonds', waarvoor Nederland steevast nettobetaler is en/of voor de terugbetaling aan de financiële markten daarvan ook nog eens hoofdelijk, ja, dus volledig voor het geheel garant staat. Met dank aan de in Brussel altijd trouw 'bij het kruisje' tekenende Mark Rutte!

En zeker, al die financiële steunmaatregelen, die sinds 2010 in aantal en omvang almaar toenemen, dus om de zwakkere Zuidelijke eurolanden en ook de euro overeind te kunnen houden, zijn inderdaad ook in strijd met het EU-Verdrag en/of de ECB-statuten (verbod monetaire financiering van eurolanden), hetgeen ook door praktisch alle deskundigen tijdens de rondetafel-bijeenkomst in februari werd beaamd.

Al deze feiten zouden niet alleen bij Pieter Omtzigt maar toch bij alle andere Kamerleden ook alle alarmbellen moeten doen rinkelen?!

Hulde dus voor Pieter Omtzigt om dat nu aan de orde te stellen, beter laat dan nooit. Alleen het probleem bij hem lijkt nog steeds dat hij, ondanks het structurele cultuurverschil en economische krachtverschil tussen Noord- en Zuid-Europa, misschien nog ergens de wishful-thinking gedachte heeft dat dit proces nog te keren valt, en het euro-experiment nog goed zal aflopen.

Maar ook Pieter zal zich inmiddels ook wel realiseren dat de zwakkere, vooral zuidelijke eurolanden zich nooit aan 'de afspraken' over de maximale hoogten van staatschuld en begrotingstekort zullen houden. Enerzijds omdat ze dat niet willen, en anderzijds omdat ze dat, juist door de euro, ook niet kunnen.

Russisch roulette ....met de euro

En dat in dit spelletje 'Russisch roulette' bij één van de volgende flinke economische crises die ene kogel wél voor de loop van het pistool komt te liggen en de financiële markten dan de trekker over zullen halen, zou zomaar eens eerder kunnen gebeuren dan Pieter Omtzigt denkt of durft uit te spreken.

De Sjaak

Kortom als Nederlanders zijn we zwaar 'de Sjaak' en we zijn en worden dus geconfronteerd met een nogal dure Euro-rekening.

Tot die conclusie kwam André ten Dam al jaren geleden. Zo schreef hij bijvoorbeeld in zijn eerder genoemde opinie-artikel ['Regering en parlement, wees eerlijk over de euro!'](#) in 2018 op EW-magazine:

"Niet eens zo heel gechargeerd gezegd, betekent dit in de Europese praktijk dat de economisch sterkere Nederlandse en Duitse regio's niet alleen de zwakkere regio's in eigen land op de schouders hebben, maar daar heel Zuid-Europa nog eens bij krijgen. Een kind begrijpt dat dit niet kan. Zo trekken de achterblijvende eurolanden de initieel sterkere landen mee het ravijn in."

Ten Dam, toelichtend:

“Al direct bij het uitbreken van de eurocrisis in 2010, en sindsdien keer-op-keer, onder meer ook bij het rondetafelgesprek over de euro in de Eerste Kamer in februari 2018, zeg ik dat iedere dag dat deze euro blijft bestaan de schade en de ravage steeds maar groter wordt. Sinds die bijeenkomst in de Eerste Kamer zijn we nu ruim 5 jaar verder en is er intussen, in 2020, ten behoeve van de de facto failliete Zuidelijke eurolanden door de Europese Unie met het Next-Generation-EU-fonds op de financiële markten nog eens bijna € 1.000 miljard geleend en heeft de ECB onder steeds exotischer klinkende namen met haar opkoopprogramma’s nog een paar tandjes bijgezet, aan welke bedragen ik niet eens meer durf te denken. En ja dat is allemaal wederom gebeurt in strijd met de No-bail-out-bepalingen van het EU-Verdrag en de ECB-statuten. Zolang dat gaat zullen al die leningen aan de zwakkere, Zuidelijke eurolanden wel steeds, zoals ze dat noemen, naar de toekomst ‘doorgerold’ worden. Maar dat de eurobom een keer explodeert staat wel vast, de vraag is alleen wanneer dat gebeurt? En dan zijn wij als Nederland inderdaad ‘De Sjaak’. Die financiële brokken zitten dan voor Nederland vooral in de garantstellingen voor de terugbetaling aan de financiële markten van de gelden van al die noodfondsen ten behoeve van de Zuidelijke eurolanden waarvoor de achtereenvolgende ‘eurodomme’ regeringen van Mark Rutte steeds bij het kruisje hebben getekend. Let wel, de Nederlandse belastingbetaler staat niet alleen garant voor de terugbetaling van het relatief kleine Nederlandse ‘rato’ deel van al die noodfondsen, nee, wij zijn dan ook hoofdelijk aansprakelijk, dus voor de algehele terugbetaling van die leningen, dus ook voor de ‘rato’ delen van die eurolanden die hun deel dan niet kunnen betalen. Ik vrees dat dan niet alleen Zuid-Europa failliet is maar, en daartegen waarschuw ik al inmiddels 13 jaar, ook Nederland in die faillissementen meegesleept zal worden, en dat wij en onze kinderen op die manier nog lang de rekening van het euro-avontuur gepresenteerd zullen krijgen. Wat betreft de door de ECB en nationale centrale banken opgekocht staatspapier van de zwakkere landen zullen we ook wel pijn lijden, hoewel die staatsobligaties dan wel op de een of andere creatieve manier definitief in de zwarte gaten van de centrale bankbalansen zullen verdwijnen.”

Ook het door de ECB, dus in strijd met haar statuten en het EU-Verdrag, almaar monetair financieren van de zwakkere eurolanden is dus voor Pieter Omtzigt, terecht, in toenemende mate een steen des aanstoets en reden tot grote zorg.

Zo ook voor voormalig DNB-president Nout Wellink, die toch overal bij geweest is. Ja ook Wellink deed dienaangaande tijdens het rondetafelgesprek zijn duit in het zakje:

“...daarmee is de onafhankelijkheid en de geloofwaardigheid van de ECB op het spel komen te staan”.

Hij zei, op de hem zo typerende wijze, dat nog vriendelijk. Want ‘onafhankelijkheid’ en ‘geloofwaardigheid’ zijn natuurlijk sinds de fameuze woorden van Draghi in 2012 immers volledig verdwenen.

Gaat **Nout Wellink** ooit nog de waarheid over de euro vertellen? (Foto ANP)

Wat betreft Nout Wellink: die is dus overal bij geweest! Nu de jaren voor hem inmiddels ook beginnen te tellen, zou het van fatsoen getuigen dat hij ter zake van de euro publiekelijk volledig openheid van zaken gaat geven!

Transferunie

Het alternatief voor de noodfondsen en het ECB-beleid is dat de belastingbetalers in de sterkere eurolanden, met name die van Nederland en Duitsland, dan de financiële gaten bij de zwakkere eurolanden rechtstreeks en openlijk, dus jaarlijks en handje-contantje, zullen moeten gaan dichten.

Lex Hoogduin, sinds een paar jaren bekeerd tot het euro-realisme

De sinds een paar jaar tot euro-realiteitszin [bekeerde](#) voormalig DNB-directeur Lex Hoogduin [rekende](#) de Kamerleden daarbij voor dat de instandhouding van de euro dan voor alleen de

Nederlandse belastingbetalende burgers dan jaarlijks ca. € 35 miljard kost. Dus wanneer de ECB zich dus zou gaan beperken tot haar mandaat (zorgen voor prijsstabiliteit), en de financiële overdrachten dan jaarlijks openlijk en geheel handje-contantje tussen de eurolanden over tafel zou gaan. Voornoemd bedrag bleek door Hoogduin nog zeer terughoudend ingeschat, en zou voor Nederland, zo volgde uit het gesprek tijdens de bijeenkomst, zomaar ook twee keer zo hoog kunnen zijn, dus jaarlijks € 70 miljard.

Linksom of rechtsom is de eurozone dus een peperdure transferunie geworden, waarbij in toenemende mate het door de Nederlanders opgebracht belastinggeld wordt gebruikt, om de euro overeind te houden. Maar bij die € 35 á € 70 miljard per jaar zal het helaas niet blijven.

“De Transferunie zal zich nog veel verder ontwikkelen”

Zo vertelde de kennelijk nog steeds in ‘Euroforie’ verkerende Jeroen Dijsselbloem zonder blikken of blozen immers ook rustig verder, opdat iedereen ook dat maar goed in zijn en haar oren zou knopen.

Bent u er nog, Nederlandse belastingbetaler?

Maar de euro-ellende is helaas voor ons Nederlanders nog véél en véél erger.

Koopkrachtverlies!

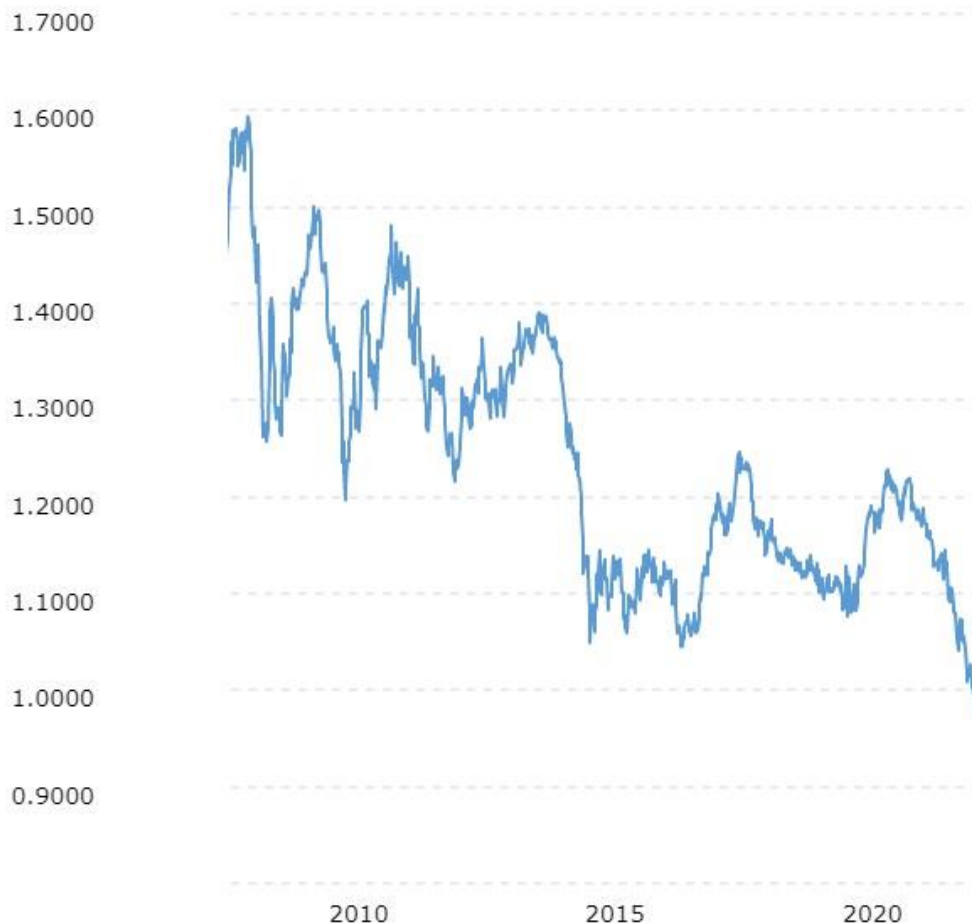
De moedige Lex Hoogduin en zeker ook oud-minister van Financiën Hans Hoogervorst memoreerden immers terecht dat, met het door de ECB gevoerde lage rente en opkoopbeleid om de zwakkere eurolanden en de daarmee de euro overeind te houden, de euro inmiddels is verworpen tot een Latijnse, dus zwakke munt, die voor Nederland véél te goedkoop is. Zo beaamden ook de andere deskundigen tijdens de bijeenkomst.

Véél te goedkoop, niet alleen ten opzichte van de zwakkere eurolanden maar ook ten opzichte van alle landen buiten de eurozone. En daardoor wordt onze koopkracht zéér en zéér ernstig aangetast.

Het is verbazingwekkend dat tijdens de bijeenkomst in de Thorbeckezaal geen enkel Kamerlid vragen stelde over waar het succesvolle en welvaart- en koopkracht-verhogende traditionele sterke muntbeleid van onze voormalige Nederlandse gulden nu toch is gebleven? Is iedereen André Szász al zo snel vergeten?

In ieder geval niet André ten Dam, die in zijn laatste artikel [‘Op naar een intelligente euro’](#), op EW-Magazine, in 2020, immers voor de zoveelste keer daar de aandacht daarop vestigde:

“Al doende is de euro ook nog eens verworden tot een Zuid-Europese ‘Weichwahrung’. Aldus is er niets overgebleven van het traditionele Nederlandse sterke-muntbeleid, dat koopkracht en welvaart garandeerde en verhoogde, waarmee onze kwalitatief-innovatieve exportproducten overigens ook altijd prima hun weg in de wereld hebben weten te vinden.”

Euro / US-dollar wisselkoers 2008 - 2022

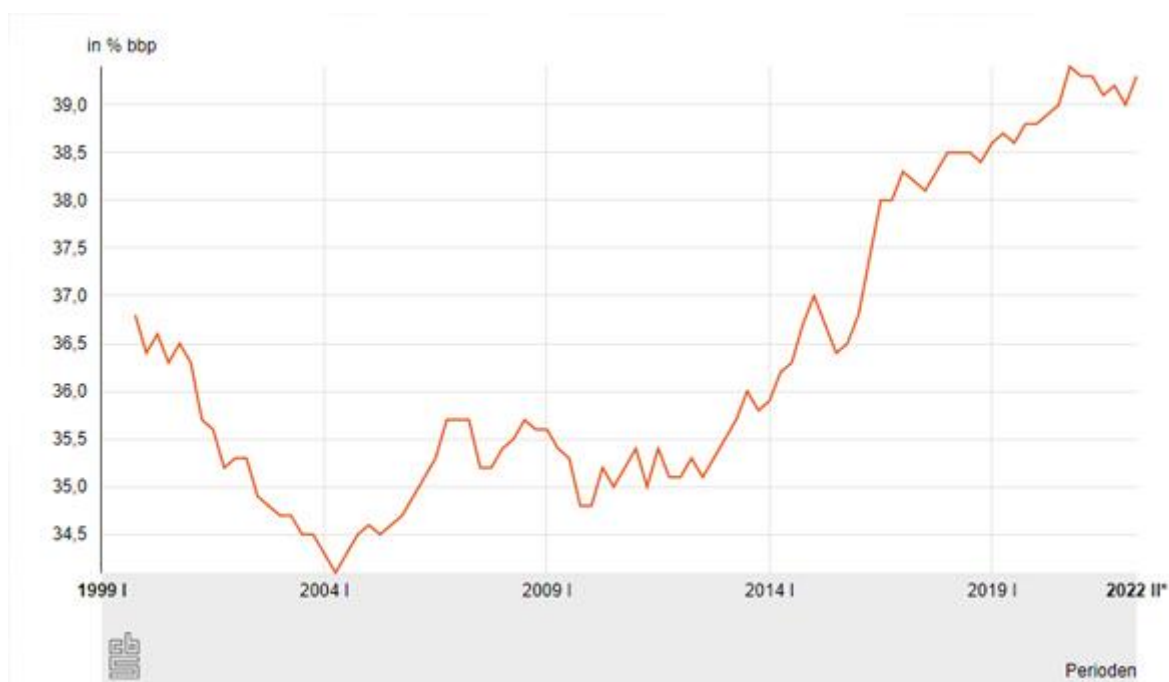
Zo is de internationale wisselkoers van de euro ten opzichte van de Amerikaanse dollar, door het ‘euro-reddende’ ECB-beleid, in 15 jaar tijd [gekelderd](#) van de eerder voor Nederland veel beter passende eurowisselkoers van 1.60 US-dollar waarmee onze exportsector, gelet op het toenmalige gewoon gezonde Nederlandse handelsoverschot, toen ook prima mee uit de voeten kon, tot afgelopen twaalf maanden tussen 0,95 en 1.10 US-dollar.

Zo bezien zijn wij Nederlanders dus voor al onze importen uit het buitenland en bestedingen in het buitenland opgescheept met een gigantisch koopkrachtverlies als gevolg van de huidige voor Nederland dus ongeveer 50% (!) te lage eurowisselkoers.

André ten Dam, die dit soort berekeningen wel eens eerder heeft gemaakt (zie later in dit eurorelaas), rekt op de bekende spreekwoordelijke achterkant van een streekbierviltje even indicatief voor dat dat dan op basis van de [CBS-cijfers](#) alleen al voor onze consumptieve bestedingen (thans ruim € 410 miljard) en eveneens volgens [CBS-cijfers](#) gemiddeld voor ongeveer drie-tiende deel bestaat uit een 'import-uit-het-buitenland' component, een koopkrachtverlies betekent van ca. 15%. En dan hebben we het dus over een bedrag van jaarlijks ruim € 60 miljard!

En dan zit hierin niet eens verdisconteerd de hoogte van de consumentenprijzen van energie gegenereerd met in Nederland gewonnen olie en gas of met windmolens die aan de Nederlandse consument wordt afgerekend op basis van de voor ons dus véél te dure US-dollar wisselkoers.

Daarmee hebben we het ook nog niet eens gehad over andere onderdelen van ons bbp zoals de consumptieve overheidsbestedingen (ca. € 240 miljard) en de [investeringen in vaste activa](#) door huishoudens, bedrijven en overheden (ca. 170 miljard) waarin ook een 'import-uit-het-buitenland' component zit van ca. 1/10-deel respectievelijk ca. 4/10-deel. Dus daarop bedraagt dan het koopkrachtverlies als gevolg van de euro ook nog ruim € 50 miljard (€ 12 miljard + € 40 miljard).

Onder de Rutte-kabinetten (sinds 2010) zijn de **collectieve lasten** al sterk verhoogd. Er staan nu verdere lastenverhogingen voor de deur. (Beeld: CBS-Statline)

Terzijde maar wel voor een goed begrip, omdat de overheden dus ook in toenemende mate koopkrachtverlies lijden maar de begrotingen wel 'rond' gemaakt moeten worden, is de rekening daarvan dus ook voor een belangrijk en steeds groter deel bij de burger neergelegd. Het is daarom dus geen verrassing dat de collectieve lastendruk in de periode

vanaf 2010 tot heden [met maar liefst 4 procentpunt](#) is opgelopen. Dat is jaarlijks een bedrag van ca. € 40 miljard.

André ten Dam schat in dat al-met-al het netto-koopkrachtverlies voor consumptieve bestedingen en investeringen vaste activa als gevolg van het almaar redden en continueren van de euro voor ons belastingbetalende burgers en bedrijven ongeveer 20% is! En dat hebben we het dus op jaarbasis over bedrag van méér dan € 115 miljard euro!

Tezamen met de schade voor de overheden en de jaarlijkse transferunie-kosten berekend door Lex Hoogduin (zie hiervoor), zal, zulks ter nadere informatie van Pieter Omtzigt en de rest van de geachte afgevaardigden in de Kamer, het continueren van de euro voor Nederland en de Nederlanders dan inmiddels uitkomen op een bedrag van tussen de € 150 en € 200 miljard. Dus jaarlijks wel te verstaan! Lang leve de euro!

Geert Wilders en **Teun van Dijck** van de **PVV** propageren sinds 2012 de herinvoering van de Nederlandse gulden, juist om de koopkracht van de Nederlanders te herstellen

Degene die tijdens het Kamerdebat van 9 maart 2023 dit koopkrachtverlies door de euro uitdrukkelijk [onder de aandacht](#) bracht (kijktip!) was Teun van Dijck van de PVV. Ja inderdaad van de PVV die al vanaf begin 2010 luid en duidelijk roept dat het voor Nederland veel beter is uit de euro te stappen en de gulden weer in te voeren. Maar ja, de PVV zat lang in het politieke verdomhoekje, en dus luisterde niemand naar hem.

Bij het hier geëxerceerde hypothetische geval (dus van een revaluatie van de nieuwe Nederlandse gulden) merk ik wel op dat de euro voor Nederland thans sterk ondergewaardeerd is ten opzichte van de US-dollar en de euro voor de Zuidelijke eurolanden maar natuurlijk veel minder ten opzichte van de euro voor het in hetzelfde schuitje zittende Duitsland.

Maar de euro-ellende gaat helaas voor ons Nederlanders nog véél verder.

Vermogensverlies!

Als gevolg van het sinds 2008 wegglijden van de internationale eurowisselkoers hebben de Nederlandse burgers en bedrijven ook en in toenemende mate vermogensverlies geleden op de sindsdien in het buitenland gedane beleggingen omdat die beleggingen sindsdien daardoor véél te duur zijn aangekocht.

Hierbij kan gedacht worden aan investeringen van de zogenoemde Institutionele Beleggers die bestaan uit de Nederlandse pensioenfondsen, verzekeringsinstellingen en beleggingsfondsen.

Volgens [CBS-gegevens](#) zijn de beleggingen van de Institutionele Beleggers in het buitenland over de jaren 2008-2017 met ca. € 700 miljard toegenomen. In de jaren 2008-2017 is de wisselkoers van de euro gekelderd van 1.60 naar 1.05 US-dollar. Over die jaren is de euro derhalve dus voor Nederland gemiddeld 26% ondergewaardeerd geweest, hetgeen, indicatief berekend, betekent dat er op die beleggingen in het buitenland dus voor ca. € 182 miljard aan vermogensverlies geleden.

Over de jaren vanaf 2018 zijn er nog geen gegevens bekend.

Terzijde maar wel een aandachtspunt voor de politiek zou ik zeggen is hierbij dat [anders dan in andere landen](#) de Nederlandse pensioenfondsen ongelimiteerd in het buitenland mogen beleggen.

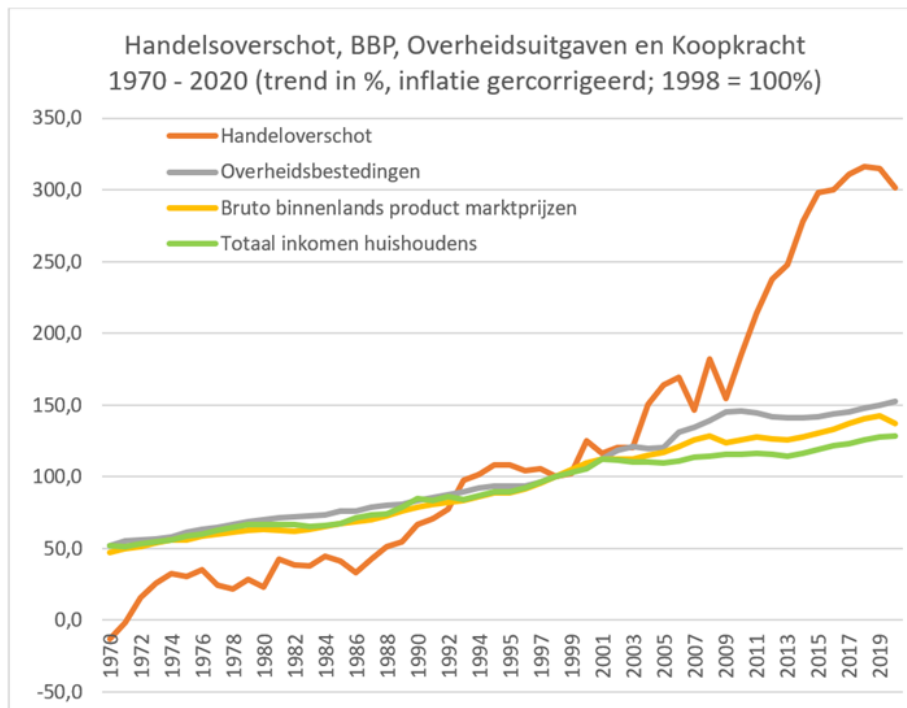
Rijk land, arme bevolking

Zoals bekend is Nederland – gelet op onze geografische ligging met de Rotterdamse haven ('Main Port of Europe') als spin in de Europese handelsmarkt – de ideale locatie voor invoer en doorvoer van grondstoffen, halffabricaten en producten als ook de bewerking daarvan. En dan doet ons traditionele kennisniveau de rest.

Als gevolg daarvan kan onze exportsector (doorvoer en uitvoer) met een voor Nederland 'evenwichtige' of zelfs een nog wat hogere wisselkoers gewoon prima uit de voeten, en geeft dat ons een gezond structureel handelsoverschot.

Maar doordat de euro (om de zwakkere Zuidelijke eurolanden en daarmee de euro dus te redden) voor Nederland sinds het begin van de eurocrisis dus in toenemende mate véél te goedkoop is geworden, en bij gebreke van (het kunnen revalueren van) een Nederlandse nationale munt, is het handelsoverschot sinds het afglijden van de internationale euro-wisselkoers volledig [geëxplodeerd](#). Maar daarvan profiteren uitsluitend onze exporterende

bedrijven (en dus slechts de kleine groep aandeelhouders en managers van die bedrijven), terwijl tegelijkertijd de koopkracht en de welvaart van ons gewone burgers juist daardoor zeer ernstig is aangetast.

Tegelijkertijd en anders dan sommige politici en media ons vaak willen doen geloven is niet onze natuurlijk wel belangrijk export maar vooral onze binnenlandse economie, het Nederlandse MKB en de Nederlandse consument, toch echt de motor van onze nationale economie. De [verhouding](#) binnenland-gerelateerde/export-gerelateerde economie ligt in Nederland immers ongeveer op 70/30.

Het is dan natuurlijk ook geen toeval dat in een zogenoemd '[rijk land](#)' als Nederland, als teken van de veelal 'stille armoede', de [voedselbanken](#) juist vanaf 2002, dus al een paar jaar na de invoering van de euro in 1999, als paddenstoelen uit de grond zijn geschoten, en de laatste jaren in toenemende mate bij steeds meer, inmiddels meer dan de helft(!) van de Nederlandse huishoudens [de financiële nood](#) aan de man/vrouw is gekomen.

Voor een goed begrip, voor het broodnodige en eerlijke koopkrachtherstel in Nederland hebben we dus géén [bovenmatige loonsverhogingen](#) nodig, waarvoor niet alleen sommige politici en economen maar ook DNB-president Klaas 'scheefgroei' Knot pleit (dat drijft de prijzen en daarmee de inflatie immers alleen maar verder op), maar uitsluitend een nationale munt met een voor ons véél beter passende en dus véél hogere wisselkoers!

Bovendien, en juist dat zou een Nederlandse centralebankpresident als Klaas Knot als geen ander moeten weten, zijn dergelijke pleidooien ook regelrecht in strijd met het Verdragsrechtelijke en ECB-statutaire mandaat van 'prijsstabiliteit' (inflatiebeheersing), en

ook met het voor de invoering van de euro altijd zo succesvol gevoerde koopkracht/welvaart-verhogende ‘sterke muntbeleid’.

Terzijde, dat het voor Nederland zónder euro ook anders en véél beter zou kunnen, heeft [het Zwitserse voorbeeld](#) ons laten zien: in januari 2015 heeft Zwitserland de koppeling van haar Zwitserse Frank met de steeds verder in waarde verminderende euro losgelaten, de Zwitserse Frank is sindsdien met tientallen procenten geapprecieerd als gevolg waarvan de Zwitserse koopkracht eveneens met tientallen procenten is toegenomen, terwijl vervolgens is gebleken dat het innovatieve exporterende Zwitserse multinationale bedrijfsleven daar gewoon prima heeft mee kunnen omgaan. Tegelijkertijd is de vraag naar de Zwitserse Frank als reservemunt sindsdien sterk toegenomen waardoor daar buitenlandse deviezen binnenstroomde, Zwitserland daarmee in de wereld alles wat los en vast zit heeft opgekocht en daardoor nog veel rijker is geworden.

Maar Nederland heeft geen nationale munt meer, dus terug naar de euro.

Scheefgroei

De andere donkere kant van de euro-medaille is dus dat de ‘one-size-fits-all’ euro, ondanks de internationaal sterk gekelderde wisselkoers daarvan, voor de economisch zwakkere zuidelijke eurolanden in de onderlinge verhouding tot te sterkere noordelijke eurolanden landen eenvoudigweg nog steeds véél te duur blijft, als gevolg waarvan de achteropgeraakte economieën in de zuidelijke landen nog steeds kampen met structureel hogere werkloosheid en in toenemende mate onhoudbare staatsfinanciën.

DNB-president **Klaas Knot** (rechts) is wanhopig over de scheefgroei tussen de eurolanden tijdens het Rondetafelgesprek over de houdbaarheid en toekomst van de euro op 23 februari 2023 in de Tweede Kamer. Naast hem (links) CPB-directeur **Pieter Hasekamp** (Foto: ANP, Robin van Lonhuijsen)

Dus omdat met de invoering van de eenheidseuro onderlinge wisselkoersaanpassingen niet meer mogelijk zijn en er ook geen gedifferentieerd, nationaal gericht rentebeleid meer gevoerd kan worden, zijn we dus in een onhoudbare Catch-22 muntunie beland, waarin de ontstane onderlinge economische onevenwichtigheden tussen de eurolanden niet meer adequaat en snel gecorrigeerd kunnen worden en, in plaats daarvan en juist integendeel, die onderlinge scheefgroei alleen maar steeds verder toeneemt. Tijdens de bijeenkomst verzuchtte Klaas Knot dan ook:

“De scheefgroei tussen de sterkere en de zwakkere eurolanden maakt het voor de ECB steeds moeilijker (lees: onmogelijk) om monetair beleid te voeren dat voor ieder euroland passend is.”

Inflatie

Omdat bovenmatige inflatie het meest schadelijke monetair-economische effect is, is het Europact, zoals gezegd, volgens het EU-Verdrag en de statuten van de ECB gebaseerd op 'prijsstabiliteit', dus lage inflatie. En vroeger op de middelbare school heb ik geleerd dat de centrale banken daarvoor de geldhoeveelheid dan niet (veel) meer mag laten groeien dan de economie groeit. Anders krijg je vroeger of later juist bovenmatige en dus de koopkracht aantastende inflatie. En zoals Lex Hoogduin ook tijdens het rondetafelgesprek uitlegde komt de inflatie dan vaak als het [ketchupfles-effect](#): eerst komt er lange tijd niets en dan, na het laatste duwtje, ligt je hele bord opeens vol. En ook dat hebben we, zeker in Nederland, inmiddels wel gezien.

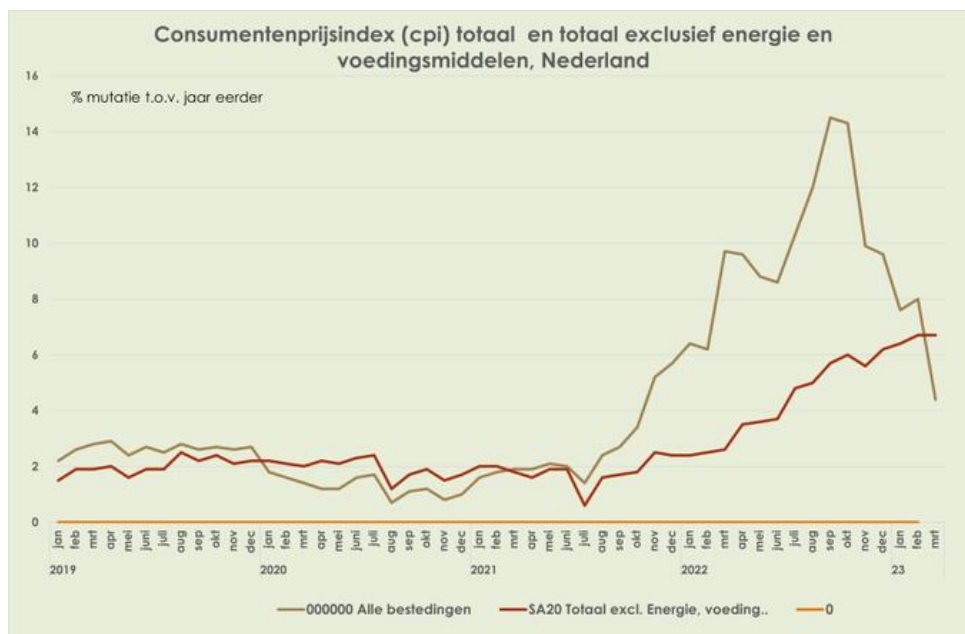
Inflatie vernietigt de waarde van ons geld

De inmiddels tot exorbitante hoogte opgelopen inflatie komt, gelet op het door de ECB tot nul en lager wegdrücken van de rente en het met name vanaf 2015 op volle toeren laten draaien van de geldpers om de euro te redden, dan dus ook niet als een verrassing. Zeker, de

Oekraïne-crisis begin 2022 met de hogere energieprijzen als gevolg daarvan heeft de inflatie verder aangewakkerd maar de inflatie begon al een jaar eerder in 2021 op te lopen.

Die koopkracht-aantastende inflatie zag André ten Dam overigens al jaren geleden aankomen, in 2018 schreef hij dat al in zijn [position paper](#) voor de Eerste Kamer:

“...aan de andere kant van het eurospectrum, in de sterkere landen, tast de voor deze landen juist te goedkope (ondergewaardeerde) euro de koopkracht ernstig aan. En, in combinatie met het ultra-lage-rentebeleid van de ECB, geeft dat ook een giftige voedingsbodem voor ‘import van inflatie uit het buitenland’ met (vastgoed)bubbles en risico’s voor economische oververhitting met een nog verder koopkracht-aantastende prijs/loonspiraal.”

Door het vanaf najaar 2022 weer een beetje terugzakken van de energieprijzen zal de exorbitante inflatie weliswaar wat teruglopen maar, met name in Nederland en Duitsland voor wie de euro dus sterk ondergewaardeerd is, kunnen we, zo vrees ik, door de [uitbundige loonsverhogingen](#) nog verdere koopkracht-aantastende [inflatieschokken](#) tegemoet zien. Ook econoom professor Arnout Boot [wijst](#) daarop.

En wat er verder nog kan gebeuren als de voor een land sterk ondergewaardeerde munt almaar niet wordt gerevalueerd, daar kom ik later in dit eurorelaas op terug.

Negatieve rente

Teneinde de euro in leven te houden heeft de ECB jarenlang de hand gelicht met prudent rentebeleid door de beleidsrente te laag en (niet alleen reëel maar zelfs ook nominaal) negatief vast te stellen en te houden, als gevolg waarvan de Nederlandse spaarders en

pensionado's nog eens extra de klos zijn geworden. Ook nu nog steeds is de reële rente, zijnde de nominale rente minus de inflatie, nog steeds sterk negatief.

De almaar **negatieve rente** om de euro te redden

Niet alleen de Nederlandse spaarders zijn dus al jaren de sigaar maar zeker ook de pensionado's, wiens pensioenen, na een leven lang werken, door de aan de ECB-rente gekoppelde 'rekenrente' al jaren 'achteruitboeren'. Eerst met de nominale forse pensioenkortingen maar dus nu nog steeds 'reëel gezien', dus koopkracht-technisch.

Een ander fenomeen is dat nu de rente stijgt (voor een afdoende beteugeling van de ontketende inflatie echter nog veel te weinig) de centrale banken substantiële verliezen zullen moeten gaan nemen op de door hen, op grond van ECB-beleid om de euro te redden, eerder opgekochte staatsobligaties. Wat DNB betreft zal dat over tientallen miljarden euro's gaan waarvan de belastingbetaler de komende jaren linksom of rechtsom de rekening gepresenteerd krijgt.

Code Rood

Sinds de inflatie is opgelopen is bij de Europese centrale bankiers overigens grote paniek uitgebroken en komt het voortbestaan van de zombie-euro weer serieus op het spel te staan.

Om de bovenmatige inflatie te beteugelen moet de rente immers worden verhoogd. Om de zuidelijke eurolanden overeind te houden is de ECB daarmee te laks geweest en is de centrale bank daarmee véél te laat begonnen en is de rente ook véél te weinig opgetrokken. En omdat de kerninflatie daardoor hoger dan noodzakelijk is opgelopen, is de koopkracht, zoals we nu in Nederland zien, ernstig aangetast. En met de noodzakelijk hogere rente kunnen bijvoorbeeld de aan de lage rente verslaafd geraakte Nederlandse particuliere schuldenaren in de problemen komen. En datzelfde geldt voor de zuidelijke zwakkere eurolanden met hun torenhoge en onhoudbare staatsschulden.

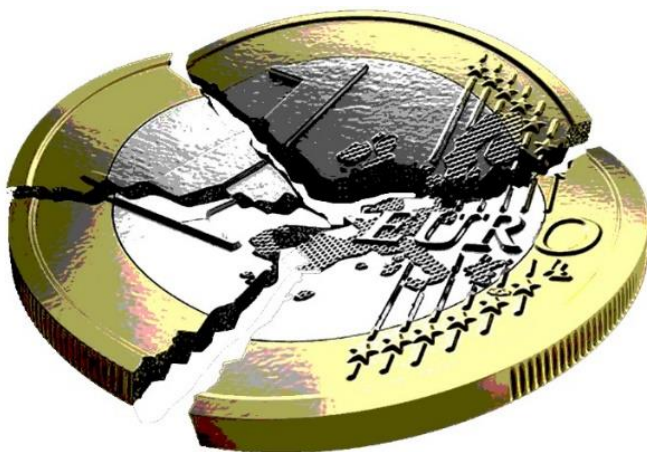
Code Rood voor het voortbestaan van de euro

Economisch gezien begeven we ons nu op onbekend terrein. Niemand weet hoe dit precies zal aflopen maar beide ontwikkelingen zullen het voortbestaan van de euro in ieder geval verder onder druk zetten.

Onhoudbaar

Uit al het voorgaande blijkt derhalve dat de euro in de huidige vorm, dus zónder de mogelijkheid van onderlinge wisselkoersaanpassingen en rente-differentiatie, al jaren onhoudbaar is. Feitelijk vanaf 2010. En dat de euro, iedere dag dat deze onhoudbare situatie voortduurt, onnoemelijk veel schade aan zal blijven richten. Vooral in de economisch sterkere eurolanden (zoals Nederland) maar dus ook in de economisch zwakkere, zuidelijke eurolanden.

Omdat deze situatie voor Nederland dus niet meer langer kan voortduren opperden de moedige Hans Hoogervorst en Lex Hoogduin tijdens het rondetafelgesprek daarom, ondanks de vervaarlijk met het 'Zwaard van Damocles' zwaaiende Jeroen Dijsselbloem, dat het zo echt niet verder kan en dat Nederland desnoods maar gewoon eenzijdig uit de euro zou moeten kunnen stappen.

De onhoudbare euro

Helaas durfden Hoogervorst en Hoogduin tijdens het rondetafelgesprek nog niet echt door te pakken. Volgens hen zou nu eerst, maar dan wel voor de allerlaatste keer, nog één keer geprobeerd moeten worden om de zuidelijke eurolanden in het ‘financiële’ gareel te krijgen. In al het voorgaande heeft u kunnen lezen dat deze wens echter een illusie is. Maar in een [recent interview](#) met Ad Verbrugge van de Nieuwe Wereld luidt de wanhopige Hoogervorst inmiddels nog veel harder de noodklok.

Immers, dat het sinds de invoering van de euro in 1999 en meer specifiek sinds het uitbreken van de eurocrisis in 2010 niet is gelukt om de zuidelijke eurolanden mooi in het Duits-Nederlandse gareel te laten lopen, dat werd tijdens het rondetafelgesprek ook door alle deskundigen beaamd. Hoogduin en Hoogervorst inclusief.

Dan zou toch een voor de hand liggende vraag aan de zeker lovenswaardige Hans Hoogervorst en Lex Hoogduin moeten zijn geweest op grond waarvan zij dan van mening zouden zijn dat dat nu wel zou lukken, en natuurlijk of dat dan ook wel de voor de Nederlandse burger noodzakelijke koopkrachtverbetering met zich mee zou brengen?

En Eelco Heinen, de huidige VVD-woordvoerder Financiën, die tijdens het opvolgende plenaire eurodebat dus trots vertelde dat hij daarop is afgestudeerd, had toch zijn kennis over ‘optimale munt gebieden’ in de discussie kunnen brengen?

Maar nee, Jeroen Dijsselbloem met zijn zwaard was onverbiddelijk.

Doormodderen

Dus sinds het crashen van de euro in 2010 zijn we inmiddels al 13 jaar met de Europese zombiemunt aan het ‘doormodderen’, ja doormodderen, ‘kicking the can down the road’ dat het een lieve lust is.

En dat almaar doormodderen met de euro, juist omdat de euro geen economische maar een politieke munt is, dat heeft André Szász al lang geleden, in voornoemd NRC-interview [‘We bouwen op drijfzand’](#) van 1998, dus aan de vooravond aan de invoering van de euro, voorspeld:

“De mislukking van de monetaire unie zou een traumatische ervaring zijn. Men zal zo lang als mogelijk is proberen uit te stellen.”

En tijdens het rondetafelgesprek werden de woorden van Rabo-econoom Wim Boonstra en CPB-voorzitter Pieter Hasekamp, dat het door Nederland uit de euro stappen toch niet zo eenvoudig is en dat ook daaraan [pijnpunten](#) zullen zitten, met een zucht van verlichting welkom omarmd. Ja, iedereen kon weer ‘doormodderen’!

Maar dat dat almaar ‘doormodderen’ natuurlijk veel kostbaarder is en niet in het belang van Nederland en de Nederlanders, is natuurlijk wel duidelijk en dus een grof schandaal, een schandaal dat de regeringen Rutte en diens adviseurs (DNB, CPB en RvS) zeer ernstig aangerekend mag en moet worden. We worden in Nederland dus al jarenlang ‘politiek’ bestuurd door een stelletje ideologisch-gedreven en aan tunnelvisie lijdende destructieve maniakken!

En voor de sinds de jaren 90 almaar in Eurodromenland verkerende media geldt hetzelfde.

Volkshuishoudkunde

Tijdens het bekijken van de deskundigenbijeenkomst in de Thorbeckezaal constateerde ik dat de daar aanwezige deskundigen de betekenis van hun professie uit het oog verloren zijn. Eco-nomie, zo vertelde mijn leraar Nederlands en expert in Grieks, Latijn en de etymologie Stijn Povel mij ooit, betekent immers ‘volks-huishoudkunde’ omdat het woord van ‘huis’ en ‘volk’ afstamt, ofwel ‘de huishouding van het volk.’ De euro heeft alle Europese burgers echter geen gezonde huishouding met huishoudboekje gebracht, maar het tegendeel. Zowel de sterkere als zwakkere eurolanden zijn door de invoering van de éénheidsmunt – en het niet convergeren van hun economieën zoals Szász altijd al zei en tot zijn dood bleef zeggen – zeer ernstige financiële schade toegebracht.

Gouden bergen waren beloofd bij en met de invoering van de euro maar in plaats daarvan zijn we in het ravijn beland. Bij dit alles is het natuurlijk ronduit opmerkelijk dat, enkele uitzonderingen daargelaten (waaronder EW-magazine), het Nederlandse financiële journaal dat niet klip en klaar benoemt. Het is immers juist door het verzaken van de media dat de gemiddelde Nederlandse burger, het volk, ook geen flauw idee heeft in welke eurotragedie we met zijn allen zijn beland.

Kurieren am symptom

Tijdens het opvolgende plenaire Kamerdebat over de euro van 9 maart 2023 werd het haast hallucinant.

Boven alles omdat het gros van de politici, gelijk de deskundigen tijdens het eerdere rondetafelgesprek, na 13 jaar eurocrisis nog steeds in de veronderstelling verkeert dat de onhoudbare staatsschulden van de Zuidelijke zwakkere landen de oorzaak van de europroblematiek is in plaats van slechts één van de vele ernstige symptomen daarvan.

André ten Dam op de publieke tribune van de Tweede Kamer, startklaar voor het plenaire debat over de toekomst en houdbaarheid van de euro op 9 maart 2023

In zijn [position paper](#) voor de Eerste Kamer in 2018 omschreef André ten Dam dat als volgt:

“Omdat er door het politieke establishment ....al decennialang zo veel politiek kapitaal in de euro is geïnvesteerd, wordt ....echter het laatste en grootste eurotaboe, namelijk de euro zelf, door geen van hen ter discussie gesteld. Terwijl nu juist daar het grootste probleem en dus ook de oplossing ligt.”

Maar ook omdat de, kennelijk masochistische, woordvoerders van D66, GroenLinks, Volt en – mijn sociaaldemocratische hart bloedt – ook de PvdA, ondanks de problematieken, doodleuk en tot tevredenheid van minister van Financiën Sigrid Kaag, verkondigden dat de Euro-Transferunie nu eindelijk eens geïnstitutionaliseerd zou moeten worden. Deze mensen zijn dus óf incompetent óf gewoonweg kwaadaardig óf rijp voor het Pieter Baancentrum, óf een combinatie daarvan.

Terwijl de woordvoerders van de ‘doormodderpartijen’ VVD (de dus toch beter moeten wetende Eelco Heinen) en (Evert Jan Slootweg) CDA nog steeds in eurodromenland bleken te verkeren dat Zuid-Europa misschien toch ooit eens ‘Nederlands-Duits’ zal gaan denken en handelen, lijkt de realiteit bij de wanhopige Pieter Omtzigt inmiddels wel ingedaald dat dat niet gebeurt. Maar Pieter is helaas nog niet zover om van de ‘one-size-fits-all’ euro al definitief afscheid te nemen, en over te schakelen op een Nederlandse euro-exit of in Europees verband werk te gaan maken van de beschikbare euro-alternatieven.

In plaats daarvan pleitte onze volksheld samen met Derk Jan Eppink (JA21) en Chris Stoffer (SGP) er nu voor dat Nederland in de toekomst niet meer mee zal doen zodra weer nieuwe noodfondsen gecreëerd zullen gaan worden om de zwakkere eurolanden maar dus vooral de euro te redden. Op streng aangeven van minister Kaag werd Omtzigt’s later aangenomen

[motie](#) beperkt tot ‘permanente’ noodfondsen, in plaats van permanente én tijdelijke noodfondsen zoals Pieter graag wilde. Dat biedt voor de machtselite dus meer dan genoeg perspectief om de komende jaren met de euro weer rustig verder te kunnen ‘doormodderen’.

Waarom durfden Omtzigt, Eppink en Stoffer niet door te bijten? Teun van Dijck (PVV) had toch echt duidelijk [verteld](#) dat de euro-ellende voor Nederland en de Nederlanders immers véél verder reikend is, en Thierry Baudet had, in een [interruptie](#), Pieter in alle vriendelijkheid op de ‘eurorealiteit’ gewezen.

Ten Dam zag vanaf de publieke tribune tijdens dat eurodebat zowel bij de VVD en het CDA als bij Pieter Omtzigt c.s., het ‘kurieren am symptom’, het ‘doormodderen’, in plaats van de onmogelijkheid van de euro en de daaruit voortvloeiende oorzaken van de europroblematiek onder ogen te zien. En daar dan ook naar te handelen.

Thierry Baudet (FvD) in de Tweede Kamer tijdens het plenaire debat over de houdbaarheid en de toekomst van de euro.

We kunnen, tot slot, van hem zeggen wat we willen, maar tijdens het plenaire eurodebat op die donderdagmiddag in Den Haag bleek dat politicus én filosofisch-denker Thierry Baudet in zijn eurobijdrage de uiterst kritische woorden en visies van André Szász, Arjo Klamer en André ten Dam te delen. Hij was in feite de enige die de eurospijker [op haarscherpe wijze](#) op de kop sloeg.

Terugkijken naar 1999

Opmerkelijk is dat die maandagmiddag in februari in Den Haag alle deskundigen en prominenten het nu ineens wel hadden over de onderwaardering van de gulden bij de invoering van de euro in 1999. Wat indertijd nog haast een taboe was om aan te snijden, galmde nu van alle kanten door de Thorbeckezaal.

En dat brengt ons bij onze Zembla-reportage Eurobedrog van mei 2005.

3. Eurobedrog (Zembla)

Mei 2005

Van al mijn 23 Zembla-uitzendingen in de periode tussen 2001 en 2009, veroorzaakte [‘Eurobedrog’](#) van 26 mei 2005 de meeste opschudding. Toch was het tevens de meest gedebunkte.

Ik besef me nu dat het in feite een klassieker is, een uitzending met en van historische importantie. Nu, bijna een kwart eeuw later, is deze hele Zembla-uitzending nog net zo actueel. Dat een leugen zo lang kan bestaan, dat tart mijn verbeeldingsvermogen.

Het is zeer denkbaar dat Nederland bij het referendum over de toen voorliggende [Europese Grondwet](#) juist door onze reportage NEE zei een cruciale rol gespeel heeft - uit opiniepeilingen toentertijd bleek dat het NEE vooral uit onvrede over de euro was ingegeven. Dat referendum was een paar dagen na onze voor velen even onthullende als ontluisterende uitzending waar honderdduizenden mensen naar hadden gekeken.

Het onderwerp en zeker dat moment, was eigenlijk een toevalstreffer. We waren bezig met een ander onderwerp dat vertraging opliep waardoor we snel een nieuw onderwerp moesten zien te vinden. Ik stelde voor de euro als onderwerp te nemen. De actualiteit daarvan was toen dat een DNB-directeur, Henk Brouwer, op Koninginnedag in het Parool uit zijn mond had laten vallen dat de gulden in 1999 bij de invoering van de euro daarin ondergewaardeerd was opgegaan.

ZEMBLA- Eurobedrog, Mei 2005

Brouwer en Parool-journalist [Ton Damen](#) zagen elkaar jaarlijks wel eens informeel en vertrouwelijk, dat doet iedere goede journalist wel eens met de betere bronnen, als het kan even een wijntje drinken. Bij dat soort afspraken is het een ongeschreven maar duidelijke code dat er niets mag worden gepubliceerd uit zo'n gesprek. Op die avond in april 2005 nam de DNB-directeur misschien wel een wijntje teveel, want hij deed uit de doeken hoe de gulden in 1999 sterk ondergewaardeerd in de euro was opgegaan. De journalist zag de

chocoladeletters al op de voorpagina van de krant maar kon niets doen. Na nog een paar wijntjes en een nachtje slapen belde de journalist de volgende dag de persvoorlichting van De Nederlandsche Bank en vroeg een officieel interview aan met Brouwer. De nietsvermoedende Brouwer stemde in en tijdens het interview een paar dagen later kreeg hij van Damen de vraag voorgeschoteld of de gulden indertijd ondergewaardeerd de euro in was gegaan. Brouwer kon niet ontkennen, probeerde de werkelijkheid nog wat af te zwakken, maar de scoop en chocoladeletters waren een feit.

De gulden en de euro

Bij het indertijd lezen van het artikel voelden wij op de redactie aan dat deze onderwaardering ongetwijfeld te maken moet hebben gehad met de enorme koopkracht-aantastende prijsstijgingen waarmee Nederland na de invoering van de euro te kampen kreeg. Normale consumptieve uitgaven leken niet alleen maar waren volgens [een artikel in HP De Tijd](#) (mei 2003) sinds de invoering van de euro in 1999 ook bijna twee keer zo duur geworden. In 2002 opende ook de eerste voedselbank in Nederland de deuren. Maar zoals mijn collega Dirk Bayens toen terecht zei, had zo'n uitzending natuurlijk alleen zin vóór het Europese Referendum uit dat begin juni zou plaatshebben.

Ik schrok me rot, dat was dus vanaf dat moment al over 23 dagen! We hadden dus maar drie weken voor deze uitzending terwijl Zembla producties toen zo'n drie maanden in beslag namen! Zembla-Eindredacteur Kees Driehuis vond het echter een goed idee. De reportagetitel was snel bedacht: Eurobedrog!

Op camera

We kregen hulp van een tweede researcher-redacteur, Wouter Laumans, die er wonderwel in slaagde om nota bene de gepensioneerde oud DNB-directeur [André Szász](#) te strikken. Zoals gezegd het grootste monetaire genie dat ooit bij De Nederlandsche Bank (DNB) heeft rondgelopen. En juist hij, de grote André Szász, was bereid om voor onze camera zijn verhaal te doen over de véél te lage euro-instapkoers van de gulden in 1999 én de gevolgen daarvan.

Ik produceerde [Ario Klamer](#), dus de hoogleraar economie die in de jaren 90, samen met zijn collega [Alfred Kleinknecht](#), het verzet organiseerde tegen de invoering van de euro.

Screenshot **Arjo Klamer** in Zembla's Eurobedrog (26-5-2005)

We maakten bizar snel het script voor de uitzending en de research en productie was tegelijkertijd aan de slag, als het ware met de camera al draaiende.

Ondertussen maakte [Gerrit Zalm](#), zowel in 1998-1999 als toen in 2005 voor de tweede keer de minister van Financiën, in de media gekke bokkesprongen. Zo erkende Zalm eerst ook de onderwaarding maar zei daarbij dat dat juist gunstig voor Nederland was geweest. Even later, in paniek geraakt toen er in de publiciteit kwam dat de onderwaarding juist ongunstig was geweest, ontkende hij dat weer. Tegelijkertijd vertelde Zalm dat de euro-instapkoers van de gulden in 1998 tijdens Zalms eerste ministeriële termijn, niet in de Tweede Kamerbehandeling ter sprake geweest zou zijn. Maar nadat de Kamerstukken uit dat jaar erop nageslagen werden en aantoonde dat Zalm daarover loog, werd diens situatie nog hilarischer omdat Zalm daarop reageerde dat hij daarover mocht liegen. Kortom Zalm maakte er een ongelooflijke puinhoop van en kwam in grote verlegenheid, dus vanzelfsprekend gingen we ons best doen om ook Zalm voor onze camera te krijgen.

Screenshot **André Szász** Zembla Eurobedrog (26-5-2005)

Met onze interviews, zeker met die met André Szász en Arjo Klamer, schreven we geschiedenis. De bijzonder aimabele Szász vertelde rustig en duidelijk dat de gulden in de aanloop naar de invoering van de euro inderdaad ondergewaardeerd was, niet alleen ten opzichte van de D-mark maar ook ten opzichte van de nationale munten die in de euro zouden opgaan. En dat de gulden daarom toen dringend gerevalueerd had moeten worden maar dat dat om politieke redenen niet was gebeurd. En Klamer vulde aan dat dat in de tweede helft van de jaren 90 bij de in de materie ingevoerde economen ook algemeen bekend was. En doordat de gulden toen niet werd gerevalueerd kregen we in Nederland, in de toen al oververhittende economie, als gevolg van de véél te laag gewaarde gulden na de instap in de euro, dus in de jaren vanaf 1999 te kampen met bovenmatige prijsstijgingen, die, zoals Szász doceerde, ook nog eens gingen 'doorschieten'. Dat proces dat zich in de jaren 1999-2006 afspeelde taste de welvaart en koopkracht van de Nederlanders ernstig aan. Zeker in vergelijking met het scenario waarin de gulden kort voor de invoering van de euro wél gerevalueerd zou zijn geworden. In dat helaas hypothetische geval zou alles wat wij Nederlanders uit het buitenland importeerden (producten, halffabricaten en grondstoffen) of als consument in het buitenland kochten voor ons in één klap juist een heel stuk goedkoper zijn geworden. De koopkracht van de Nederlandse burger zou daardoor dus ook in één klap een flink stuk groter zou zijn geweest.

Screenshot **Gerrit Zalm** Zembla Eurobedrog (26-5-2005)

Fascinerend was ook het werkelijk briljante en messcherpe interview dat Dirk Bayens met Gerrit Zalm had. Het was mij met veel moeite uiteindelijk gelukt dat wij de altijd goedlachse minister konden interviewen, maar we kregen slechts een klein kwartiertje de tijd voor ons interview, dat gepropt was tussen zijn bezoek aan twee radioprogramma's door: de stemming over de Europese grondwet kwam er immers aan. Hoe kort ook, dit interview is

zeker historisch materiaal. Nog nooit was de 'Excellentie', zoals Dirk hem in iedere vraag plagend-cynisch noemde, zo hard aangepakt door een journalist.

Dat zegt overigens wat, over 'Den Haag' en onze con-collega's. Onder onze druk liet de politicus Zalm uit zijn mond vallen dat de gulden in 1998 niet was gerevalueerd, om politieke redenen. Gelet op de koppeling van de gulden aan Duitse mark zag Duitsland dat toen volgens Zalm als 'eerverlies'. De perfecte coaching en aansturing vooraf aan het interview met Zalm door Kees Driehuis had gewerkt. Wij hadden onze feiten op een rij, en de Zalm spartelde als nooit tevoren of erna. Later, tijdens een Zembla-afscheidsfeest van collega Bayens, belde een collega met Zalm of die nog wat te zeggen had over zijn ervaring met onze Dirk Bayens. Zalm noemde dit interview hét dieptepunt in zijn politieke carrière.....

De interviews met econoom Arnold Heertje, staatssecretaris Willem Vermeend en CBS-directeur Michiel Vergeer, wat archiefbeelden en straatimpressies maakten onze uitzending compleet. Voorzichtig brachten we onze collega's van het NOS-Journaal en RTL-Nieuws alvast op de hoogte van wat er in onze uitzending naar buiten zou komen.

De invoering van de euro, de grootste monetaire omwisselingsoperatie aller tijden, was dus voor Nederland en de Nederlanders al direct bij aanvang een ongekend groot financieel debacle, aldus de uitkomst van onze uitzending.

Maar het eurodrama is véél meer dan alleen de onjuiste euro-instapkoers van de gulden bij de invoering van de Europese gemeenschapsmunt, en dat is vanaf het uitbreken van de eurocrisis in 2010 steeds duidelijker gebleken.

Kennismaking

We waren toen ook langsgegaan bij de toen volslagen onbekende [André ten Dam](#), een praktiserend MKB-jurist (van-huis-uit tevens ingenieur) uit Rijswijk, die het GPD-artikel op Koninginnedag in de Haagsche Courant ook gelezen gehad. Onder de naam 'Wisselverlies' had hij direct de voorbereiding van een claim aangekondigd om de Nederlandse burgers voor het geleden verlies te compenseren. En daarvoor had hij de nodige media-aandacht gekregen. Misschien kon hij ons vertellen wat nu precies de financiële gevolgen voor de burgers waren geweest van de ondergewaardeerde euro-instapkoers van de gulden?

André vertelde mij dat hij voor de eerste keer in zijn leven 'in the spur of the moment' iets was begonnen zonder dat hij zijn huiswerk daarvoor klaar had, en daar ook verder nog niet aan was toegekomen. Niet alleen alle binnenlandse media maar, gelet op het naderende Europese grondwetreferendum, kreeg hij ook de in grote getalen naar Nederland uitgeruchte buitenlandse media over zich heen. Hij haalde links en rechts aandacht in de medio, maar kwam uiteindelijk niet in onze uitzending. Toch was hij tevreden met onze Zembla en zei hij:

"Wie A zegt moet ook B zeggen, je hoort nog van mij."

Een gevoel zei mij dat dit verhaal vast nog een flinke start zou krijgen, en dus wisselden wij onze telefoonnummers uit. Maar ik kon toen echt niet bevroeden dat ik dat deed met iemand die zich in de jaren daarna zou ontwikkelen tot de meest deskundige Nederlandse euro-expert, alsook tot een internationaal wetenschappelijk gezien monetair ingenieur van de ‘buiten categorie’.

André ten Dam (derde van rechts) bij de aanvang van zijn Wisselverliesavontuur voor het debat met **Stef Blok** (eerste van rechts) in Buitenhof (mei 2005)

Terugblikkend op die tijd vertelde André mij daar nu over:

“Op Koninginnedag 2005 zat ik met mijn goede vriend Carlo op een terrasje in Delft een kopje koffie te drinken, en had ik de krant meegenomen. Op de voorpagina stond dat artikel van Ton Damen. Ook ik legde gelijk de link tussen de kennelijk te lage euro-instapkoers van de gulden en de forse prijsstijgingen sinds de invoering van de euro, en opperde het natuurlijk véél te overmoedige idee om een landelijke actie ‘Wij willen ons geld terug’ te gaan starten. De naam was snel bedacht: ‘Wisselverlies’. De daaropvolgende dagen hadden we een websiteje en een soort van een persberichtje in elkaar geflanst. Carlo kende een journaliste van het AD, en op vrijdag 6 mei stonden we op de voorpagina. Vanaf toen werden we overstelpt door de media. Met uitzondering van het Financieele Dagblad (FD) publiceerden iedereen. Ook NOS en RTL nieuws meldden zich. In verband met het referendum werden wij ook door de nodige buitenlandse media benaderd. Onder meer in mijn beste Engels ‘live’ op BBC Radio 1. Door de mediahype kwam ik er ook niet toe om me eens rustig nader in de materie te verdiepen. De toenmalige landelijke talkshow ‘Barend & Van Dorp’ hing dagelijks aan de telefoon of wij alsjeblieft ’s-Avonds aan wilden schuiven. Carlo stond in de

starthouding, maar had geen flauw idee waar het eigenlijk overging, dus vooral ik zou dan het inhoudelijke woord moeten doen, en ik wist van de materie wel veel meer af dan Carlo maar natuurlijk bij lange niet genoeg om bijvoorbeeld in een debat te kunnen gaan met een deskundige hoogleraar economie of met Gerrit Zalm. Dus ik hield de boot af, steeds tot verbazing van hun redactie. Bij 'Barend & Van Dorp' begrepen ze dat niet, andere mensen zouden zo nodig kruipend naar Hilversum toe willen gaan maar kregen nooit een uitnodiging, zo vertelden ze steeds. Toen kwamen jullie van 'ZEMBLA' en ook 'Buitenhof'. Dat waren toen zeker nog serieuze tv-programma's waarnaar ik altijd keek, maar natuurlijk nooit met de gedachte dat ik daarin zelf ooit zou kunnen verschijnen. Toen jullie langskwamen kon dat geen kwaad, dat was toch niet 'live', en ik heb jou toen eerlijk alles verteld. Maar Buitenhof was natuurlijk wel 'live'. We waren daar meen ik het tweede item, na Alexander Pechtold die toen minister van Koninkrijksrelaties was en iets over de Antillen moest komen vertellen. Met Rob Trip als presentator werden wij tegenover Stef Blok gezet, de toenmalige VVD-woordvoerder Financiën en, zoals toen wel bekend, de rechterhand van Gerrit Zalm in de Tweede Kamer. Omdat ik een stotterverleden heb was dat voor mij nogal spannend, 'live' voor de hele natie op de nationale tv. Maar wachtend op onze beurt in de coulissen zag ik dat ik niet de enige was die het spannend vond, Stef Blok stond van de zenuwen zowat in zijn broek te zeiken. Hebben we kennelijk toch een nogal gevoelige kwestie aangeroerd dacht ik toen voordat we op moesten. Wij brachten het er nog vrij aardig vanaf. Jammer dat de beelden van die uitzending niet meer terug te vinden zijn. Na het referendum werd het pas weer rustig. Mijn vriend Carlo vond het allemaal wel mooi geweest en haakte af, en daar stond ik in mijn eentje. Wie 'A' zegt moet ook 'B' zeggen, zoals ik toen ook al eerder tegen jou had gezegd. Dan maar alleen. ....En de rest is geschiedenis."

Telefoontje

's-Ochtends op de dag voor uitzending, we zaten in de montage, belde opeens de gealarmeerde Wim Duisenberg mij op mijn mobiele nummer. De eerste ECB-president en natuurlijk ook voormalig minister van Financiën en DNB-president had lucht gekregen van onze uitzending, ook hij zou graag geïnterviewd willen worden. Ja hij wilde het graag allemaal nog eens uitleggen. Ik luisterde aandachtig. Na eerst een heel exposé over het Akkoord van Wassenaar van de jaren 80 stak Duisenberg over de onderwaardering van de gulden van wal:

"De grondoorzaak van de onderwaardering van de gulden met de Duitse Mark waaraan de gulden was gekoppeld ligt in 1983, toen is de gulden met 2 procent gedevalueerd ten opzichte van de Duitse mark. Dat was vooral aan Lubbers en De Koning te danken. Die hebben Ruding en mij destijds overruled. Het was de theorie dat als je je land goedkoper maakt, het aantrekkelijker wordt voor de export. En in de periode '95 – '98 deed Nederland, door het succesvolle economische beleid van Lubbers-III en Kok-I, het aanmerkelijk beter dan Duitsland. De export groeide zelfs

explosief. We hadden ook betere, lagere inflatiecijfers. Het verschil met Duitsland werd steeds groter. Toen is de onderwaardering ontstaan. En zo zijn we de euro ingerold. En ja het klopt, dat zonder een revaluatie van de gulden in 1998 het risico op prijsstijgingen steeds groter werd. Nu kun je zeggen, dan hadden we de koers toen moeten bijstellen. Maar een revaluatie van de gulden was politiek ondenkbaar.“

ECB-President **Wim Duisenberg** (Foto: ANP)

Dus ook Duisenberg bevestigde de woorden van Szász dat de gulden in 1998 ondergewaardeerd was en dat de revaluatie van onze munt bij de overstap naar de euro om politieke redenen – volgens Zalm beschouwde Duitsland, gelet op de koppeling van de gulden aan Duitse mark, een revaluatie van de gulden dus als ‘eerverlies’ – niet was doorgevoerd.

De vraag was of we op het laatste ogenblik met de camera ook nog bij Duisenberg langs zouden gaan? Dirk was resoluut: ‘Dat gaan we niet doen, Duisenberg zegt niets nieuws, en we hebben André Szász al, de grootste monetaire expert die Nederland ooit heeft gehad en nota bene Duisenbergs monetaire brein! Daarom juist wat Szász zegt is hét nieuws! Dus, en tot diens verbijstering, lieten we het aanbod voor een interview met Duisenberg lopen.

Triest is dat twee maanden later, eind juli 2005, het bericht kwam dat Wim Duisenberg in zijn vakantiewoning in Frankrijk [dood aangetroffen was](#).

Zwijg-fatwa

Het idiote toeval was dat ook exact op de dag van onze uitzending, in Amsterdam de jaarlijkse mediapresentatie van het jaarverslag van De Nederlandsche Bank plaats had waar ik natuurlijk opgewekt naar toe ging. Voor aanvang sprak ik daar met zowel de NOS-Journaalverslaggever als die van het RTL-Nieuws die beide al eerder ons om beeldmateriaal hadden gevraagd voor hun nieuwsuitzendingen. Beiden stuurden we een dump van onze uitzending met André Szász.

Oud-DNB-President **Nout Wellink**

De presentatie door DNB-president Nout Wellink begon. En wat ik daar leerde was a 'lesson for life', één die we in de afgelopen vijftien jaar tot in de finesses verder uitgevoerd hebben gezien. Tijdens die middag, met zo ongeveer alle dienstdoende financiële journalisten uit het land, gebeurde het. De DNB-president zei ineens tegen het Nederlandse financiële journaal: jullie zijn de experts, jullie hoeft ik natuurlijk niet uit te leggen dat het een onzinverhaal is wat er nu over de gulden en de euro wordt gezegd.' Ik keek mijn ogen uit, natuurlijk wist ook Wellink toen van onze aangekondigde uitzending, maar vilein noemde hij Zembla niet eens.

Wat ik toen niet in de gaten had, was dat hij hiermee, bij voorbaat, een soort Omerta of 'zwijg-fatwa' over ons en onze reportage had uitgesproken. Een soort van hypnose over 'de experts' had gelegd die geen van allen wilden worden uitgemaakt voor een niet-expert.... Hij sprak als het ware de kudde toe, manipuleerde ze. Wellink creëerde met slechts een paar zinnen groepsdruk. Een meesterlijke manier van debunten.

En inderdaad, die avond ging ik door de grond. Niet in het NOS-Journaal en evenmin bij RTL-Nieuws: geen woord over onze Zembla! En een dag later in de kranten, hetzelfde patroon, alleen De Telegraaf en het Parool en daaraan gelieerde GPD-bladen zoals het Utrechts Nieuwsblad brachten ons nieuws, en gelukkig ook op de 1. Maar alle andere kranten en media *niet*. Ik was flabbergasted en heb nog vele jaren last gehad van de knauw die me dit gaf. Sterker, die knauw is nooit echt helemaal verdwenen. En de falende euro, ...ook die bleef.

Indekken

Dat het niet-revalueren van de gulden bij de invoering van de euro, zoals ook Gerrit Zalm vertelde, een politieke beslissing is geweest, is evident. Eveneens is het zeer waarschijnlijk dat dat tegen de zin in van de Nederlandse centrale bankiers niet is gebeurd. Zij zagen

vanzelfsprekend de ellende op ons, Nederland, afkomen als de gulden in 1998 niet gerevalueerd zou worden.

Centrale bankiers, dus ook die in Nederland, lopen bij een verschil van inzicht met de politiek, dus als puntje-bij-paaltje komt, uiteindelijk aan de leiband van die politiek. Daarbij is het voor centrale bankiers ongepast om tijdens zo'n conflict publiekelijk afstand te nemen van een door de politiek genomen monetair besluit als zij het met dat besluit niet eens zijn. Maar zij willen achteraf ook niet de schuld in de schoenen geschoven krijgen wanneer de gevolgen van zo'n verkeerd besluit zichtbaar worden. Dan spreken zij in cryptische taal of met 'halve woorden'.

Nout Wellink is daar een meester in, door voor een goed verstaander met halve Orwelliaanse Newspeak-achtige versluierende taal te spreken maar daarmee dan ook de politici uit de wind te houden. En wat betreft het niet-revalueren van de gulden aan de vooravond van de invoering euro sprak Wellink heel anders. In mei 1999 tijdens de presentatie van het jaarverslag over 1998 zei Nout Wellink als toenmalig DNB-president, toen onder de titel ['Wellink overwoog de euro goedkoper te maken'](#) opgetekend door de Volkskrant, het volgende:

“De Nederlandse inflatie behoort tot de hoogste in euroland. Bankpresident Wellink overwoog daarom vorig jaar de euro goedkoper te maken in guldens. Hij durfde de politieke gevoelige aanpassing van de conversiekoers niet door te zetten. Nu zeilt de Nederlandse economie meer door geluk dan wijsheid nog net aan de 'rand van prijsstabiliteit'. ....De euro is 2,20371 gulden waard, maar dat was bijna een lager bedrag geweest. Nederlanders hadden met een goedkopere euro meer te besteden gehad in de rest van euroland. Ook geïmporteerde goederen waren in Nederland goedkoper geweest. En precies dat wilde Nout Wellink, de president van De Nederlandsche Bank, bereiken. ....Lagere invoerprijzen betekent ook een lagere inflatie. ....Uiteindelijk durfde Wellink de politiek gevoelige aanpassing niet aan. ....De Nederlandse politiek had zwaar tegen een dergelijke maatregel geprotesteerd. ....Bij de presentatie van het DNB-jaarverslag gaf Wellink toe dat hij verandering van de gulden-euro-conversiekoers serieus heeft overwogen om de Nederlandse inflatie in toom te houden. ....Wellink had goede redenen om tot aanpassing van de koers over te willen gaan. Het inflatierisico is hoog in Nederland. Wellink gaf dinsdag toe dat het slechts aan geluk is te danken dat de Nederlandse inflatie nog binnen de perken is gebleven. Slechts door deze dalende invoerprijzen als gevolg van de Azië-crisis bleef de Nederlandse inflatie nog net acceptabel op 2 procent. Wellink typeert dit als 'de rand van prijsstabiliteit'. ....Behalve de koersaanpassing heeft Wellink geen instrument ter beschikking om de inflatie aan te pakken. Het rentebeleid was al volledig afgestemd op de totstandkoming van de Economische en Monetaire Unie en de invoering van de euro. Een renteverhoging was daardoor onmogelijk....”

Onder meer hieruit blijkt voor de goede verstaander niet alleen dat Nout Wellink vanzelfsprekend in 1998 de gulden had willen revalueren maar door de politiek (Kok en

Zalm) overruled was. Maar Wellink vertelde toen nog veel meer. Met zijn woorden deed hij toen in 1999 al de hele Wisselverlieszaak 'avant-la-lettre' geheel uit de doeken!

Later naar aanleiding van de consternatie van onze reportage deed Wellink het voor de Nederlandse jeugd nog eens dunnetjes over op ['School TV'](#). Hiermee dekte Wellink zich dus ook voor de jonge generaties in. Voor het geval dat later de pleuris zou uitbreken. Het Vaderlandse financiële journaal sliep echter rustig verder. Tot en met de dag van heden.

En in mijn telefoongesprek in mei 2005 met Wim Duisenberg had ook hij immers aan mij duidelijk uitgelegd dat het economisch gezien weliswaar noodzakelijk was dat de gulden in 1998 gerevalueerd zou worden maar dat de politiek die revaluatie blokkeerde.

4. Wisselverlies

Klokkenluider

Een paar jaar later belde André ten Dam mij, en hij vertelde dat hij niet alleen [bewijs](#) van de onderwaardering van de gulden ten tijde van de invoering van de euro had opgespoord maar ook dat hij, met hulp van een aantal, en niet de minste, economen uit de private sector, ook doende was de financiële schade te becijferen die dat akkefietje bij de Nederlandse burgers had aangericht.

Maar om die schade te berekenen bleek toch wat lastiger dan hij aanvankelijk had ingeschat. Volgens de door hem geraadpleegde economen stond een methode daarvoor immers ‘niet in de leerboekjes’, dus die moest Ten Dam zelf gaan construeren. Hij zou zich wel weer melden.

Zonder dat hij dat eerst zelf goed in de gaten had, was André overigens inmiddels een klokkenluider geworden, in mijn definitie zijn dat moedige vrouwen of mannen met een missie en een misstand!

Klokkenluiders daar was ik natuurlijk vaker mee in aanraking gekomen, zeker bij Zembla. Zoals [Ad Bos](#) van de Bouwfraude-affaire, waarover wij [een aantal schokkende reportages](#) hebben gemaakt, waaronder [‘Sjoemelen met miljoenen’](#) (2001).

En klokkenluiders, zeker die in gevoelige dossiers, worden vaak als ‘staatsgevaarlijk’ beschouwd. Hun gangen worden nagegaan en zij worden afgeluisterd. Met hen loopt het in het overgrote deel van alle gevallen [niet zo goed af](#). Zo raakte Ad Bos zijn baan, inkomen en huis kwijt, werd hij strafrechtelijk vervolgd en belandde met zijn vrouw berooid in een camper. Veel later werd hij gerehabiliteerd en kreeg hij in 2009 van minister Guusje ter Horst een forse financiële schadevergoeding toegezegd.

Mijn ervaring met klokkenluiders brachten mij er overigens toe de politiek te activeren bescherming voor hen te organiseren. [Ronald van Raak](#) van de SP heeft dat toen opgepakt en na jarenlange inzet de zogenoemde [‘Wet Bescherming Klokkenluiders’](#) van de grond getild. En ook [Pieter Omtzigt](#) zet zich in, hij in Europees verband, voor de bescherming van klokkenluiders.

Maar ook Ten Dam was natuurlijk met een nogal ‘gevoelige’ kwestie bezig. Ondanks dat hij sterke aanwijzingen had dat ‘van hogerhand’ ook zijn computer werd gehackt en ook zijn telefoon werd afgeluisterd, bleef André daar laconiek onder, hij zei daar toen over:

“Ik heb niets te verbergen maar juist iets openbaar te maken.”

Onderzoek

Na uitvoerige studie en onderzoek stond Ten Dam (die zijn reguliere werk zoveel mogelijk aan de kant had geschoven, en voor wie in die jaren econoom Harry Geels zijn eerste klankbord was), ergens in 2009 toen ik op de redactie van KRO's Reporter zat weer voor mijn neus. Met hallucinerende berekeningen over het Wisselverlies, de financiële schade voor ons Nederlanders als gevolg van de veel te lage euro-omwisselkoers van de gulden.

Zoals André Szász en Wim Duisenberg mij al in 2005 hadden verteld had Nederland in de jaren negentig in de aanloop naar de invoering van de euro de waarde van de gulden moeten opwaarderen. Revalueren, waarmee het min of meer gelijk zou zijn gekomen met de waarde van de Duitse Mark. Eenvoudigweg omdat onze economie toen nog beter floreerde dan de Duitse en dus gewoon omdat de gulden dat waard was. Ik zal die uitbundige 'roaring nineties,' nooit vergeten. Maar die uitbundigheid was in Nederland in één klap voorbij na de invoering van de euro omdat wij Nederlanders dus dertien procent onder de waarde van de gulden in het Euro-mandje stapten.

“Nederland heeft inmiddels al bijna € 500 miljard schade geleden door het wisselverlies.”

Zo zei Ten Dam mij toen, een bedrag dat zeker nog in die tijd het bevattingsvermogen te boven ging: Als je in één klap 13 procent van je waarde als land weggeeft, dan is dit helemaal geen gekke berekening, al zijn er economen die vinden dat je deze berekening niet kunt maken omdat er ook een positieve kanten aan de te lage gulden/euro-instapkoers zitten.

“Maar de schade is niet alleen nog ‘terughoudend’ berekend maar is ook gesaldeerd. Bovendien is die schade ook nog eens structureel van aard en loopt die ieder jaar ook nog eens verder op met een bedrag van 10% van ons bruto binnenlandsproduct.”

Zo vulde Ten Dam aan. Dus het is het saldo van de negatieve én positieve effecten, zo vertelde Ten Dam verder. Dus dit jaar, 2023, loopt de Wisselverliesschadepost voor Nederland en de Nederlanders op tot ongeveer € 1.500 miljard.

Als je kijkt vanuit het belang van de Nederlandse burger, dan is het nogal wat dat we door de te lage euro-instapkoers van de gulden gewoonweg zijn beroofd. Omdat Duitsland een revaluatie van de gulden ten opzichte van de D-mark toen zag als gezichtsverlies. En vooral door de slappe knieën van Kok en Zalm die zich met het prestigieuze eerste ECB-presidentschap Wim Duisenberg door de Duitsers vakkundig het bos in hebben laten sturen.

Zou Pim Fortuyns gemunte uitspraak: [‘De puinhopen van Paars’](#) mede hierdoor kunnen worden verklaard?

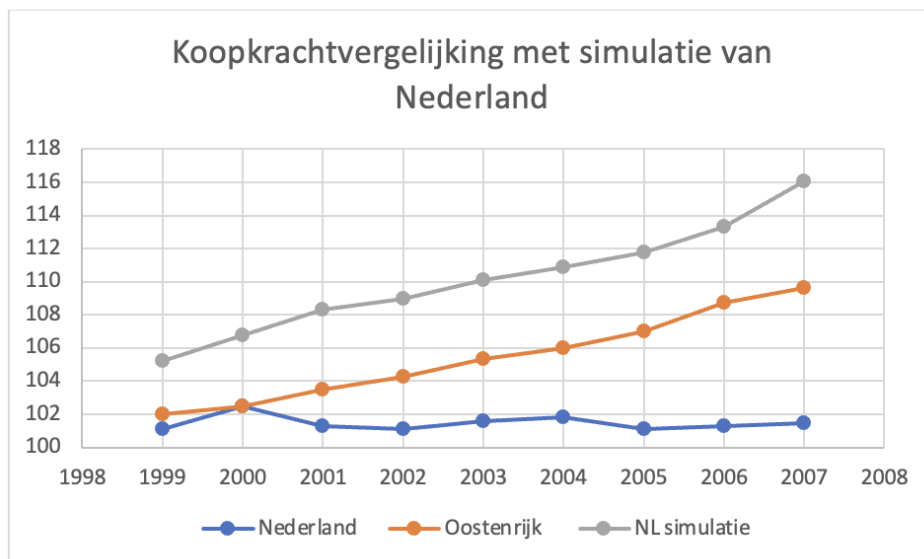

André ten Dam, en de euro (Foto AD, Joost Hoving, 2007)

Ten Dam over het onderzoeksrapport [‘De Wisselverlieszaak: Analyse en Schadeberekening’](#) van 5 mei 2009:

“Voor het vinden van de methode om het Wisselverlies te kunnen berekenen heb ik eerst goed geluisterd naar hetgeen André Szász bij jullie in 2005 in de ZEMBLA-reportage heeft gezegd, en dat was dat Nederland door het in 1998 niet-revalueren van de gulden vanaf 1999 en de jaren daarna te kampen kreeg met bovenmatige inflatie en een loon/prijsspiraal die de initiële onderwaardering van de gulden ongedaan maakte, maar ook dat die prijsstijgingen zouden ‘doorschieten’. En vanzelfsprekend moest dat doorschieteffect tot slot ook gecorrigeerd worden. Dat gehele proces van die evenwichtsherstellende reacties heeft plaatsgevonden in de periode vanaf 1999 t/m 2006. Wat ik vervolgens heb gedaan, nadat ik dat overigens ook met André Szász had geklankbord, is dat ik het hypothetische scenario heb geconstrueerd en gesimuleerd van als de gulden in 1998 wel en met 13% gerevalueerd zou zijn geworden. André Szász stond overigens gewoon in het telefoonboek en ik heb hem toen gewoon een paar keer gebeld. Alsdan zouden we in Nederland in 1999 vanzelfsprekend een initiële substantiële koopkrachtsprong hebben gemaakt en zou het bbp in euro’s ook nominaal veel hoger zijn geweest. Maar we zouden vervolgens in de jaren daarna een veel gematigder loonontwikkeling en lage inflatie en ook een veel gunstiger koopkrachtontwikkeling hebben gehad, ondanks een dan wat lagere procentuele bbp-groei, één en ander meer in de lijn van de ontwikkelingen dienaangaande van het door André Szász genoemde referentieland Oostenrijk. Volgens de simulatie en ook andere methoden zouden we dan eind 2006 ca. 12% meer koopkracht hebben gehad. En alle componenten van het Wisselverlies bij elkaar opgeteld en gesaldeerd, komen we uit op een totale schadepost van ca. 10% van ons toenmalige bbp in vergelijking met het werkelijke scenario zonder revaluatie van de gulden 1998. En omdat de evenwichtsherstellende reacties eind 2006 waren uitgewerkt is er vervolgens voor alle volgende jaren vanaf 2007 dus sprake van structurele schade. Het daadwerkelijke Wisselverlies is overigens nog groter omdat

wij enerzijds onze berekeningen dus nog voorzichtig, terughoudend hebben gemaakt, en anderzijds omdat, zoals ook André Szász heeft bevestigd, de werkelijke inflatiecijfers aanzienlijk hoger waren dan die door het CBS gepubliceerd.

De **koopkrachtschade** voor de Nederlanders als gevolg van het in 1998 niet-revalueren van de gulden (blauwe lijn is de werkelijke koopkrachtontwikkeling, en de grijze lijn is de simulatie van de koopkrachtontwikkeling indien de gulden 1998 wel zou zijn gerevalueerd).

En verder:

“In de aanloop naar de invoering van de euro was de afspraak dat nationale munten niet meer ten opzichte van de D-mark gedevalueerd mochten worden. Maar revalueren mocht wel, zo is ook het Ierse punt in maart 1998 gewoon gerevalueerd. En die revaluatie van het Ierse punt vond plaats op grond van het in het Verdrag van Maastricht genoemde monetaire criterium van ‘prijsstabiliteit’, dus inflatiebeheersing. En op grond van het Verdrag en ook op grond van toenmalige Nederlandse wetgeving (De Wet inzake de wisselkoers van de gulden en de Bankwet) waren de toenmalige Nederlandse autoriteiten dus ook verplicht om de gulden te revalueren. In dat kader is het niet alleen opmerkelijk maar ook veelzeggend dat DNB bij het aan de regering over de toen aanstaande invoering van de euro uitgebrachte advies van 25 maart 1998 met géén woord repte óf de toen al (politiek) uitgemaakte euroconversiekoers van de gulden eigenlijk wel klopte? Terwijl zoals Arjo Klamer bij jullie in mei 2005 in de uitzending vertelde dat het in de jaren 1997/1998 in de kring van economen algemeen bekend was dat de gulden toen ondergewaardeerd was en gerevalueerd moest worden. Uiteindelijk is het niet-revalueren van de gulden in 1997/1998 dus afgesproken, op politiek niveau, tussen Kok-Zalm en hun toenmalige Duitse evenknieën, maar tégen de zin in van de toenmalige DNB-president Nout Wellink! Terzijde, ook bij de latere toetreding tot de euro van de Griekse drachme (echt waar) en de Slowaakse kroon zijn ook die toen ondergewaardeerde munten gewoon gerevalueerd op grond van het prijsstabiliteit-criterium. En in mei 1999 bij de

presentatie van het DNB-jaarverslag over 1998 sprak Wellink met veel meer dan 'halve woorden', toen deed hij de hele Wisselverlieszaak 'avant-la-lettre' al helemaal uit de doeken – zoals opgetekend in het Volkskrantartikel ['Wellink overwoog de euro goedkoper te maken'](#) van mei 1999. En met zijn woorden toen in mei 1999 heeft Wellink zich dus willen indekken (Wellink wilde natuurlijk revalueren) tegen de toen (vanaf 1999) op Nederland en de Nederlanders desastreuze gevolgen van die politieke beslissing in 1998. Uit zeer betrouwbare bron, van iemand die daar toen werkte, weet ik dat er in 1997/1998 op de euro-afdeling van het ministerie van Financiën weddenschappen werden afgesloten of de gulden nu nog wel (economisch noodzakelijk) of niet (politiek ongewenst) gerevalueerd zou worden. De beslissing om de gulden voorafgaande aan de invoering van de euro niet te revalueren is dus inderdaad een politieke beslissing geweest. Zoals bijvoorbeeld Gerrit Zalm bij jullie in 'Eurobedrog' op camera heeft erkend zagen de Duitsers, gelet op de koppeling NLG/D-mark, een revaluatie van de NLG als 'eerverlies'. En het is voor insiders een publiek geheim dat Nederland (met name Kok) al eerder, maar wel tegen de zin in van Wellink, van een revaluatie van de gulden heeft afgezien omdat Duitsland dan zou zorgen dat Kok's PvdA-partijgenoot Duisenberg dan de eerste ECB-president zou worden. En Duisenberg zelf die vond dat natuurlijk geweldig om de eerste ECB-president te kunnen zijn. Maar aan het eind van het liedje zijn wij Nederland en de Nederlanders door dat politieke gekonkel dus zwaar en structureel bestolen door het in 1997/1998 niet-revalueren van de gulden."

Terwijl hij met zijn onderzoek, waarbij hij door diverse economen terzijde werd gestaan (van wie alleen Harry Geels met naam en toenaam publiekelijk naar buiten trad), het grootste Nederlandse financiële schandaal ooit had blootgelegd, schonk het Nederlandse financiële journaal daar tot frustratie van Ten Dam geen enkele aandacht aan. Terwijl de journalisten in de mediahype van mei 2005 bij zijn kantoor nog in rijen van drie opgesteld stonden. Maar er was in geen velden of wegen nog ene journalist te vinden toen André ten Dam in 2009 de euro-zaak tot op de bodem had uitgezocht én een indrukwekkend onderzoeksrapport had geschreven. Net als ik van de gebeurtenissen in mei met onze ZEMBLA-reportage, heeft ook André toen een open wond opgelopen, die pas na jaren heelde en waarvan het litteken pijnlijk aan blijft voelen.

Pas veel later werd het economisch onderzoeksrapport in de Wisselverlieszaak door een enkele publicist opgemerkt. Bijvoorbeeld door Jean Wanningen, begin 2013. Wanningen die, met de van Ten Dam opgedane en door hem vervolgens zelf ook verder vergaarde eurokennis, zich in Nederland als toonaangevende 'Euro-watcher' ontwikkelde. Wanningen [schreef](#) in februari 2013 als volgt:

".....Ten Dam heeft door diens research vanaf 2005 in de 'Wisselverlieszaak' een enorme expertise opgebouwd over de euro, de economische en monetaire unie en het Verdrag van Maastricht, ik durf hem met recht de Nederlandse Mister Euro te noemen. Ik ken weinig mensen met een grotere kennis over de euro dan Ten Dam, dat blijkt ook wel uit zijn even simpele als doeltreffende oplossing van de eurocrisis, 'The

Matheo Solution (TMS)’, maar daarover een andere keer meer. ....Dat grapje (de te lage euro-instapkoers van de gulden) kost ons tientallen miljarden per jaar. Hier het verhaal van de grootste financiële doofpot van Nederland-Euroland sinds mensenheugenis. ....waarom de Nederlandse (financiële) pers daar niet bovenop gesprongen is, blijft vooralsnog een raadsel. Was het louter gemakzucht? Dan zegt dat wat over de kwaliteit van de Nederlandse (financiële) journalistiek. A bloody shame indeed. ....Wel heeft al in 2005 nota bene de cineast en onderzoeksjournalist Marcel van Silfhout voor Zembla onder de naam ‘Eurobedrog’ een reportage gemaakt over deze kwestie. Deze uitzending is ronduit explosief en bovendien in de huidige eurocrisis nog steeds zeer actueel en een ‘must-see’ voor iedereen die wat meer over de achtergronden van de eurocrisis wil weten....”

Euro-expert en publicist **Jean Wanningen**, hij schreef onder meer het boek [Eurodynamica](#) (2019)

Begin van dit jaar heeft Ten Dam ook met financieel interviewer Paul Buitink nog eens [teruggeblijkt](#) op de Wisselverlieszaak. Hij vertelde toen dat je vanaf het moment van invoering tot aan de euro-crisis geen enkel woord van kritiek over de euro mocht uiten. Het was een zwaar taboe om dat te doen. Nout Wellink die nadien nog wel eens op bezoek is geweest bij Ten Dam, beaamde dat ook aan hem.

Juridisch aansprakelijk

Wat praktisch onbekend is gebleven, is dat André, gelijk met het doen van het monetaire, economische en financiële onderzoek in de Wisselverlieszaak, tezamen met een gerenommeerd advocatenkantoor, in die jaren ook ‘juridisch onderzoek’ heeft uitgevoerd.

De uiteindelijke bedoeling van Ten Dam was immers dat, middels een daartoe opgerichte claim-stichting, alle Nederlandse burgers en bedrijven voor het Wisselverlies schadeloosgesteld moesten worden. Ten Dam over de bevindingen en conclusies van dat om strategische redenen nooit geopenbaarde juridisch onderzoek:

“Zoals boven water gebracht hebben de Nederlandse autoriteiten, regering en DNB, weliswaar een belangrijke rol gespeeld bij het tegen een onjuiste, veel te lage instapkoers per 1999 in de euro op laten gaan van de Nederlandse gulden. Deze Nederlandse autoriteiten zouden dus op goede gronden met goede kans op succes juridisch aangesproken kunnen worden om de door de Nederlandse burgers, bedrijven en overheden voor de geleden schade te vergoeden. Maar het zou natuurlijk zinloos zijn geweest om de Staat der Nederlanden ter zake voor de rechter te slepen, omdat door de rechter dan toe te kennen schadevergoedingen dan uiteindelijk door de Nederlandse belastingbetaler zelf opgehoest zou moeten worden. En een sigaar uit eigen doos heeft natuurlijk niet zoveel zin. Daarom hebben wij ons bij ons onderzoek vooral gericht op het EU-traject van de invoering van de euro, en meer concreet op het Europese traject van de vaststelling van de euro-instapkoers van de Nederlandse gulden, en juist daar zijn de goede juridische gronden voor aansprakelijkheid ook te vinden. Ten eerste is de Europese Unie (EU), als entiteit, juridisch aansprakelijk voor ontstane schade veroorzaakt door de diverse zogenoemde ‘EU-Instellingen’ indien zij bij besluiten in strijd gehandeld hebben met ‘Europese wetgeving’. Ten tweede zijn die euro-instapkoersen formeel vastgesteld door ‘EU-Instellingen. De euro-instapkoersen zijn immers indertijd eerst geadviseerd door de ECB. En de ECB is een EU-Instelling. De ECB heeft de euro-instapkoersen geadviseerd aan de Europese Commissie. En ook de Europese Commissie is een EU-Instelling. De Europese Commissie heeft het advies van de ECB overgenomen en deze euro-instapkoersen vervolgens voorgesteld aan de Raad van de EU. En ook de Raad van de EU is een EU-Instelling. En de Raad van de EU heeft dus als een EU-instelling deze euro-instapkoersen op voordracht van de Europese Commissie uiteindelijk formeel en in unanimitieit vastgesteld. Ten derde waren het EU-Verdrag en de ECB-statuten bij voornoemd traject leidend. En de hele Europese monetaire samenwerking is gebaseerd op de hoofdregel van ‘Prijsstabiliteit’ dus inflatiebeheersing. En ten vierde en tot slot wist men, althans behoorde men te weten, dat wanneer de gulden tegen een sterk ondergewaardeerde instapkoers de euro in zou gaan dat er in Nederland bovenmatige en koopkracht-aantastende prijsstijgingen (inflatie) zou optreden. En aan de juridische causaliteitstoets zou ook gemakkelijk voldaan kunnen worden, omdat de geleden schade daarvan eenvoudigweg ook het gevolg is. Hierbij is van belang dat andere nationale munten, zoals het Iers punt en later de Griekse drachme en de Slowaakse Kroon, bij de instap in de euro allemaal wél gerevalueerd werden, en ook allemaal op grond van het monetaire criterium van ‘prijsstabiliteit’! Al-met-al is er sprake geweest van een zogenoemde ‘gekwalficeerde schending van het gemeenschapsrecht’ en een zogenoemde ‘kennelijke en ernstige miskennis’ van het primaire EU-recht. Kortom er waren dus, zoals juristen dat noemen, zéér goede juridische aanknopingspunten om de juridische procedure tot schadevergoeding ook daadwerkelijk tot een succes te kunnen maken. Een juridische procedure tegen de EU of EU-instellingen wordt gevoerd bij het Europese Hof van Justitie in Luxemburg, die procedures nemen veel tijd in beslag en zijn ‘procedureel’ zeer gedetailleerd en gespecialiseerd, en is wat betreft advocatenkosten alleen al daarom zeer kostbaar. De voorbereiding van de

zaak was al vrij kostbaar, maar ons advocatenkantoor vroeg voor het daadwerkelijk aanhangig maken van de procedure in Luxemburg vervolgens een voorschot van € 500.000. En mijn spaar/pensioengeld was toen inmiddels al aardig op.”

Met name door het in 2009 door de Nederlandse media volledig negeren van het onderzoeksrapport in de Wisselverlieszaak is het Ten Dam dus helaas niet gelukt om, zoals door hem beoogd, de benodigde financiering (crowd funding) te kunnen krijgen voor de schadevergoedingsprocedure namens de Nederlanders tegen de Europese Unie (EU) bij het Europese Hof van Justitie.

Op dinsdag 30 maart 2010 kreeg André, via een relatie van hem die daar werkte, op de Erasmus Universiteit Rotterdam (RSM) nog de gelegenheid om op een seminar de Wisselverlieszaak uiteen te zetten. Nadat bij de organisatie was doorgedrongen waarover André precies zijn lezing zou gaan geven, wilde ze André annuleren, cancellen. Kritiek op de euro bleek ook daar nogal gevoelig te liggen. Maar omdat hij al uitgenodigd was, mocht André, na enig gedelibereer, daar uiteindelijk toch zijn lezing geven. De grote collegezaal aldaar zat toen afgeladen met studenten en andere geïnteresseerden die ademloos naar hem luisterden. De power-point van zijn presentatie [‘Je Daalder is nog maar een Gulden waard’](#) (leestip!) blijkt nog in de krochten van het internet terug te vinden.

Tijdens zijn lezing vertelde André dat hij tijdens zijn onderzoek met veel insiders had gesproken over de Wisselverlieszaak, ...onder meer met een oud-DNB-directeur Wetenschappelijk onderzoek, Martin Fase, die gelet op zijn geheimhoudingsplicht toen niet met naam genoemd zou mogen worden maar die hem het volgende had verteld (citaat):

“Het is waar dat Nederland tegen een minder gunstige koers in de euro is gestapt dan uit Nederlands welvaartsoogpunt wenselijk zou zijn geweest. Maar zoals zo vaak zijn er soms zwaarwegende redenen een dergelijk verlies te aanvaarden omdat die het grotere politieke doen dienen. En dat was de totstandkoming van de EMU! Bij structurele onderwaardering van de gulden is dat een probleem, en dat onderkende men destijds wel degelijk. Dat een te lage euro-instapkoers van de gulden tot vermogensverlies en een ongunstiger prijsgeheel en dus koopkrachtverlies leidt, kan niet worden ontkend.”

Frustrerend was dat het door Ten Dam persoonlijk uitgenodigde algehele Vaderlandse financiële journaal wederom massaal verstek liet gaan. Ten Dam vond dat toen verbijsterend, en dat heeft hij toen laten weten onder meer aan de euro-redacteuren van het Financieele Dagblad.

Sinds 2012 is de zaak juridisch gezien verjaard.

5. Eurocrisis

Geen verrassing

Hoewel dat geen onderwerp van het Wisselverliesonderzoek was, was het Ten Dam tijdens zijn onderzoek duidelijk geworden dat het 'one-size-fits-all' Europact nogal problematisch was, en daarom ook niet het eeuwige leven gegeven.

In het rapport van 2009 (let wel: dus vóóordat de eurocrisis uitbrak en we nog in tijden van 'Euroforie' leefden) lezen we dienaangaande het volgende:

"...Maar het niet convergeren van de economieën van de diverse eurolanden heeft overigens wel voor de nodige spanning tussen de EMU/eurolanden gezorgd en doet dat in de huidige tijd van de mondiale economische crisis in toenemende mate. Deze spanning is enerzijds gelegen in de onmogelijkheid (sinds en als gevolg van de invoering van de euro) van het kunnen doorvoeren van onderlinge wisselkoersaanpassingen tussen de eurolanden alsmede in het centraal vanuit Frankfurt (Europese Centrale Bank, ECB) aansturen van het voor de gehele eurozone geldende rentebeleid. Van het laatste was Nederland in de jaren 1999 en 2000 overigens het eerste slachtoffer. Het ECB-rentebeleid werkte toen voor Nederland als 'olie op het vuur' in plaats van afkoelend. Anderzijds is deze spanning gelegen in de strenge begrotingsregels van het Stabiliteitspact van het EU-Verdrag (Verdrag van Maastricht), gericht op de enige monetaire Verdragsnorm van 'houdbare prijsstabiliteit'. In de huidige economische crisis worden vooral die eurolanden, die een (relatief) zwakke economie hebben (met name de zogenoemde PIIGS-landen: Portugal, Italië, Ierland, Griekenland en Spanje), hierdoor belemmerd bij het stimuleren van hun economieën...."

Toen de eurocrisis begin 2010 uitbrak was dat voor André dus ook geen verrassing, hij vond dat dat zelfs nogal lang had geduurd voordat het zover was.

Pas jaren later, in 2014 en nadat de eurocrisis al 4 jaar gaande was, kwamen bijvoorbeeld Arno Wellens en Jort Kelder met hun zeer kritisch boek over de euro: ['Het Euro Evangelie'](#).

Matheo

Ten Dam is een interessante en wonderlijke figuur, en wat mij betreft zelfs een Nobelprijs voor de economie waardig. Want zijn euro-avonturen waren nog niet afgelopen. Begin 2010 namen die juist een nieuwe wending!

Na afloop van zijn lezing op de Erasmus Universiteit toen in maart 2010 vertelde hij mij, nadat hij stoom had afgeblazen over de afwezigheid van de financiële media aldaar, 'en

passant' dat hij voor de toen net uitgebroken eurocrisis eerder die maand ook een goede oplossing had bedacht.

The Matheo Solution (TMS) – For Matheo and all other Europeans

Begin 2010, toen de eurocrisis zich begon te ontvouwen, had André zich over die problematiek gebogen. En binnen een paar minuten een innovatief alternatief monetair systeem voor de euro ontworpen. Simpelweg door de betaalmiddel-functie en rekeneenheid-functie van geld van elkaar te scheiden. Even eenvoudig als (ook juist daardoor) briljant, en gebaseerd op middelbare school-economie. Later dat jaar doopte André zijn euro-oplossing '[The Matheo Solution \(TMS\)](#)'. Genoemd naar zijn begin 2010 toen geboren zoontje 'Matheo', als de representant voor alle toekomstige Europese generaties.

In het TMS-systeem blijft de euro als gemeenschapsmunt gewoon bestaan. Zowel in de functie van betaalmiddel als in de functie van monetaire (anker)rekeneenheid. Maar, naast de monetaire (anker)rekeneenheid van de euro, worden er, dus additioneel, nieuwe nationale monetaire rekeneenheden geïntroduceerd. En omdat de wisselkoers en rente van een munt gebaseerd zijn op de rekeneenheid-functie van een munt worden er dan op basis van die nieuw te introduceren nationale rekeneenheden weer onderlinge wisselkoersaanpassingen en rentedifferentiatie tussen de eurolanden mogelijk.

André ten Dam, geïnterviewd door **Eric Smit** van Follow The Money in Felix Meritis, Amsterdam (2015).

We zouden dan een Euromuntunie krijgen waarbij ieder land zijn eigen Nationale-Euro-waarde (rekeneenheid) krijgt. En er één centrale Pan-Europese euro is die dus functioneert zowel als het éniġ betaalmiddel in de gehele eurozone als het monetair anker (rekeneenheid). Zoals de D-mark die rol als ‘zonnemunt’ (als betaalmiddel én rekeneenheid) dat ook was in het voormalige Europese monetaire stelsel, waar alles omheen draait en gedevalueerd of gerevalueerd en rente gedifferentieerd kan worden.

Omdat het TMS-systeem nooit eerder heeft bestaan, is het voor sommigen soms even lastig om het systeem gelijk goed te begrijpen. En het wordt ook vaak maar ten onrechte als een parallelle muntensysteem aangeduid. Maar omdat binnen het TMS-systeem de euro de éniġe munt is, is dat natuurlijk juist niet zo. Het TMS-systeem is daarom ook veel eenvoudiger dan bijvoorbeeld de herintroductie van alle nationale munten parallel aan de euro waarbij er naast de euro evenveel (nationale) munten bij zouden komen als er eurolanden zijn.

The Matheo Solution (TMS) ontrafelt de Gordiaanse Euroknoop

André heeft al vaak verteld, dit jaar ook bij [Paul Buitink](#), dat hij bij het uitbreken van de eurocrisis, begin 2010, direct wist dat het toen feitelijk ‘einde oefening’ voor de euro was. En dat er dus een nieuwe Europees monetair systeem moest komen. En dus gebaseerd op ‘monetaire flexibiliteit’, waarbij er dus tussen de eurolanden weer onderlinge wisselkoersaanpassingen en rentedifferentiatie mogelijk moest worden. Maar waarbij als het even zou kunnen de euro toch gehandhaafd zou moeten blijven. Hij wist immers dat de politiek de euro niet zo snel zou laten vallen. Maar ook dat, hoewel de nadelen daarvan véél groter zijn, de euro toch ook een paar voordelen heeft.

Bij het bedenken van het TMS-systeem werd hij toen geïnspireerd door de Europese monetaire situatie tussen 1999, de invoering van de (girale) euro, dus de euro als rekeneenheid, en 2002, toen we ook de euromuntjes en briefjes kregen, dus de euro als betaalmiddel. En die situatie heeft hij eenvoudigweg voor de spiegel gezet. Het ‘best of both worlds’ resultaat daarvan is dan dat we de voordelen van een systeem op basis van

ationale munten en het huidige eurosysteem combineren terwijl we de nadelen van beide systemen elimineren.

De **Europese Unie (EU)** is gebaseerd op de kracht van de verscheidenheid van de lidstaten: **'United in Diversity'** ofwel **'In Varietate Concordia'**

Met de invoering van het TMS-systeem zou het 'In Varietate Concordia' principe (Verenigd in Verscheidenheid), het initiële motto van de Europese samenwerking, dan dus op monetair vlak gerealiseerd worden.

Ten Dam, opgeleid als ingenieur en jurist maar niet als (monetair) econoom, was in de veronderstelling dat het door hem bedachte monetaire systeem in de economische wetenschap allang bekend zou zijn. Maar tot zijn eigen verbazing bleek hem later dat jaar dat dat niet zo was. André bleek een nieuw innovatief en revolutionair monetair systeem te hebben ontworpen!

Door Pieter Levenbach, een relatie die in die tijd voor Ten Dam hand-en-spandiensten verrichtte, werd André in oktober 2010 in contact gebracht met Heiko Jessayan een redacteur van het Financieel Dagblad. Een gesprek volgde in Dauphine, Jessayan was razend enthousiast over André's oplossing voor de eurocrisis en hij beloofde chocoladeletters op de voorpagina van de zaterdagkrant. Hij zou dat later die dag gaan regelen met de FD-euro-redacteurs Jules Hinrichs en Marcel de Boer. Maar juist die had Ten Dam niet zo vriendelijk bejegend na het door hen negeren van zijn presentatie over de Wisselverlieszaak in Rotterdam eerder dat jaar. En toen zij de naam van Ten Dam zagen staan werd dat Matheo Solution-feestje gelijk afgeblazen.

Verder dan tot een Radio 1-interview met Felix Meurders in 2012 en een groot [Volkskrant-artikel](#) van februari 2017 door een wel wakkere Volkskrant-journalist is het al die jaren vanaf 2010 in de Nederlandse media nooit gekomen. En ook de academiën in Nederland negeren hem terwijl een eredoctoraat meer voor de hand had gelegen.

Ontdekt

Want in Duitsland brak Ten Dam wel door. Daar werd hij ‘ontdekt’ door de fameuze en in die jaren allergrootste Duitse econoom [Hans Werner Sinn](#) op wiens verzoek Ten Dam een [artikel](#) schreef voor het economische magazine van het prestigieuze economische onderzoeksbureau IFO waarvan Sinn toen de president was.

Daarna werd er in de Duitse economische wetenschap regelmatig over ‘The Matheo Solution (TMS)’ gepubliceerd. Uitnodigingen voor euroconferenties in Duitsland, Frankrijk, Spanje en Italië volgden.

De Duitse econoom **Hans Werner Sinn**

Ten Dam heeft de nodige amusante anekdotes uit die jaren. Over zijn contacten met toenmalig Eurocommissaris Neelie Kroes in de tijd van de Wisselverlieszaak. En later tijdens de eurocrisis onder meer dat professor Sinn en andere Duitse professoren in de veronderstelling waren dat André een toonaangevende Nederlandse econoom zou (moeten) zijn met een hoge aanstelling bij een prestigieuze universiteit of economisch onderzoeksbureau. Ze keken hem steevast ‘glazig’ aan als hij antwoordde dat hij uitsluitend ‘van zichzelf’ was, en ook geen econoom.

Zijn trip naar Frankrijk was minder leuk. Op de euroconferentie in Parijs belandde Ten Dam op vrijdagavond 13 november 2015 middenin de terroristische aanslagen.

Net zoals de invoering van ieder ander nieuw Europees monetair systeem – waarbij onderlinge wisselkoersaanpassingen en rentedifferentiatie weer geïntroduceerd zouden worden – zou ook de invoering van het TMS-systeem een ondemocratische beslissing zijn. Niet ideaal want ondemocratisch, maar dat moet dan maar. De invoering in Nederland van

de euro heeft immers ook niet democratisch plaatsgevonden. De Eerste Kamer heeft daarover zelfs nooit gestemd.

André ten Dam (rechts) op 24 juli 2012 tijdens de BVMW-Euroconferentie in Berlijn in gesprek met professor **Thomas Mayer** (links), de toenmalige hoofdeconoom van de Deutsche Bank, die in dat jaar het zogenoemde Geuro-plan, een parallelle munt voor Griekenland, in het internationale eurodebat had gebracht.

De invoering van zo'n nieuw monetair systeem zou dan in een rustig weekend kunnen plaatsvinden maar moet dan wel in het geheim worden voorbereid. Dat is dan nodig om kapitaalvluchten te voorkomen. Immers, als de Grieken, Spanjaarden en Italianen vooraf zouden weten dat ze een eigen nationale monetaire rekeneenheid of een weer een eigen nationale munt zouden krijgen, dan is de kans natuurlijk groot dat ze hun spaarsaldo even tijdelijk naar een bank in Duitsland of Nederlands brengen. Om die dan ná de algehele wisselkoerserschikking weer mee naar huis te nemen, waarmee ze dan wat betreft het Griekse, Spaanse of Italiaanse prijsniveau flink rijker zullen zijn geworden.

Het zij met name de Grieken gegund, en Ten Dam heeft natuurlijk gelijk dat het in 1998 door André Szász al voorspelde 'ultiem doormodderen' met de zombie-euro nu wel lang genoeg heeft geduurd. Dat heeft Europa en de Eurolanden inmiddels tot voorbij het bot uitgehold!

Parlement

Maar hoewel de Nederlandse media, na het onderzoeksrapport in de Wisselverlieszaak, dus ook The Matheo Soltion (TMS) al jarenlang negeren (Nieuwsuur, Buitenhof of OP1 hebben zich nooit gemeld), begonnen wel een paar Nederlandse economen en publicisten daarover te schrijven.

Zoals professor Harrie Verbon, Ewoud Jansen, Harry Geels, professor Ewald Engelen en professor Arjo Klamer, en later heeft Jean Wanningen met name voor Follow The Money zijn vingers blauw getypt over de Eurocrisis en TMS. En toenmalig senator professor Kees de Lange (die in 2018 ook [de introductie](#) schreef van Ten Dam's position paper voor de Eerste Kamer) introduceerde 'The Matheo Solution (TMS)' in de Nederlandse politiek.

Oud-Senator **professor Kees de Lange**

Net als professor De Lange in de Eerste Kamer, bracht economisch professor Elbert Dijkgraaf (SGP) TMS in de jaren vanaf 2012 ook onder de aandacht van de Tweede Kamer. En van de regering. Hoewel toen natuurlijk tegen de bierkaai, is het TMS-systeem tijdens de in die jaren veelvuldige Euro-debatten met de ministers van Financiën Jan Kees de Jager en Jeroen Dijsselbloem veelvuldig naar voren geschoven.

En op voorspraak van de toen nog met een lampje te zoeken euro-realistische Kamerleden werd Ten Dam vervolgens ook uitgenodigd voor deskundigenbijeenkomsten, eerst in de Tweede Kamer (2012) en later ook in de Eerste Kamer (2018). Tegen het politieke 'doormodder-narratief' in, en dus helaas toen zonder resultaat.

André ten Dam spreekt de leden van de Eerste Kamer toe tijdens de [deskundigenbijeenkomst](#) 'Toekomst EMU/euro' van de Commissies Financiën en Europese Zaken van de Eerste Kamer der Staten Generaal d.d. 13 februari 2018 (Foto Eerste Kamer der Staten Generaal).

Ten Dam over de parlementaire eurobijeekkomsten in 2012 en 2018:

“Ook in die tijd werd je door de gevestigde orde hard aangepakt en als het even kon, zoals bij het FD, ook ‘gecancelled’ als je realistische kritiek op de euro had. Nadat hij mij tijdens het rondetafelgesprek in december 2012 al heftig had bekritiseerd ging de toenmalige euro-enthousiaste hoofdeconoom van de Rabobank na afloop, in de wandelgangen van Tweede Kamer op weg naar een kopje soep en een broodje, op nogal beschamende wijze volledig door het lint, omdat ik tijdens dat evenement het in mijn hoofd had gehaald om de euro ter discussie te stellen. De ook aanwezige professor Alfred Kleinknecht die het tijdens het rondetafelgesprek al voor mij publiekelijk had opgenomen, moest de Rabo-econoom tot bedaren brengen. Het was een nogal verbijsterend schouwspel. Tijdens de soep en de broodjes ben ik toen even naast de Rabo-econoom gaan zitten en stelde hem toen voor om over de euro nader met elkaar van gedachten te wisselen. Dat gebeurde vervolgens per email maar kennelijk niet naar diens zin, al zijn argumenten vóór de euro haalde ik onderuit. In januari 2013 verscheen er vervolgens een column in het Financieele Dagblad (dat die column natuurlijk maar al te graag plaatste) en ook op de Rabo-website van de eerste luitenant van Rabo research waarin ik als incompetent werd weggezet en ‘The Matheo Solution (TMS)’ volledig afgeserveerd.”

Toenmalig senator professor Kees de Lange is daarover toen [in de pen geklommen](#):

“Onlangs kreeg ik een column van uw medewerker Allard Bruinshoofd getiteld [‘Schijnwereld’](#) onder ogen. In dit artikel worden alternatieve scenario’s voor een oplossing voor de eurocrisis en met name de Matheo Solution (TMS) van André ten Dam kort door de bocht afgeserveerd op een wijze die mijn waardering niet bepaald kan wegdragen. Als iemand die al langer dan ik me kan herinneren bij de Rabobank bankiert, had ik van ‘mijn’ bank meer niveau en minder vooringenomenheid verwacht. Het zou wat flauw zijn om de kwaliteit van de kritiek van Bruinshoofd af te meten aan het feit dat hij geen kans ziet de bijdrage van Ten Dam correct te spellen. Liever ga ik in op de inhoud en over de positie van de Rabobank in dit debat. De inhoud van het stuk is bewust suggestief, en helaas op een wijze die geen recht doet aan de standpunten van allerlei mensen die serieus en op soms creatief-innovatieve wijze nadenken over oplossingen voor wat de grootste financiële crisis in Europa sinds vele decennia is. Zo wordt André ten Dam neergezet als jurist met voorbijgaan aan al zijn andere kwalificaties. Met een zeker dedain wordt gesproken over politici en publicisten die met het voortslepen van de eurocrisis ontvankelijker tegenover alternatieve scenario’s zijn gaan staan. Dat die ‘politici en publicisten’ wel eens meer inzicht in de problematiek zouden kunnen hebben dan de horden economen die maar al te vaak ongenoemde persoonlijke of bedrijfsbelangen vertegenwoordigen en onverenigbare standpunten uitdragen, wordt voor het gemak vergeten. Wat betreft de eurocrisis zijn er in Nederland twee volledig tegengestelde standpunten die met bijna religieus vuur beleden worden. Aan de ene kant is er de teneur terug te willen naar de nationale munten en de euro af te schrijven als mislukt experiment. Anderzijds is er het favoriete scenario om, ongehinderd door economische werkelijkheden, door te modderen op de huidige weg in de vaste overtuiging dat de euro

behouden moet worden, en nog wel tot elke prijs. Dat die prijs dan betaald wordt door de belastingbetaler van die landen die het minst slecht gefunctioneerd hebben, wordt met name vanuit de bankensector maar al te graag verzwegen. Bij de Rabobank bijvoorbeeld is de rol van Wim Boonstra aanzienlijk. Deze Mister Euro van de lage landen heeft zich een zekere naam verworven door de lof van de euro te zingen bijna tot de dag dat de eurocrisis losbarstte. Ondanks alles wat zich afspeelt, eerst in Zuid-Europa en sinds een jaar ook in Nederland, gaat hij daar onverstoort mee door. Helaas wordt onder economen het aanpassen van standpunten aan nieuwe feiten en ontwikkelingen als prestigeverlies gezien. De column van Allard Bruinshoofd past helaas naadloos in deze wetenschappelijk niet houdbare traditie. Ondanks de enorme impact van de eurocrisis op alle aspecten van ons maatschappelijk leven, is voor een discussie over alternatieve scenario's in Nederland tot dusver helaas nauwelijks ruimte. Dit in tegenstelling tot Duitsland waar in de media al lange tijd levendige discussies tussen toonaangevende monetaire economen en anderen woeden over hoe het verder moet met de eenheidsmunt, over de gevaren van een monetaire unie zonder politieke unie, over het oprekken van de macht van de ECB, over het democratisch tekort dat de huidige aanpak in Europa kenmerkt. Voorwaar geen klein bier en een grondige discussie meer dan waard. Maar Bruinshoofd bezweert ons dat al deze mensen in een schijnwereld leven. Toch maar wat feiten. Het werkelijke probleem van landen als bij voorbeeld Griekenland en Spanje is dat hun ondernemingen de concurrentie met de rest van de wereld niet aankunnen. Dit heeft geleid tot torenhoge staatsschulden en een werkloosheid op het niveau van zo'n 25 % onder de hele bevolking en van zo'n 50 % voor jongeren. Al jarenlang zijn deze landen in recessie met een toenemende armoede. Hoe komen zij daar ooit uit zonder enige vorm van devaluatie? Dat een langdurige financiële transferunie de oplossing niet kan zijn, noch voor de belastingbetaler in de 'rijke' landen, noch voor de onder curatele gestelde bevolkingen, lijkt een politieke waarheid als de bekende koe. Het herkapitaliseren van Griekse en Spaanse banken door de belastingbetaler in de 'rijke' landen, terwijl het bankwezen zelf buiten schot blijft, lijkt evenmin een lange termijn optie. Dat de Matheo Solution zou suggereren dat zij pijnloos zal zijn, is misleidend en onjuist. Natuurlijk kan de huidige crisis niet zonder enorme kosten bestreden worden. Zo zal het naar alle waarschijnlijkheid nodig zijn de Griekse en Spaanse staatsschulden in euro's deels af te waarderen. Maar dat gebeurt dan wel in een klimaat waarbij alle opofferingen uiteindelijk tot een positief resultaat zullen leiden: landen die opnieuw economisch op eigen benen kunnen staan, bevolkingen die hun zelfrespect terugkrijgen, werklozen die weer perspectief geboden wordt. Volgens onze Rabo auteur leven critici van het huidige doormodderbeleid in een schijnwereld. Toch zou deze schijnwereld wel eens heel wat realistischer kunnen blijken te zijn dan het wankelende wereldbeeld van een aantal spraakmakende Rabo economen. Voorlopig lijkt een intellectuele en wetenschappelijke discussie op basis van 'inhoud en argumentatie' over alle mogelijk oplossingen voor de crisis waarbij iedereen in zijn waarde wordt gelaten te verkiezen boven de toon van de column van Allard Bruinshoofd.

Prof. Dr. C.A. (Kees) de Lange
Senator Onafhankelijke SenaatsFractie
Emeritus hoogleraar natuurkunde VU
Monnickendam, 17 januari 2013

Over de parlementaire bijeenkomst in de Eerste Kamer in februari 2018 zegt Ten Dam:

“Ook toen in 2018 verkeerde de goegemeente nog in de overtuiging dat het met de euro allemaal wel goed zou komen maar enige twijfel stak toen wel de kop op. Het CPB is samen met de RvS en DNB de euro-adviseur van de regering. Daarom was kennelijk ook CPB-directeur Laura van Geest voor dat rondetafelgesprek uitgenodigd. Na afloop sprak zij mij direct aan en nodigde mij uit voor een gesprek met de ‘Euro-afdeling’ van het CPB. Een maandje later werd ik door het Eurogezelschap daar vriendelijk ontvangen. Hoewel zij dat natuurlijk niet heel duidelijk mochten uitspreken, deelden zij mijn ‘eurozorgen’. En van mijn [position paper](#) over de eurocrisis en ‘The Matheo Solution (TMS)’ waren ze zeer onder de indruk, die kende ze vanaf het begin tot en met het einde uit hun hoofd. Ik kreeg daar echter wel te horen dat de Nederlandse regering nu eenmaal anders, dus vooral ‘politiek’, in de euro-wedstrijd zit en dat de politiek nu eenmaal bepaalt. ...Tsjja, daar sta je dan met je goeie gedrag...”

Juist omdat met Lex Hoogduin en Hans Hoogervorst het eurosentiment nu eindelijk langzaam maar zeker begint te keren, is het dus nu in 2023 van de Tweede Kamer een gemiste kans geweest dat juist André niet ook was uitgenodigd bij de sinds het uitbreken van de eurocrisis derde deskundigenbijeenkomst in het parlement.

Ten Dam & Keynes

In de jaren vanaf 2011 had Ten Dam contact niet alleen met professor Hans Werner Sinn, maar ook met diverse andere toonaangevende Duitse economen, zoals Tinbergen-leerling professor Wilhelm Hankel (1929-2014), die met een aantal kompanen al in de jaren 90 in Duitsland (tevergeefs) procedeerde tegen de invoering van de euro, professor Markus Kerber die het euro-procedeerstukje vanaf 2011 van Hankel c.s. heeft overgenomen, professor Bernd Lucke, de oprichter en (totdat AfD gekaapt werd door anti-immigratie politici) ook de frontman van de Duitse anti-europartij ‘Alternatieve für Deutschland’, professor Michaël Vogelsang, professor Dirk Meyer en professor Thomas Mayer. En ook met de befaamde en aimabele sociaaldemocratische professor [Wolfgang Streeck](#).

De Duitse sociaaldemocratische professor **Wolfgang Streeck**

Toen Wolfgang Streeck in april 2015 naar Nederland kwam voor de presentatie in Amsterdam van de Nederlandstalige versie van zijn boek [‘Gekaufte Zeit’](#) had hij André uitgenodigd voor een gesprek. In dat gesprek vertelde Streeck aan Ten Dam dat het TMS-systeem opvallende gelijkenissen had met het [Bancor-plan](#) van John Maynard Keynes waarin Streeck zich toen had verdiept. En dat was voor Ten Dam, die toen nog nooit van het Bancor-plan had gehoord, een openbaring.

Het Bancor-plan is het voorstel van Keynes namens Groot-Brittannië voor het na-oorlogse internationale monetaire stelsel, gedaan tijdens de [Bretton Woods-conferentie](#) (1944). Daarbij zou dan de zogenoemde ‘Bancor’ als een supranationale (anker)rekeneenheid ingevoerd worden ten opzichte waarvan de nationale munten van met elkaar handeldrijvende landen dan konden revalueren of devalueren.

Bij ‘Bretton Woods’ is de (monetaire) geschiedenis echter een andere weg ingeslagen. Een weg waarbij de VS en de US-dollar het dominante land respectievelijk de dominante internationale handels- en reservevaluta in de wereld zijn geworden (het [‘White Plan’](#)). Maar het ‘Bancor Plan’ van Keynes is wél de blauwdruk geweest voor de supranationale monetaire rekeneenheden van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en het voormalige Europese Monetaire Stelsel (EMS): de [‘Special Drawing Rights’](#) (SDR’s) respectievelijk de [‘European Currency Unit’](#) (ECU).

John Maynard Keynes, The Matheo Solution (TMS) en André ten Dam.

Nadat André van het Bancor-plan had kennis genomen en dat had bestudeerd concludeerde hij dat zijn TMS-systeem getypeerd zou kunnen worden als de laatste stap die Keynes zelf nooit heeft gezet, om van het Bancor-plan daadwerkelijk een succes te kunnen maken.

Ten Dam constateerde immers dat wij van Bancor-ervaringen van zowel de SDR als de ECU hebben geleerd dat zo’n supranationale monetaire rekeneenheid niet goed van de grond komt, simpelweg omdat het niet tevens een dominant ‘betaalmiddel’, dus valuta is. En een valuta blijkt juist wel succesvol en dominant te zijn omdat een valuta niet alleen een ‘rekeneenheid’ is maar juist ook een (wettig) ‘betaalmiddel’ is dat geaccepteerd wordt voor betaling bij handelstransacties en van belastingen.

Voor Follow The Money schreef Ten Dam daarover vervolgens het artikel: [‘Keynes wijst de weg uit de eurocrisis’](#). Volgens André zelf zijn beste publicatie.

Later dat jaar schreef Wolfgang Streeck het pamflet [‘Why the Euro divides Europe’](#). Daarin schrijft hij:

*“...In Buying Time, I tentatively proposed recasting the single currency along the lines of Keynes’s original Bretton Woods model: the euro as an anchor for national or multinational individual currencies, with agreed mechanisms to cancel out economic imbalances, including the possibility of resetting exchange rates. This would in practice do away with the ‘gold standard’ implicit in the single currency, which drains the democracies dry without helping to establish a supranational democracy. Broadly speaking, this would be a return to the situation of 1999–2001, when the euro and the national currencies of the member states existed in parallel, admittedly with fixed, non-variable parities. The difference would be that now the parities could be revised by a process regulated by treaty—not by foreign-exchange markets or unilateral government intervention. Since I understood even less about the technical details than I do today, I did not elaborate on this proposal. Moreover, I was quite sure that the elites governing Europe would cling stubbornly to their unification project, however divisive it might prove to be—which is exactly what happened. Yet since 2013, an astonishing number of voices have been heard in favour of a flexible currency regime, one that could enable democratic politics to even out imbalances through less destructive means than internal devaluations. The suggestions made range from a return to national currencies, via the temporary or permanent introduction of parallel currencies, together with capital controls, right through to a Keynesian two-tier currency system – The relevant literature here is too extensive to refer to in detail. It should be noted that it hails from both ‘right’ and ‘left’, and includes reflections on how the costs of leaving a currency union can be loaded at least in part onto countries whose unrealistic promises, both explicit and implicit, had lured soft-currency countries into the currency union to begin with. See especially Heiner Flassbeck and Costas Lapavistas, Against the Troika: Crisis and Austerity in the Eurozone, London and New York 2015, with an introduction by Oskar Lafontaine; as well as ongoing contributions by the American economist Allan Meltzer (Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung, 16 November 2014), **the Dutch economists and journalists around André ten Dam (‘The Matheo Solution’)**, the French economists Jacques Maizier and Pascal Petit (Cambridge Journal of Economics, June 2013) and, among many others, Wolfgang Münchau (Financial Times, 16 March 2015)....”*

Interessant is overigens dat CDA-prominent en oud-minister Bert de Vries een aantal jaren later, in 2020, in navolging van Wolfgang Streeck concludeerde dat de euro is mislukt en dat we daarom terug moeten naar een Europees monetair stelsel op basis van nationale munten met onderling aanpasbare wisselkoersen en rente-differentiatie, waarbij dan de euro, gelijk de Bancor van Keynes, zou kunnen blijven bestaan uitsluitend als een pan-Europese rekeneenheid.

Ad Verbrugge van 'De Nieuwe Wereld' ging daar toen met De Vries over [in gesprek](#). En Evert Jan Slootweg, de huidige CDA-woordvoerder Financiën in de Tweede Kamer, schreef een jaar later, in april 2021, over de euro-visie van Bert de Vries het artikel ['Het kapitalisme op het juiste spoor, met Keynes als machinist'](#). Daarin lezen wij het volgende:

"...Oud-minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Bert de Vries heeft met zijn boek Ontspoord kapitalisme een kritische analyse gegeven van de gevoerde economische politiek van de laatste jaren. Overheden hebben een sociaal-economisch systeem georganiseerd dat is ontspoord. Overheden zijn ook de enige die het systeem weer op de rails kunnen zetten. Dan zullen ze wel moeten hervormen, en afscheid moeten nemen van een aantal naïeve economische theorieën die aan de basis hebben gestaan van de genoemde ontsporing. ....Met het perspectief dat het systeem kan worden hervormd, geeft De Vries ook een opdracht mee aan de huidige generatie politici. Daarbij is hij niet te beroerd om een aantal aanbevelingen te doen voor hoe ze het systeem weer op de rails kunnen krijgen. ....wil ik ingaan op De Vries' aanbeveling om het ontspoorde kapitalisme duurzaam te hervormen door te komen tot een Europees stelsel van Bretton Woods. ....In 'Toekomstmuziek?', geeft De Vries een aantal aanbevelingen om het ontspoorde kapitalisme weer op de rails te krijgen. Ten eerste wil De Vries de muntunie herzien. Daarvoor grijpt hij terug naar het voorstel van Keynes in Bretton Woods, maar dan voor Europa. Ieder land krijgt weer zijn eigen munt, die gekoppeld wordt aan de euro, die de rol heeft van de Bancor in het systeem van Keynes. Slagen landen met tekorten op de lopende rekening van de betalingsbalans er niet in om deze weg te werken, dan kan men devalueren. Landen met structurele overschotten moeten revalueren. De ECB wordt in dit systeem omgevormd tot een Europees Monetair Fonds met daarin de taken om het grensoverschrijdend betalingsverkeer af te wikkelen en om toe te zien op evenwichtige wisselkoersen. ...De Vries is van mening dat de EU, om echt slagvaardig te kunnen handelen in geval van crises, een politieke unie moet worden of moet kiezen voor een lichtere vorm van economische coördinatie. Omdat de kiezers de stap naar een hechtere politieke unie niet vertrouwen, ziet De Vries meer heil in de lichtere vorm. Dit is overigens van de auteur geen keuze tegen Europese samenwerking. ....Voor iedereen die zich bezighoudt met economisch beleid en praktische politiek is dit boek aan te raden. ....De aanbevelingen van De Vries, met betrekking tot zowel de muntunie als de geldschepping via publieke banken, verdienen wel een bredere discussie. ...."

Bert de Vries heeft kennelijk nooit van André ten Dam en 'The Matheo Solution (TMS)' gehoord, en Evert Jan Slootweg is in zijn nieuwe hoedanigheid als Kamerlid tijdens het rondetafelgesprek en het plenaire debat van 9 maart 2023 maart over de euro in de Kamer zijn eigen suggesties kennelijk vergeten of gezwicht voor het politieke doormodder-dictaat.

6. Hoe nu verder?

Alternatieven

Hoewel daarvoor in Nederland nooit zoveel aandacht is geweest, wordt er direct vanaf het uitbreken van de eurocrisis, begin 2010, nagedacht over alternatieven voor het huidige 'one-size-fits-all' Euro-experiment. Daarbij zijn de scenario's van 'terug naar nationale munten', 'opsplitsing in een Noord-euro en een Zuid-euro' en 'herinvoering van nationale munten naast/parallel aan de euro' de bekendste.

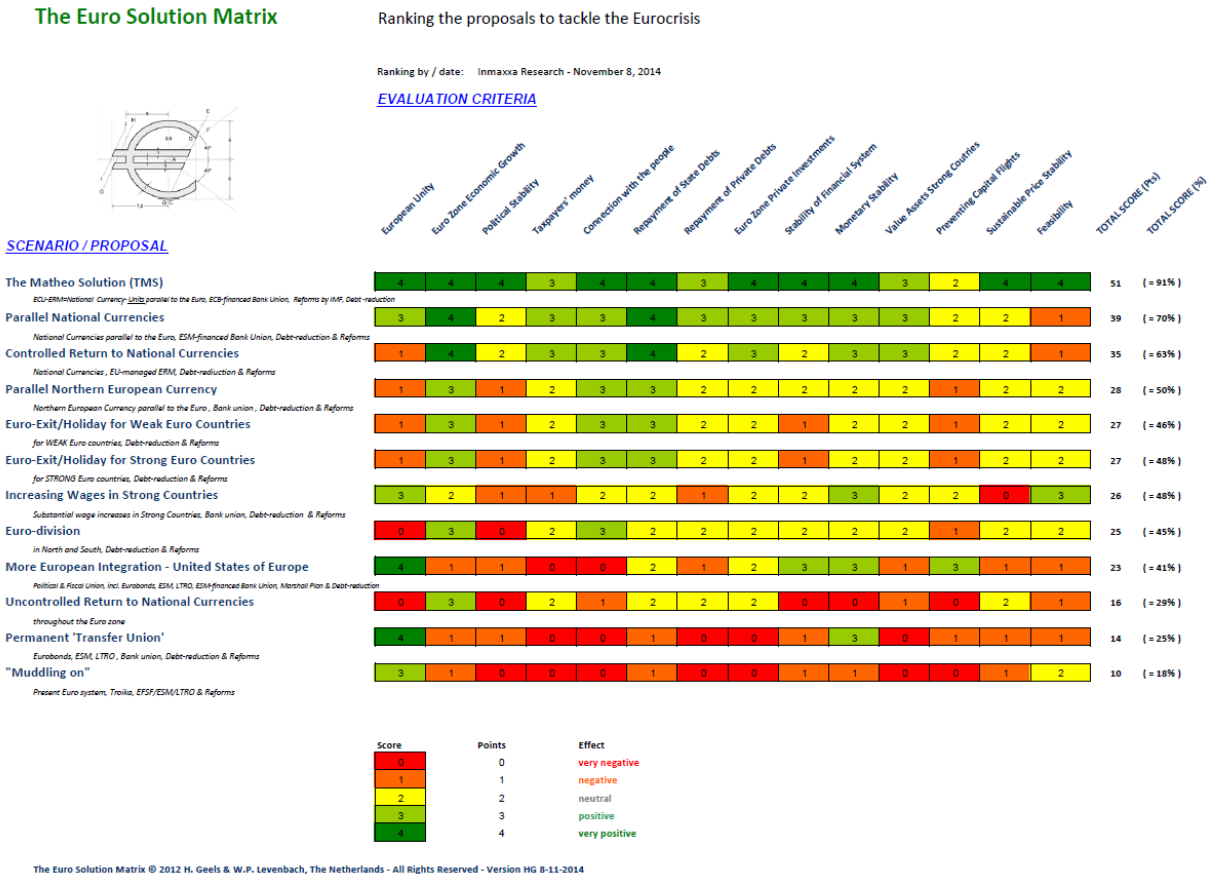
De euro valt! En wat dan?, boek van professor **Arjo Klamer** (2014)

Arjo Klamer schreef over de verschillende alternatieven in 2014 het boekje '*De Euro valt! En wat dan?*'.

Econoom **Harry Geels** heeft zich uitgebreid verdiept in de voor- en nadelen van de diverse euro-alternatieven (Foto: Financial Investigator)

En econoom Harry Geels maakte in datzelfde jaar de [Euro-Solution-Matrix](#), een vergelijking/score-overzicht van de diverse euro-scenario's. Daarbij valt op dat de scenario's van 'Doormodderen' en 'Transferunie' met 18% respectievelijk 25% de aller slechtste score hebben .....en 'The Matheo Solution (TMS)' met 91%, met afstand, de beste score.

André ten Dam zelf [schreef](#) over euro-alternatieven in zijn artikel 'Regering en Parlement, wees eerlijk over de euro' op EW-magazine (2018) het volgende:

“Het zou van eerlijkheid getuigen als regering en parlement dit allemaal nu eindelijk eens onder ogen zouden zien. En ernaar zouden handelen. Europese monetaire differentiatie is onontkoombaar en dringend noodzakelijk. Drie opties voor het post-eurotijdperk liggen al jaren op tafel:

- 1. Herinstructie van een Europees wisselkoersstelsel op basis van nationale munten. De euro bestaat dan uitsluitend voort als rekeneenheid voor grensoverschrijdende handelstransacties.*
- 2. Opdeling van de euro in een Noord-Europese en een Zuid-Europese munt.*
- 3. Flexibilisering van het Euro Pact volgens The Matheo Solution (TMS). De euro als gezamenlijk betaalmiddel en de voordelen daarvan blijven dan bestaan. De monetaire differentiatie wordt gerealiseerd middels introductie van nationale rekeneenheden.*

Op basis daarvan ontstaat dan een ‘wisselkoersstelsel’, met de euro als monetair anker.

Verdiep u daarin en zegt u het dan maar.”

Van belang is dat ‘The Matheo Solution (TMS)’ het enige alternatieve scenario is dat zónder Verdragswijziging kan worden doorgevoerd. In het TMS-systeem blijft de euro, zoals bij de invoering daarvan Verdragsrechtelijk bepaald, immers het éne betaalmiddel, dus de éne munt.

Vanzelfsprekend zal de overstap naar het noodzakelijke nieuwe ‘flexibele’ Europese monetair stelsel goed voorbereid en gecontroleerd moeten plaatsvinden ter voorkoming van chaos.

En hoewel Ten Dam voor een differentiatie op lidstaat-niveau prefereert, zou het TMS-systeem ook gebruikt kunnen worden voor de ‘N/Z-opsplitsing’, of een uitstap van [een individueel land](#).

Revisited?

Het economisch onderzoeksrapport in de Wisselverlieszaak is, zover is na te gaan, het éne onderzoeksrapport in de internationale economische wetenschap waarin is geanalyseerd wat er in een land economisch precies gebeuren kan wanneer een munt structureel ondergewaardeerd is en niet gerevalueerd wordt.

Op mijn vraag aan Ten Dam of we dat nog eens mee zouden kunnen maken kreeg ik van hem een verontrustend antwoord:

“Marcel, de huidige situatie in Nederland is zeker niet identiek aan die van 1998-1999, maar er zijn wel de nodige gelijkenissen. Gelijk de gulden toen ondergewaardeerd was, is de euro dat voor Nederland nu ook, en zelfs nog veel meer. Dat geldt nu niet alleen voor Nederland maar ook voor Duitsland. En door de euro kunnen we ook nu niet revalueren. En gelijk in 1998-1999 is de werkloosheid heel laag en draait de economie goed maar loopt de inflatie fors op en kachelt de koopkracht achteruit. En ook nu is er, gelijk als in de periode vanaf 1999, een [loon/prijsspiraal](#) in gang gezet. Dus ik houd mijn hart vast.”

Ik schrok me rot. Er zou dus nu onmiddellijk ingegrepen moeten worden!

En hoewel dat ook voor een belangrijk deel het gevolg is van de voor de burger kostenverhogende energiepolitiek van de regeringen Rutte/Kaag is de gevreesde koopkrachtdaling in Nederland inmiddels al ingezet. Volgens de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (Oeso) hebben de Nederlandse werknemers

ondanks de gestegen lonen [steeds minder te besteden](#). Inmiddels al 8,3%, en dat is véél meer dan in andere landen.

Het zou toch niet waar zijn? Na de armoedeval als gevolg van het daarin ondergewaardeerd opgaan van de Nederlandse gulden bij de invoering van de euro in 1999 zijn wij in Nederland door het wederom niet tijdig (kunnen) revalueren van onze munt als gevolg van het continueren van ons eurolidmaatschap vanaf medio 2022 in een tweede grote armoedeval terechtgekomen.

Staatscommissie

Voor mij is het evident dat er op de kortst mogelijke termijn door het parlement een staatscommissie ingesteld zou moeten worden met deskundigen die de diverse monetaire toekomstscenario's met alle voor- en nadelen in kaart gaan brengen.

En vanzelfsprekend zouden experts zoals André ten Dam, Arjo Klamer, Harry Geels en Jean Wanningen dan in zo'n expertteam een prominente rol moeten krijgen.

Op aangeven van het Nederlandse parlement zouden de Nederlandse regering en De Nederlandsche Bank (DNB) vervolgens in EU/Eurogroep respectievelijk in ECB-verband dan 'met de vuist op tafel' moeten gaan bewerkstelligen dat het eurosysteem monetair geflexibiliseerd moet worden, in de zin dat de broodnodige onderlinge wisselkoersaanpassingen en rente-differentiatie daarin geïntroduceerd worden, dan binnen een jaar.

André ten Dam (Foto Holland Gold)

En mocht dat niet lukken dan zou, zoals André ten Dam eerder dit jaar [bij Paul Buitink](#) vertelde, Nederland niet alleen direct uit de euro moeten stappen (en dan dus de nieuwe

gulden invoeren) maar wellicht ook uit de EU, terwijl Nederland dan tegelijkertijd toe zal treden tot de zogenoemde [Europese Economische Ruimte \(EER\)](#).

Nederland kan dan gewoon onverkort deel uit blijven maken van de Europese handelsmarkt. Daarmee zouden we, zoals steeds vaker [geopperd](#), dus feitelijk weer teruggaan naar de vroegere EEG. Dan wordt Nederland, zeg maar een Zwitserland aan de Noordzee.

En aan de hand van de verder ontwikkelingen in Europa van de komende jaren, zouden we ons dan rustig verder kunnen gaan oriënteren op de toekomst.

7. Overdenkingen

In het bredere perspectief is, alles overdenkende, een algehele fundamentele herbezinning op de Europese samenwerking in de Europese Unie (EU) dus niet alleen gewenst maar ook dringend noodzakelijk.

De filosofen John Locke en Jean-Jacques Rousseau hebben ons lang geleden erop gewezen dat de verhouding tussen kiezers en gekozenen, tussen het volk en het bestuur, is gebaseerd op een [‘sociaal contract’](#). Het democratisch gekozen bestuur mag het volk besturen uitsluitend indien zij de belangen van het volk deugdelijk behartigt. En daarvoor is vooral een sterke band en een korte afstand noodzakelijk tussen het bestuur en het volk, en dus ook bestuurders waarin het volk zich herkent. Op grond van deze elementaire politieke les kunnen er [vraagtekens](#) gezet worden bij de almaar verdergaande praktijk van de [‘Ever Closer Union’](#) van de door de politieke machtselite dictatoriaal nagestreefde Verenigde Staten van Europa.

Zoals Arjo Klamer al decennia zegt, is er immers ook geen ‘natuurlijk’ democratisch draagvlak voor een federaal Europa. Eenvoudigweg omdat de Europese landen en volkeren onderling zoveel van elkaar verschillen wat betreft taal, cultuur, geschiedenis en nationale identiteit. Bovendien is het evident dat supranationale samenwerking vanzelfsprekend profijtelijk althans in ieder geval niet schadelijk voor de lidstaten zou moeten zijn. Zo niet, dan verdwijnt vroeger of later zeker ook daarom het electorale draagvlak daarvoor. En zeker in Nederland zien we dat de vanuit ‘Brussel’ opgelegde en in aantal steeds verder toenemende (dictatoriale) regels de Nederlandse samenleving ook in toenemende mate ontwrichten. En dat geeft vanzelfsprekend spanning.

Vanzelfsprekend is Europese samenwerking gewenst en noodzakelijk. Maar deze samenwerking zou dan juist gebaseerd moeten zijn op de rijkdom en de kracht van de diepgewortelde Europese diversiteit waarop de Europese samenwerking in de EU ooit ook is begonnen: In Varietate Concordia!

Bovendien staat buiten kijf dat de Europese interne handelsmarkt profijtelijk is voor ieder Europees land. Zeker voor Nederland. De Europese interne handelsmarkt moet niet alleen daarom worden gekoesterd maar ook omdat die van Europa in de wereld een economische geopolitieke macht van betekenis maakt.

De conclusie is dan dat we enerzijds eenvoudigweg gewoon terug moeten naar Europese samenwerking op basis van [subsidiariteit](#) waarbij de soevereiniteit voor het overgrote deel bij de nationale parlementen van de lidstaten ligt, en anderzijds dat de Europese samenwerking, zoals vorig jaar door Lex Hoogduin al filosoferend [geopperd](#), zich dan ook zou moeten beperken tot de Interne handelsmarkt, en verder tot een voor de lidstaten ‘keuzemenukaart’ van grensoverschrijdende thema’s waarbij die samenwerking ook profijtelijk is voor alle deelnemende lidstaten en waarbij iedere lidstaat per thema kan

beslissen daaraan wel-of-niet mee te doen. Of dat ooit zover zal komen is echter de vraag, en Nederland heeft dat natuurlijk niet in eigen hand. En deelname aan de interne handelsmarkt kan, zoals André ten Dam zegt, niet alleen bewerkstelligd worden met het reguliere EU-lidmaatschap maar ook gewoon middels deelname aan de Europese Economische Ruimte (EER). En het besluit 'uit de euro en de EU' en tegelijkertijd 'in de EER' heeft Nederland wel grotendeels in eigen hand.

In ieder geval is inmiddels steeds duidelijker geworden dat vooral de diepgewortelde onderlinge culturele en de daaruit voortkomende economische en monetaire verschillen tussen de eurolanden, de belangrijkste oorzaak is van het mislukken van de euro en alle ellende als gevolg daarvan.

De euro was ooit bedoeld en begonnen als sterke gemeenschapsmunt die de welvaart zou gaan verhogen. Maar na ruim twee decennia is de euro geworden tot een massavernietigingsmunt voor zowel de sterkere als de zwakkere eurolanden. Het politieke streven naar de Verenigde Staten van Europa is voor de van het volk losgezongen machtselite kennelijk van groter belang dan de welvaart van de bevolkingen van de eurolanden.

Oud-CPB-directeur **Coen Teulings**: gelogen over de euro

Zo trof ik, ik meen ergens in 2012, Coen Teulings, toen directeur van het Centraal Planbureau, bij een bijeenkomst van de Nederlands-Vlaamse Vereniging van Onderzoeksjournalisten (VVVOJ). Wij tafelden. Ik vertelde hem toen over onze ZEMBLA-reportage 'Eurobedrog'. En merkte op dat André Szász zo klip en klaar was over hoe stom het is geweest om de euro in te voeren terwijl de economieën van de eurolanden onderling zo verschillend zijn en er in Europa geen politieke unie is. Teulings reageerde:

"In Amerika hebben ze er ook veertig jaar over gedaan."

Waarop ik meteen zei: dus je neemt alle ellende op de koop toe voor vier decennia, als het al lukt? Al die maatschappelijk-economische ontwrichting en het populisme? Hij bleef daar stil onder.

Coen Teulings had kort daarvoor, in het najaar van 2011, net het CPB het rapport '[Europa in crisis](#)' de wereld ingestuurd, over de toekomst van de euro. In dat rapport concludeerde hij dat de euro Nederland veel goeds zou hebben gebracht. Concreet jaarlijks een weksalaris. Het politieke Euro-narratief moest toen in standgehouden worden om de geesten onder bevolking maar natuurlijk met name in het Parlement rijp te maken voor de oprichting van diverse noodfondsen om de euro te redden in die jaren, en tegelijkertijd om tegengas te geven tegen de euro-kritische geluiden die toen de kop op staken. Een aantal jaren later, in 2014, bij zijn afscheid bij het CPB, moest Teulings schoorvoetend [erkennen](#) dat zijn CPB-rapport van 2011 gewoonweg onjuist en misleidend was. Een leugen dus. Volgens zijn zeggen, in tweede instantie, heeft de euro uitsluitend 'politieke betekenis'.

Juist door het misleidende politieke euro-narratief én zeker ook door de almaar in dat narratief meegaande dan wel slapende Nederlandse media, wordt er met de euro vanaf het crashen daarvan in 2010, dus inmiddels al 13 jaar, maar 'doorgemodderd'. En dat is nu dus wel eens genoeg geweest, omdat de mislukte munt de economieën van ieder euroland en de welvaart van iedere burger intussen heeft uitgehold, ...van haver tot gort.

Marcel van Silfhout